

türkiye yazıları

SUNU

YAYINLANMAMIŞ FOTOĞRAFLARLA NAZIM

Güvendiğimiz sayılardan birini sunuyoruz size. Türkiye'de aylık bir edebiyat dergisi, kâğıda altı ay içinde yüzde üç yüz zam yapılan koşullarda başarının sınırlarını nice zorlayabilir, pek bilemiyoruz. Elden geleni yapmaya çalışıyoruz sadece. Elimizden geleni ardımıza komuyoruz. Nazım Hikmet'in yayınlanmamız resimlerini size nasıl sunabilir-dik? Amatör bir dergi için başarı mıdır bu? Bakalım, basın, kitle haberleşme araçları ne diyecekler bu kez? Her zamanki gibi sus-pus mu geçecekler? Bilerek, ya da görmezlikten gelerek, yaygın bir gazeteci deyişle "atlayarak"?

Biz de basınız! Türkiye'nin bugünkü kültür birikimini "gerçekten demokratik" bir kavrayışla yansıtmaya çalışıyoruz. "Kamuoyu oluşturmak" bir yana, ülkemizin tüm ileri, diri öğelerini destek görmenin kıvancındayız. "Basın" olarak, "kaynak belirtme" zorunluluğunda değil, ama tüm ileri insanlığa mal olmuş bir Nazım Hikmet'in yayınlanmamış fotoğraflarını nasıl ve nereden elde ettiğimizi açıklamayı, yerinde buluyoruz: Foto-grafikçi İbrahim Demirel'in özel arşivinden. İnşallah, solcuların soluk ve yellerini 60 metreden dinleyip koklayabilecek Net Pınkerton özentileri bay müfettiş de-

kendileri : nazım hayatını anlatıyor
orhan kemal'in yazısı

talat tekin mc yayınlarını eleştiriyor

buyruk : orhan kemal'le bir bayram günü

lorcayı anıyoruz

öncü geyik

dimitroff : faşizmin amansız düşmanı

ali cengizkan : hemşerilerim ve ben

ibrahim demirel'in fotoğrafları

HAZİRAN 1978/15 LİRA

SAYI : 15

Bu Sayıda

İbrahim Demirel'in Fotoğrafları

dektiflerimiz, uyuz yöneticileri buyruğuyla bu özel arşivi yoklamak için "Umut Poster" arşivlerine duman atırmazlar. Amin. İnşallah, gecele-ri el ayak çekildikten sonra TÜRKİYE YAZILARI yönetim yerine gelen ve kapıyı açtıramadıkları için kır-maya kalkışan inekoğlunekler gibi madara olmazlar. Amin. (Beş kişilik bir ekiple gelerek kendisine polis süsü veren bu bizonların (Amerikan öküzlerinin) otomobil plakası kapıcı-da mahfuzdur.) Amin.

Yeri gelmişken, size "Umut Poster" yöneticisi İbrahim Demirel'den söz açalım: Malatya'nın Akçadağ ilçesinin, Kürecik bucağının Körsüleyman köyünde dünyaya geldi Demirel. (Patlakgöz köyünde değil). Körsüleyman, alevî bir dağ köyüdür. (Yurdumuzdaki sünnî çoğunluğun duygularını sömürenlerin köyünden değil). Yolu belî yoktur Körsüleyman köyünün, ama bu köyde oturanların sapaşağlam eli, dili, belî vardır. İşte bu yüzden bizim İbo, "ellerine sağlık" dedirtmeyi hak etmek için, önce resim, sonra grafik dalında tırmanarak Tatbiki Güzel Sanatlar Akademisi grafik bölümünü bitirip, belgesel fotoğrafçılığı kitlelere iletmeyi amaç edinen "Umut Poster"ün yönetimini ele aldı.

*

2 Haziran Orhan Kemal'in, 3 Haziran Nazım'ın ölüm günü. Lorca ve Dimitroff ise doğdu Haziran ayında.

*

Kültür politikası semineri ortak bildirisinde, rotatiflerde işlenen bobin kâğıdın SEKA tarafından ucuz, kitap ve dergilerin basıldığı ebad kâğıdın ise daha pahalıya verildiğini belirtmiş, bu haksızlığın giderilmesini, kültürel alanda yayımların kitlelere ulaşabilmesi için özellikle ebad kâğıda indirim yapılmasını istemiştik. Bakanlar Kurulunun 2 Mayıs tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanan bir kararıyla ebad kâğıt ederi ton başına on bir bin küsur liradan

Türkiye Yazıları	3	Yaşıyorlar
Orhan Kemal	4	Nazım Hikmet'in Görüşleri
Prof. Dr. Talat Tekin	5	MC Dönemi Yayınları
Osman Numan Baranus	9	Hardasın
Muzaffer Buyrukçu	10	O. Kemal'le Bir Bayram Günü
Lorca	12	Elveda
Ali Cengizkan	15	Hemşerilerim ve Ben
Veysel Öngören	16	Öncü Geyik
Veysel Çolak	17	Anısız Yaşanmıyor
Fatma Oran	19	Biz Biliriz
Hüseyin Yurttaş	20	Ölümler Başlayan
Kibare Altay	21	Bir Gömüttü Anıyorum
Machade	22	Suç Granada'da İşlendi
Sargut Şölgün	23	Georgi Dimitroff
Gültekin Emre	23	Ayışığın Yüzü
Koray Küçükemiroğlu	24	Kahrın Türküleri
Abdullah Şanal	25	Kızıldere Türküsü
Fahri Erdinç	27	Dolar Üstüne Söylenmiştir
Mehmet Yaşar Bilen	28	Yayla Romanı Üzerine
İ. Mert Başat	29	Yitiğe Çağrı
Oğuzhan Akay	30	Neydi O?
Ölülent Erdemoğlu	31	Yunan Sözcüğü Üzerine
Nazım Hikmet	32	Yaşam Öyküsü
Yunus Güler	37	Güvercin Kasapları
Yunus Güler	37	Geceye Karşı Söylenmiştir
Sargut Şölgün	37	Batıyla İlgili Bir Derleme
İ. Mert Başat	39	Terin Yaktığı Yaradan
Ahmet Telli	39	Söz Gibi
Hasım Çatış	41	Teşekkürler Federico
Vasfi Uçkan	42	Ceyhan Baba
İsmet Bozel	43	Bir Takvimin Hazırlanışı

TÜRKİYE YAZILARI / Sahibi ve Sorumlusu : A. Ahmet Say / Yönetim yeri : Selânik Cad. No. 7 Kat 1, Kızılay - Ankara / Yazışma ve havale adresi : Posta Kutusu 387 - Kızılay, Ankara / Yıllık abone 150 TL, altı aylık 75 TL. ABD için 35, öbür ülkelere 25 Amerikan Doları / Kapak : Sait Maden / İstanbul dağıtım : Ge-Da, Ca. galoğlu, İstanbul / Ankara dağıtım : Ge-Da Necatibey Cad 56 / Ege Dağıtım : DATİC, Konak, İzmir / Taşra Dağıtım : Ge-Da Ankara / Temsilcilikler dağıtım : Türkiye Yazıları / Dizgi, baskı, cilt; Çağ Matbaası, 24 28 49, Ankara / Türkiye Yazıları'nın yönetim yeri Pazar dışında hergün saat 17.30 ile 19.00 arasında açıktır.

on dört bin altı yüz liraya yükseltilirken, büyük sermayenin günde tonlarca kullandığı ve (el altından sattığı söylenen) bobin kâğıda indirim getirilmiştir. Durum budur. Uygulama budur. Genelde, değerlendir-

menize yardımcı olacak bir örneği iletiyoruz size sevgili okurlar.

Her ne pahasına olursa olsun, sizden kopmayacağız. Yok olmayacağız. İleri!

Can okurlarımız, ileri!

TÜSTAY

NAZIM HİKMET - ORHAN KEMAL

Geçmiş haziranlarda yitirdiğimiz, Türkçenin iki gerçek ustasını anıyoruz bu ay.

Nâzım Usta!.. Türkçenin gelmiş geçmiş en büyük ustası, o büyük sevda ve kavga ustası; kalemini, yaşamını, devrimciliğini bin baskının ve pislüğün ağısundan damıtıp özdeşleştiren, harmanından durmadan umut, direnme ve utku türküsü deren dev soluk; kendi toprağının somutundan kopmadan, tüm dünyanın ilerici sanatının, bu evrensel zenginliğin temel taşlarından biri olmayı başaran Usta!

Kalem ağalarını halkın önünde acımasızca un-ufak eden, özüyle ve biçimiyle gerici sanatı parçalayıp gürül gürül halka uzanan ve bu kaynak suyla bütünleştikçe

çağültüsü artan Nâzım Hikmet, sanatın, devrimci kavganın temel boyutlarından biri olduğunu da kanıtlamıştır. Kalemimizce, Nâzım'ın üstesinden geldiği bu devrimci eylemler, ozan olarak yetkinliğinden, evrensel ününden ve aşılammışlığından da önemlidir.

Nâzım Hikmet, aydın katlardan, seçkinlerden fıskırıp halka uzanan, kapıları sonuna kadar halka açan ve halkla bütünleştikçe gürbüzleşip boy atan bir kalemken, Orhan Kemâl de doğrudan halkın içinden boyverme savaşına giren ve yazımızın belli başlı odaklarından biri olmayı başaran bir kalem. Daha aydınlarımızın ekonomî politikî hecelerken, sömürülen insanların yaşamakta olduğu gerçeği satır satır anlatan, bu gerçeklikte insan-

larımızın tüm ağırlara karşın tükenmeyişlerini, sevgi sıcaklığını yitirmeyişlerini ve sonuna kadar direnişlerini ılık bir anlatımla, ama ödünsüz, kararlı, dipdiri veren; çözümlüştten birikmeğe geçiş sürecinin avlusunda, kurtuluş yolunu açıklayan, ama mutlaka ve bıkmadan açıklayan Orhan Kemâl...

Ayrı yollardan gelip devrimci kavganın potasına «tereddütsüz» katılan, kalemlerini devrimci uğraşta bileyen ve yetkinliklerini dost ve düşman tüm katmanlara kabul ettiren iki usta. Halk dalkavukluğu yapmayan,

savsözcülüğe düşmeyen, seçkinciliği parçalayan, yalın insana göre yazmayan, ama en azından bu toprakların tüm insanların belli bir tadla ve bir tavır almağa zorlanarak okuyabildiği iki usta...

Yaşamlarıyla ve ürünleriyle öğreneceğimiz ne çok şey var Orhan Kemâl'den ve Nâzım Usta'dan ...Onları anmak, onları kendi somutlarında kavrayıp devrimci doğruların ölçütünde irdelemekle ve onları aşmağa çabalamakla anlamlanacaktır.

NAZIM'IN DİŞSEL SORUN VE YENİLİKÇİ ŞAIRLER ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ

Orhan Kemal

Nâzım dilimizin sadeleşmesini sempatiyle karşılar, bununla beraber, aşırılıklara düşmemeğe de çalışırdı.

«... Dilde ölçü halk olmalıdır. Halkın yadırgadığı, her günkü konuşma dilinde kullanmadığı kelimeleri almamağa bilhassa dikkat etmeli» derdi. Meselâ, en sevdiği yeni kelimelerden birisi «olağanüstü» idi. Bu kelimeyi bol bol kullanırdı. Esası Türkçe olan kelimelerin birleşmesiyle meydana gelmiş ve zaten halkın kullanmakta olduğu kelimelere bayılırdı. Halkın kendi dil kuralına uydurduğu, kendi dil bünyesinin şeklini — arapça, farsça — kelimelerin atılıp, yerlerine Fransızca, çağatayca, bilmem nece, veya «uydurmastyonca» kelimeler alınmasına karşıydı. Ve hiç şüphesiz, bir dilin tepeden inme emirlerle değil, sanatçılar tarafından işleneceğine kani idi sanıyorum. Bununla beraber, tepeden inme emirlerle empoze edilmek istenen kelimelerden bir çoğunun tuttuğunu, bir çoğununsa kendi kendine tasfiye olduğunu, binaenaleyh, bu tarz tepeden inmelerin pek de faydasız olmadığını, söylerdi.

Yeni şiir akımlarıyla da yakından ilgilenir, genç şairleri sempatiyle karşılamakla beraber, yaptıkları, daha doğrusu, yapmak istedikleri şeyin yeni olmadığını söylerdi.

Vezni, kafiye, âhengi, resmi, hattâ mânayı atmak suretiyle de şiir yazılabileceğini, daha ileri gidip, yazıyı da atıp, sadece şiir düşünülebileceğini kabul ederdi; «... fakat», derdi, «ne lüzum var bu kadar tasfiyeye? Asırlardanberi gelişe gelişe bugüne varan şiirin kazandığı imkânlardan niçin faydalanmamalı? Bu sadece, şekli zorlamakla yeni şeyler yapılabileceğini zannetmektir. Mesele şekilden çok muhtevada, muhtevanın yeniliğindedir. Yeniciler ümidi kırılmış, idealini kaybetmiş, dejenere olmuş veya olmağa doğru giden bir sınıfın bezginliğini, dünyadan kaçmak özleyişini — ki gerçekler karşısında yenilmekten gelir —, bilhassa «ölüm»ü bol bol terennüm ediyorlar.. Bir acaip egzotizme kaptırmışlar kendilerini, insanlığın büyük dâvalarıyla ilgilenmiyorlar yahut cesaretleri kâfi gelmiyor! Tek müsbet tarafları dilleri.. Dili iyi tasarruf — bu da mahdut olmakla beraber — ediyorlar. Onların şiirleri, kocaman bir eserden dökülmüş parçalar...»

Nâzım Hikmet, şiirle nesir arasındaki sınıra daima dikkat ederdi. Memleketimden İnsan Manzaraları isimli eserinde, şiiri nesre alabildiğine yaklaştırdığı ve şiirin şimdiye kadar uzandığı imkânlardan istifade ettiği görülecektir.

inceleme

"Bugünkü Türk Alfabeleri" Adlı Yapıt Dolayısıyla MC Kültür Yayınlarının Bilimsel Düzeyi Üzerine

Prof. Dr. Talat Tekin

Düşük MC iktidarı döneminde Milli Eğitim ve Kültür Bakanlıklarınca yayımlanan ders kitaplarıyla kültür yayınlarının bilimsel düzeyi artık herkesçe bilinmektedir. Bu kitaplar, genellikle, işin ehli ve uzmanı olmayan kayırmış kişilere, daha doğrusu "ülküdaş"lara, ısmarlanıp yazdırılmış ve M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu ile Kültür Bakanlığının 70 küsur kişilik "Danışma Kurulları"na karşın hiç bir denetimden geçmeden ama yazarlarına astronomik ücretler ödenerek basımevlerine gönderilip bastırılmış "yapıt"lardı. Bilimsel düzeyleri son derece düşük olan bu "yapıt"lar, basınımda, haklı olarak, enine boyuna eleştirilmiş ve yazarlarına ödenen avuçlar dolusu telif hakları için kamuoyunun ve ilgililerin dikkati çekilmişti. Ne var ki bütün bu uyarılar ve çabalar boşunaydı. Çünkü kâğıt üzerinde denetimden geçmiş görünen ve bol keseden telif ücretleri ödenen bu "yapıt"ların sahipleri ve "denetleyici"leri için yapılacak hiçbir hukuksal işlem yoktur. Ünlü bir deyimle, "atı alan çoktaaan Üsküdar"ı geçmişti!

Elimizde devlet parasının "Kültür Yayınları" ya da "Kültür Eserleri" adı altında MC iktidarınca nasıl çarçur edilmiş olduğunu en ufak bir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde kanıtlayan bir yapıt geçti. *Bugünkü Türk Alfabeleri* adını taşıyan bu yapıt, MC iktidarının düştüğü günlerde çıkmış olduğundan, pek az kişinin dikkatini çekmiş olmalı, *Kültür Bakanlığı Yayınları* : 281, *Kültür Eserleri* : 15 künyeli bu iki ciltlik yapıtı, Hacettepe Üniversitesi Türk dili öğretim görevlisi Dr. Ahmet B. Ercilasun hazırlamış. Bu "kültür eseri"nin gerekçesi "Söz Başı" adını taşıyan önsözde şöyle açıklanıyor: "Bugünkü Türk dünyası âdeta birbirinden habersiz yaşamaktadır. Güney Amerika'dan Avustralya'ya kadar dünyanın en uzak köşesindeki hâdiseleri günü gününe haber alan, televizyonundan görüntüleriyle tâkip eden Türkiye Türklüğü, siyâsî sınırları dışında kalan Türklere hemen hemen hiç bir haber alamamaktadır. Diğer Türklere de Türkiye Türklüğünden ve birbirlerinden büyük ölçüde habersizdirler. Bu habersizliğin birinci sebebi şüphesiz ki siyâsî ayrılıklardır. İkinci sebep ise alfabelerin ayrı oluşudur. Ayrı ayrı alfabeler kullanan Türk zümreleri, birbirlerini anlamak, birbirlerinden haberdar olmak için bu farklı alfabeleri öğrenmelidirler. Mevcut kültür birliğinin anlaşılması ve devamı için ilk adım alfabelerin öğrenilmesidir. İşte bu ilk adımı atmak ve dünya Türklüğünü birbirini anlar hale getir-

mek için elinizdeki eseri hazırladık." Bu satırlardan anlaşıldığına göre "Türk zümreleri" (yazar, nedense, "Türk halkları" diyemiyor!) arasındaki anlaşmazlığın nedeni ikidir: 1) siyasal ayrılıklar, 2) Türk halklarının farklı alfabeler kullanmakta olmaları. Türk halkları arasındaki siyasal ayrılıklar kolay kolay giderilemeyeceğine göre, şimdilik yapılacak şey alfabe ayrılıklarını ortadan kaldırmaktır. Ercilasun işte böyle düşünüyor ve Türk halklarına, birbirlerinin alfabelerini öğretmeğe kalkışıyor! Ona göre, Türk halkları birbirlerinin alfabelerini öğrenirlerse, her şey çözümlenecek, anlaşmazlık ortadan kalkacak! "Politik Turancılık" değilse bile "Kültür Turancılığı" gerçekleşecek! Ercilasun, işte bu düşüncelerle yapıtının birinci cildinde SSCB'deki Türk halklarının (kendisi "Türk Boyları" diyor!) Kiril asıllı alfabelerini Latin ve Arap (!) alfabelerine çeviriyor ve Türkiye, Kıbrıs ve Balkan Türklere seçtiği metinlerin önce Kiril sonra da Arap alfabeleriyle yazı çevrimlerini veriyor. Alfabe engelini böylece aşılmasıyla Türk halkları arasındaki anlaşmazlığın ortadan kalkacağını sanan Ercilasun, şu iki noktayı unutmuş görünmektedir. 1) Türk halklarının anlaşmalarını engelleyen yalnızca alfabeler değil, Türk dilleri arasındaki fonetik, morfolojik ve sözlük (*lexical*) farklardır; 2) TümTürkçü (pantürkist) amaçlar güden bu yapıt SSCB'ne nasıl sokulacaktır?!

Kaldı ki, Ercilasun'un bu yapıtı bilimsel yanlışlarla doludur. Azeri, Özbek, Türkmen, Uygur, Kırım Tatarca-

si, Kazan Tatarcası, Başkurt, Kumuk, Nogay, Kazak, Kırgız vb. gibi Türk dilleri alfabelerinden pek çok harflerin fonetik değerleri yanlış verilmiştir. Orneğin, 3. sayfada Azerî alfabesinde normal "e" sesini gösteren harfin Arap alfabesindeki karşılığı "i" değerinde olan "elif-ye" yada "ye" olarak, 27. sayfada Uygur alfabesinde "yo" değerinde olan harf "ya" değerinde, 28. sayfada "ya" değerinde olan harf "ye" değerinde, 31. sayfada Tatar alfabesinde "yo" değerinde olan harf "yâ" değerinde, 32. sayfada "ya, yâ" değerinde olan harf yalnız "yâ" değerinde, 34. sayfada Başkurt alfabesinde "yu, yü" değerinde olan harf yalnız "yu" değerinde, 38. sayfada Nogay alfabesinde "yu, yü" değerinde olan harf yalnız "yu" değerinde, 44. sayfada Karakalpak alfabesinde "ya" değerinde olan harf "yâ" değerinde, 45. sayfada Kazak alfabesinde "yo" değerinde olan harf "ya" değerinde, yine aynı sayfada "uw, üw, w" değerinde olan harf "u" değerinde, "iy, iy" değerinde olan harf "i" değerinde, "yo" değerinde olan harf "ya" değerinde, "ya" değerinde olan harf "yâ" değerinde, 53. sayfada Çuvaş alfabesinde kısa "ı" değerinde olan harf "ä" değerinde, kısa "i" değerinde olan harf kısa "e" değerinde verilmiş, 5. sayfada da Çuvaş alfabesinde normal "h" değerinde olan "x" harfi Arap alfabesindeki "hı" harfi ile karşılanmıştır. Ayrıca Ugurcada "ı" sesi bulunmadığı halde 28. sayfada Uygur alfabesi listesinde bu harfe yer verilmiştir! İşaret ettiğimiz bu yanlışlar Ercilasun'un SSCB'deki Türk halklarının alfabelerini yeterince bilmediğini gösteriyor. Ercilasun buna karşın iyi bilmediği bu alfabeleri öğretmeğe kalkmış. Yapıtı basıma vermeden önce birine danışsaydı barı! Ne demişler : Bilirsin ki bilmezsin/Bilmediğini sormazsın/Bilirsinki sorarsan/Bilmediğini bilirler!.

Türk dillerinin alfabelerini bilmeyen biri bu dilleri bilebilir mi? Bilemez tabii. Ercilasun "şive" saydığı

Türk dillerini bilmediğini de ikinci ciltte ortaya koyuyor. Bu cilde Türkmençe, Özbekçe, Tatarca, Kazakça vb. gibi Türk dillerinden çok basit bazı metinler almış. Bu türk dillerini "şive" saydığı için, metinleri Türkçeye çevirmemiş, yalnızca bu metinlerde geçen ve biz Türkiye'li Türklerce bilinmeyecek olan bazı sözlerin anlamlarını vermiş. Ne var ki Ercilasun'un verdiği bu anlamların çoğu yanlıştır. İşte bu yanlışların bazıları :

1) *Bir gün Mehmet Bay ardıncırap* : Ercilasun bu Türkmençe tümcedeki *ardıncırap* sözünü "aceyleyle" diye çevirmiş (s. 180). Oysa Türkmençe *ardıncıramak* fiilinin anlamı "öksürmek, öksürüp balgam çıkarmak" tır!

2) *Bar, düyeleri suva yak* : Ercilasun bu Türkmençe tümcedeki *düye* sözünü "düve, dana" diye çevirmiş (s. 180) ve böylece iki büyük yanlış yapmıştır: Birkez Türkmençe *düye*'nin anlamı "düve, dana" değil, "deve"dir! Sonra, daha önemli olarak Türk dillerinin hiçbirisinde bir sözün anlamı hem "düve" hem "dana" olamaz; çünkü "düve" dişi, "dana" ise erkektir!

3) *Bar, sığır döleni arassala* : Ercilasun bu Türkmençe tümcedeki *döleni* (doğrusu : uzun ve açık e ile!) sözünü "yavrusunu" diye çevirmiş. Belli ki Türkçemizdeki *döl* sözü ile ilgili sanmış bunu. Oysa, bu Türkmençe sözün aslı *döl* değil, *döle*'dir; anlamı da "yavru" falan değil, "ahır" dır! Yazar, aynı tümcedeki *arasala* fiilini de "ara" diye çevirmiş ki, bu da yanlıştır. Türkmençe *arassalamak* fiilinin Türkçe *aramak* fiiliyle hiç bir ilgisi ve ilişkisi yoktur. Türkmençe *arassalamak* fiilinin anlamı "temizlemek"tir ve bu fiil, Farsça "âreste" den gelir! Yukardaki Türkmençe tümcenin anlamı, Bay Ercilasun'a kalırsa, "Git, sığırın yavrusunu ara!" oluyor. Oysa, bu tümcenin anlamı "Git, sığır (ların) ahırını temizle!"dir. Ne dersiniz, insanın bu Hacettepe'li öğretim görevlisine "Sen de git, yaptığın bu yanlışları temizle!" diyese gelmiyor mu?!

4) *Mehmet Bay Gurbanı iki yana ılgadyardı* : Ercilasun bu Türkmençe tümcedeki *ılgadyardı* fiilini "salladı" diye çevirmiş ve böylece yine iki büyük yanlış yapmış: Bir kez, Türkmençe *ılgatmak* fiilinin anlamı "sallamak" değil, "koşturmak"tır! Sonra ve daha önemli olarak, bu fiilini şekli, basit geçmiş zaman değil, sürekli geçmiş zamandır! Böylece, *ılgadyardı*'nin Türkçesi "koşturuyordu" olacaktır. Ercilasun bu sözü "salladı" diye çevirmekle şu gerçeği ortaya koyuyor: Türkmençe sözlerin anlamları bunları Türkçe sözlere yakıştırmakla ya da "sallayıp savurmak"la anlaşılabilir!

Ercilasun'un Türkmençe metninde *yabı* "at". *yeke* "yalnız, sadece", *ulamp* "kullamp", *gezek* "kez, kere", *hava* "evet", *erk neme* "tembel şey", *zol* "her zaman-ki" gibi Türklerce anlaşılacak daha birçok söz var. Yazar bunların anlamlarını vermiyor. Belli ki kendisi de bilmiyor. Oldu olacak, bunlara da birer anlam yakıştırırsa... "Şive değil mi, uydur uydur söyle!"

Türkçeye çok yakın olan Türkmenceyi anlayamayan, Özbekçe, Tatarca ve Kazakça gibi daha uzak Türk dillerini anlayabilir mi? Anlayamaz tabii. Arcılasun, bu yargımızda da bizi yanlış çıkartmıyor. Yapıtına aldığı çok basit bir Özbekçe metinde (s. 185-186) geçen şu sözleri yanlış okumuş ve yanlış anlamlandırmış:

1) *Telentli* "meşhur, tantanalı" (s. 188) : Bu Özbekçe sözün doğrusu *talantli*'dir anlamı da "meşhur, tantanalı" falan değil, "istidatlı"dır! (Bu söz Rusça'dan alınma *talant* "istidat" ismi ile *-li* sıfat ekinden oluşmuştur. Rusça asıllı sözlerin yazılışları değiştirilmediği için bu sözdeki *a* harfleri yine *a* değerindedir!).

2) *Kereş* "savaş" (s. 188) : Kiril harfli metinde kalın k harfi ile yazılmış bu sözün okunuşu *karaş*'tır; anlamı da "savaş" falan değil, "bakış, görüş" tür! Çünkü bu Özbekçe söz "bakmak" anlamındaki *karamak* fiilinden gelir.

3) *Yemirile* "kemirilmeye" (s. 188) : Ercilasun'un "kemirilmek" fiili ile karıştırdığı Özbekçe *yemirilmek* fiilinin anlamı "tahrip edilmek, yıkılmak"tır!

Ayrıca, yazarın *ral* okuduğu söz *rol*, *satsiel* okuduğu söz de *sotsial* olacaktır; çünkü bu sözler Rusçadır ve Rusça sözlerin yazılış ve söylenişleri Özbekçede değişmez!

Ercilasun "Kazan Türkçesi" dediği Tatarcadan da yapıtına birkaç örnek almış. Bunlardan biri Tatar şairi Gabdulla (Abdullah) Kukay'ın "Tugan İlemä" adlı bir şiiri (s. 213). Yazar bu şiirde geçen şu sözleri yanlış anlamlandırmıştır :

1) *Mine* "bana" s. 215 : Üçüncü koşanın redifi olan bu sözün anlamı "bana" değil, "beni"dir! Ercilasun bu sözü "bana" diye çevirmekle bu koşayı anlamadığını ortaya koymuştur. ("Bana"nın Tatarcası *minga*'dır!)

2) *Kiçte* "geçti" (s. 215) : Şiirin dördüncü koşasındaki bu sözün doğrusu *kiçtä*'dir, anlamı da "geçti" değil, "gece, geceleyin"dir! Ercilasun bu sözü yanlış okuyup yanlış anlamlandırmakla bütün koşayı anlamadığını ortaya koymuştur. ("Geçti"nin Tatarcası normal e harfi ile *kiçte*'dir).

3) *Kinder* "ambar" (s. 215 : Ercilasun'un böyle çevirdiği *kinder* sözünün gerçek anlamı "kendir, keten bezi"dir! Şiirde *ak oyık* "beyaz çorap" ve *çabata* "huş kabuğundan ya da ipten örülmüş pabuç, çarık" sözleri arasında bulunan *kinder'in* "ambar" anlamında olamayacağı metnin gelişinden bellidir!

Ayrıca, Ercilasun bu şiirde geçen *tik* "ancak, yalnızca", *iç* "ne de olsa, değil mi ya,, gibi Türklerce anlaşılamayacak sözlerin anlamlarını vermiyor. Belli ki, bunları kendisi de bilmiyor.

Ercilasun bu Tatarca şiirdeki pek çok sözü de yanlış okumuştur. İşte bunlardan birkaçı :

1) *Yegımmı* "yanımı" (s. 215) : Doğrusu, a ile, *ya-gımmı!*

2) *Yekmadı* "yakmadı" (s. 215) : Doğrusu, a ile, *yakmadı!*

3) *Yegımlı* "hoş, tatlı, sevimli" (s. 215) : Doğrusu, a ile, *yagımlı!*

4) *Yelkın* "alev" (s. 215) : Doğrusu, a ile, *yalkın!*

5) *Yezın* "senin ilkbaharın" (s. 215) : Doğrusu, a ve ng ile, *yazng!*

6) *Yehşı* "iyi" (s. 215) : Doğrusu, a ile *yahşı!*

7) *Yeman* "kötü" (s. 215) : Doğrusu, a ile, *ya-man!* vb. vb.

Ercilasun yapıtına Kazakçadan da iki metin almış. Bunlardan özellikle ikincisinde pek çok okuma ve anlamlandırma yanlışları var. Okuma yanlışlarını şimdilik bir yana bırakıp yanlış anlamlandırılan sözler üzerinde duralım :

1) *Lahzm sındı suludın/Aytayın endi cayın da* (s. 248). Ercilasun'un bu koşada yaptığı yanlışlar sayılamayacak kadar çoktur :

a) Birinci dizedeki *sındı* sözünü Ercilasun "kırdı" diye çevirmiş (s. 250) ve böylece iki büyük yanlış yapmış: Bir kez, buradaki *sındı*'nin anlamı "kırdı" değil, "gibi"dir; çünkü bu söz "şekil, biçim, sıfat" anlamındaki *sın* sözü ile *-dı* (yani *-lı*) sıfat ekinden oluşmuştur. Sonra ve daha önemli olarak, Ercilasun'un *sınmak* fiilinin geçmiş zamanı sandığı *sındı* sözünü "kırdı" diye çevirmesi de yanlıştır. Çünkü *sınmak* fiili "kırmak" değil, "kırılmak" anlamındadır!

b) Yine birinci dizede Ercilasun'un *suludın* diye okuduğu sözün (s. 250) doğrusu *suludıng* ya da *suluudıng* dir, anlamı da, onun çevirdiği gibi "cilvenin" değil, "güzelin, dilberin"dir! (Kazakça *sulu* ya da *suluw* nunanlamı "cılve" değil, "güzel, dilber" dir; bu söz Eski Türkçe *sılığ*'dan gelir).

c) İkinci dizedeki *cayın da* ibaresini de Ercilasun yanlış olarak *cayında* okumuş ve yine yanlış olarak "yerinde" diye çevirmiş (s. 251). Bir kez, buradaki *da*, ayrı yazıldığına göre, "dahi" anlamındaki *da*'dır. Ayrıca, buradaki *cay* sözünün anlamı "yer" değil, "hal, durum"dur! Bütün ibare Türkçeye "halini de, durumu nu da" diye çevrilmelidir.

Ercilasun'un bu koşadaki sözlere verdiği anlamları yerlerine koyacak olursak ortaya şöyle bir çeviri çıkar: Lâzım kırdı cilvenin, söyleyeyim şimdi yerinde"! Bu çeviriden bir anlam çıkar mı? Çıkmaz elbette. Koşanın anlamı şudur: «Lâzım gibi (bir) güzelin, söyleyeyim şimdi, durumunu da", ya da daha iyi bir Türkçe ile, "Şimdi de Lâzım gibi (bir) güzelin durumunu anlatayım".

2) *Suludı* "nazlı kızı" (s. 248, 251) : Bu Kazakça sözün doğru okunuşu *suludı* ya da *suluwdı*, anlamı da "güzeli, dilberi"dir!

3) *Samayınan* "elbisesinden" (s. 248, 251) : *Samayınan bit akkan* dizesinde geçen bu sözü Ercilasun "elbisesinden" diye çevirmiş (s. 251). Oysa kazakça *samayın* anlamı "elbise" değil, "şakak"tır! Böylece, *samayınan* sözünün anlamı "elbisesinden" değil, "şakaklından" olacaktır!

4) *Carlı* "dertli" (s. 251) : Ercilasun'un "dertli" diye çevirdiği bu sözün aslı Ortak Türkçe *yarlı*'dır; anlamı da "dertli" değil, "fakir, yoksul"dur!

5) *Sıkakkoy* "sıkalım, buralım" (s. 251) : *Seldir murttı sıkakkoy/Carlı da ketip baradı* koşasında geçen bu sözün anlamı "sıkalım, buralım" değil, "taklitçi, mukallit, maskara"dir! Bu sözün aslı *sıkak*'tır ve anlamı "taklit, alay, istihza"dir; son hecesi olan *-koy* da Farsça "söyleyen" anlamına *güydur*. Ercilasun sözlüklere bakmak gereğini bile duymadan bu sözü Türkçe *sıkmak* fiili ile bir ve aynı sanmış, daha doğrusu yakıştırmış!

Ayrıca, birinci dizedeki *murttı* sözünü de "bıyığı" diye çevirerek (s. 251) Ercilasun bu koşayı hiç anlamadığını ortaya koymuştur. Kazakça *murttı* sözü burada "bıyıklı" anlamındadır. Bütün koşanın anlamı şudur:

"Seyrek sakallı maskara'larla birlikte" yoksul lar da gidiyor".

6) *Arındap* "aralayıp" (s. 251): *Kos argılamak arındap* dizesinde geçen bu sözün anlamı "aralayıp" değil, "inat edip"tir; çünkü "inat etmek, inatçılık etmek, harınlık" etmek" anlamına Kazakça *arındamak* fiilinden gelir. Ercilasun yine yakıştırma yöntemine başvurmuş ve Türk "şiveleri"nin yakıştırma ile anlaşılamayacağını bir kez daha kanıtlamıştır!

7) *Kırındap* "sallanarak" (s. 251): Bu Kazakça fiilin anlamı "sallanmak" değil, "yaklaşmak"tır. Böylece, *kırındap*'ın anlamı 'yaklaşım' olacaktır!

8) *Seske* "sese" (s. 251): Ercilasun'un böyle okuyup böyle anlamlandırıldığı bu sözün Türkçe *ses* sözü ile hiçbir ilgisi ve ilişkisi yoktur. Kazakça sözün doğru okunuşu, *ä* yani açık e ile, *säske*'dir, anlamı da "kuşluk vakti" dir! Bu sözün Türkçe *ses* ile ilgisi olmayacağı dizeden de anlaşılır: *Säske kezi bolganda* "Kuşluk vakti olduğunda". Ercilasun, sözlüklere bakmak gereğini duymadan yakıştırıverdiği anlamları metinde yerlerine koymuş olsa, bu yakıştırma anlamların tutmadığını anlayacak ama, bu zahmete de katlanmak istememiş besbelli!

Cekken "çeken" (s. 251): Bu Kazakça sözün Türkçe *çekmek* fiili ile hiçbir ilgi ve ilişkisi yoktur (Türkçedeki *ç* sesine Kazakçada *ş* tekabül eder!). Kazakça *çekmek* fiili "arabaya koşmak" anlamındadır.

Ercilasun'un yanlışları saymakla, sıralamakla bitecek gibi değil. En iyisi okuma yanlışlarına da birkaç örnek vererek bu yazıyı bitirelim: *ayemaydı* "esirgemez" (doğrusu, *ayamaydı*), *bayen* "beyan" (doğrusu *bayan*), *timegen* "değmeyen" (doğrusu, *tiymegen*), *sayega* "gölgeye" (doğrusu *sayaga*), *uyega* "yuvaya" (doğrusu *uyaga*), *bi* "bey" (doğrusu *biy*), *kipti* "giymişti" (doğrusu *kiyipti*), *bit* "bit" (doğrusu *biyt*), *ceyeu* "yaya" (doğrusu *cayaw*), vb. vb..

Ercilasun, öbür Türk dillerinden aldığı parçalarda yaptığı gibi, Kazakça metinlerde geçen ve açıklanması gereken bazı sözleri de hiç bir anlam vermeden geçiştiriyor. İşte bunlardan birkaçı: *adal* "temiz, dürüst", *tulpar* "yürük at", *tört tülik* "evcil hayvanlar", *küyme* "kupa arabası", *köşe* "sokak, adde", vb.. Ercilasun, bu sözlerle hiçbir anlam vermemiş, verememiş. Belli ki bunların anlamlarını kendisi de bilmiyor. Öbür Kazakça sözlere gelişigüzel, yalan-yanlış birer anlam yakıştırıveren Ercilasun nedense bunlara bir anlam uyduramamış!

Bugünkü Türk Alfabeleri adlı yapıtın beş sayfasındaki okuma ve anlamlandırma yanlışlarının toplam sayısı kırk altıdır. Bunlara, anlamları verilmeyen ondört söz de eklenirse yanlışların sayısı altmışı buluyor. Beş sayfada altmış yanlış! Bu yapıt MC Kültür Yayınları içinde yanlış sayısı bakımından rekor kıracak niteliktedir.

Sonuç: Ercilasun, "şive" saydığı Türk dillerini bilmiyor, anlamıyor. Bununla kalsa iyi; bilmediği, anlamadığı bu Türk dillerini büyük bir çalımla başkalarına öğretmeğe kalkışıyor, boyundan büyük işlere girişiyor. Büyük cesaret doğrusu! Tevekkeli atalarımız "Cesaret cehaletten ileri gelir" dememişler! Ercilasun bu sözü bir kez daha en güçlü bir biçimde kanıtıyor.

Düşük MC iktidarı Kültür Bakanlığınca "Kültür Eserleri" dizisinin sonuncusu olarak yayımlanan bu yapıtın sahibine devlet kesesinden ödenen telif ücreti ile bu yapıtı denetlemesi gereken "Danışma Kurulu" üyelerine verilen denetim (!) harçlarını geri almak için şimdiki Kültür Bakanlığı yetkilileri harekete geçmeli değil midirler?

Hardasınız ?

*Tavanda kocaman bir vantilätör,
Duvarda hantal bir klima cihazı.
Sıcak, imanına değin sıcak,
İnsanlar nasıl buharlaşmıyor bu sıcakta,
Nasıl tütüp yok olmuyor hurmalar?
Almas Otelinde öğle,
Gölgede elli derece.
Tavanla duvardan gelen tekdüze bir gürültüde,
Bir sonrasız
Har har har har
Har'dasınız.*

*Can sıkıntısından olacak,
Durmadan sözlüklere dalmadasınız.
Amma da çok anlamı var:
Hı ve elif ile yazılırsa hâr, diken,
Hı ve re ile yazılırsa har, eşek.
Ama siz ne diken üstünde olmadasınız,
Ne de eşek.
Çift re ile yazılan harr, sıcak demek;
Bir cehennem gelmiyor mu burası?
İşte bu yüzden
Harrdasınız.*

*Almas'a dönüş ta geceyarısı,
Uykulu, yorgun - argın.
Kapılar çoktan kapanmıştır;
Zile basarsınız,
Sizi ayak seslerinizden tanır
Otelin babacan gece nöbetçisi Seyyid,
Seyyid Abdurrahman.
Yarı gülergüzlü, yarı dargın,
Yarı takılır gibi, yarı azarlar gibi,
Yarı Kerküklü, yarı İstanbullu bir dille
Sorar hemen:
— Hardasınız?*

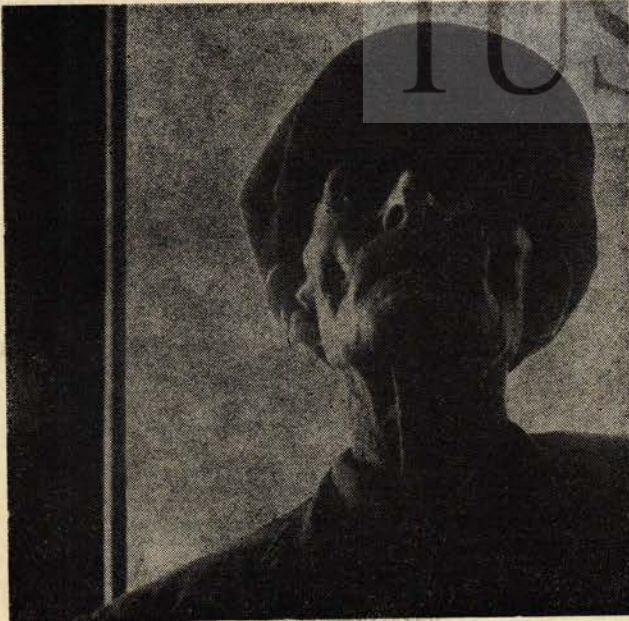
Osman Numan Baranus

anı
Orhan Kemal'le Bir Bayram Günü
Muzaffer Buyrukçu

Daireden çıktım, Karakoy alanında Fatih dolmuşu yapan bir Ford'a bindim. Dökülüyordu. Pehlivan yapılı kırkık bir adamdı şoför. İki kişilik yeri kapladığı için önde oturanların tedirgin ve de pişman olduklarını, şoförü sık sık süzmelerinden anladım. Ben onu, şiş göbeğine önlük bağlayan, arkaları basık kundurularla dolaşmaktan hoşlanan bir köşebaşı manavı gibi görüyordum. Ceketinin yeniyle parlattığı —mostra— meyvelere karşıdan baktırır, sağ elinin üç parmağını ustalıkla kullanır, ezik çürükleri kaşla-göz arasında kesekâğıdına doldururdu. Ve kazıkladığı müşterinin arkasından büyük bir yengi kazanmışçasına gülümserdi...

Hal'e yaklaşırken durduk. Adana plâkalı on tonluk bir Leyland kamyonu bir yandan iki eliyle işaret eder bir yandan da "Geel, geel, geel, sol yap, topla. Hoop!" diyen, simsiyah saçları sıfır numara tıraş edilmiş, kısa boylu, meşin yüzlü, cingöz bir —mavin—, yan yana dizilen araçların arasına sokmaya çalışıyordu. Kamyon asfalta çıktı, geri vitese taktı, şoför başını camdan çıkardı, sağ-solu kollayarak kıçın kıçın yürüdü.

Hal'in bir kez daha buradan kaldırılması, kent dışına taşınması konusu açıldı.

Yer, lahana, pırasa yapraklarıyla, çiğnenmiş ve yeşil yeşil kokan ispanak, kereviz çöpleriyle örtülmüştü. Bir küme sarı at pisliğinin üstünden geçen bir otomobilin ondüleli lâstik izi çarptı gözüme, iğrendim. Köy koşulları içinde doğal karşıladığım, hatta hiç ilgilenmediğim bu görünümün uyandırdığı duyguyu, kentleşmeme ve gelişmeme bağladım.

Klâkson sesleri, öfkeli homurtular, yolumuzu kesen at arabasını sağa kaçırıldı. Sarsıla sarsıla, araç ve paracı insan kalabalığını seyrederek —menzile— ulaşmaya çalışıyorduk. Unkapan asfaltına varınca, "İnecek var." dedim. Cibali'ye giden daracık, bozuk kaldırımlı, taşları bir mısır koçanının üstündeki seyrek mısırlar örneği duran sokağa girdim. Tahtaları kararmış, çürümüş, bel vermiş iki-üç katlı evler sıralanmıştı yanlarda. Eski İstanbul, küfür, kavga ve yokluk kokuyordu. İktisadi koşulların baskısıyla yerleştiği bu semt, Orhan Kemal'in, (Adana kaynaklı yapıtlarında olduğu gibi) hikâyelerinin, romanlarının doğal dekorunu oluşturmuştu. İnce bıyıklı aydınlık yüzünü hayal dedim ve heyecanlandım; hızlandım. Ayçiçeği suratlı, iri kalçalı, şalvarı çiçekli, ak göğsü altınlarla bezeli otuz yaşlarında bir kadın, kapısının önünü süpürüyordu doğrulmadan, kimseyi umursamadan. Havalanan toz bulutuna yakalanmamak amacıyla koştum, sakıncalı bölgeyi kazasız belâsız geçtim; ilerde dönüp baktım dişlerimi gıcırdatarak, ama kadın boyuna süpürüyordu. Solda, demir parmaklıkları yeşile boyanmış Nalini Mehmet Dede'nin türbesine gülümsedim, Orhan Kemal'le (Mehmet Dede) hakkındaki müstehcen konuşmalarımı anımsadım. Orta yaşlı, beyaz başörtülü bir kadın, ellerini açmış dua ediyordu.

Cibali kutu fabrikasının sessizliğinden ürktüm birden. Sair günler saatbaşı düdüğü öttüren, içinde binlerce işçinin çalıştığı o cıvılcıvılcı ülke, terk edilmiş bir kenti andırıyordu.

Topal Mustafa'nın tavanı basık ve iki basamaklı merdivenle inilen lokantasında, kesik sağ ayağının paçasını kıvrarak çengelli iğneyle tutturmuş Köse'yi gördüm. Her gün biraz daha şişmanlıyor, kılsız, bin çizgiyle kaplı yüzü sararıyordu. Koltuklara gelecek yerleri pamukla kabartılmış değneklerine dayanmıştı. Pi-tigrilli'nin (Topal Karganın Hatıraları) adlı kitabının kapağındaki resme benziyordu. "Merhaba." dedim. "Merhaba, hoş geldin. Bayramın mübarek olsun." Elini sıktım. "Senin de..."

Topal Mustafa, kasabın ordan selâm verdi. "Geliyorum Muzaffer." dedi, beklememi işaret etti. Durdum. Bir cigara yaktım. Topal Mustafa, adını bilmediğim ama tanıdığım birine bir şeyler söyledi, kahkahayla güldü, sağlam ve işlemeli bastonuna vücudunun bütün ağırlığını yükleyerek aksaya aksaya geldi, o coşkulu tavırla "Nerdesin sen yahu, hiç görüncü gün yok! Boşladın bizi : " dedi.

"Boşlamak yok. Çalışıyorum da... Şimdi bile işten geliyorum."

"Nasıl oluyor peki? Memur bayram günü çalışır mı?"

"Çalıştırıyorlar işte... Nöbet tutma diye bir dümen çıkardılar. Ağa nerde? Küçük Mustafapaşa yönüne baktı. "Az evvel burdaydı, geç otur, şimdi şimdi gelir, bir çay kahve iç."

"Ben bir eve sorayım da... "Yürüdüm, Kapı aralıkta, ittim, öksürdüm. Nazım, ıslak ellerini kurulaya kurulaya geldi, "Hoş geldin Muzaffer abi." dedi, nemli, serin elini sıktım ve bırakmadan "Şef nerde?" dedim. "Burdaydı. Seni bekliyordu. Bir arkadaşıyla çıktılar. Mustafa abide, kahvede yok mu?"

"Yok." dedim, Kemal görüncü, gülümsedi, elimi sıktı, yukarıya seslendi. "Annee, Muzaffer abi."

Nuriye yenge tahta merdiveni gıcırdatarak indi, elini öptüm, "Orhan kısa boylu biriyle dolaşiyor. —Buyruk gelirse beklesin.— dedi."

"Kim acaba? Nasılsın?"

Güldü. "İyiym, durum düzeldi." dedi, "Sen nasılsın? Karın, çocuğun?"

"Selâmları var. Kurufasulye pişirdin mi yenge?"

"Haftaya. Pişirecektim ama Orhan, misafirleri Mustafa'nın dükkânında ağırlayacak."

"Peki, ben buralardayım." dedim, Galatalı Osman'ın setteki kahvesinde bir sandalyeyi çektim altına. Osman, iki elini birden uzatıp sağ elimi kavradı, sevgiyle salladı, "Bayramın mübarek olsun." dedi. "Senin de." dedim. Tahin rengi bol giysilerinin içinde bir deri kemikti. Kasketinin vizierini, gözlerini kapayacak bir biçimde burnuna doğru eğmiş, yeni ustura vurduğu kafasının arkası yumruk gibi ortaya çıkmıştı. Eski külhanbeylerindendi, hoş sohbet, her cümlede birkaç argo sözcük geçiren içtenlikli bir adamdı. Orhan Kemal'i sevdiği için, Talât Kılıç'la beni de severdi. Kahvesinde haftanın üç günü bulum oynardık. Topal Mustafa yanımdaki sandalyeye ilişti, Osman'ı göstererek göz kırptı, "Beyi tanıyor musunuz? Yaa, hayret, meşhur Galata erkeklerinden güzel Osman." dedi,

eliyle Osman'ı kızdıracak bir işaret yaptı. Osman, otuziki paçalı pantolonunu çekti, dişlerinin arasından sövdü. Mustafa patlattı kahkahayı. Osman, "Orhan Bey, çıkık alınlı, az saçlı, sen yaşta biriyle volta atıyor." dedi. Tamam, Nurettin Akan'dı bu. Dün akşam telefonla konuşmuştuk. "Yarın Orhan Kemal'e gideceğim." demiştim. İyi. Sevindim. Ama sevincim uçtu hemen, akillarına eserse Adana Kebabevine postu sererlerdi ve biz burda boşboşuna beklerdik. Sıkıldım. Mustafa'nın ikram ettiği Çamlıca sigarasını teşekkürle geri çevirdim. Osman, şekerli kahvemi koydu masaya bir bardak Terkos suyuyla. Mustafa, Osman'la rakibi kahveci kel Süleyman'a takılıyor, bazı hemşehrileriyle Karadeniz şivesiyle söyleşiyordu.

Köşeyi döndüler. Sıkıntım dağıldı. Tahmin ettiğim gibi Nurettin'di. "Ahan Buyruk düşmüş." dedi Orhan Kemal, Nurettin'i dirsekledi. "Vaay be, biz sabahtan beri beyefendiyi arıyoruz, o ise burda keyf çatıyor." dedi Nurettin.

Ayağa kalktım. Kucaklaştık. "Elini öpeyim üstad." dedim.

Şakacıktan kızdı, "Başlarım ananın erkek oğlundan ha." dedi, sol favorimden tuttu, kolları sökercesine çekti, canım yandı ama dayandım. Hep öyle yapardı. "Ulan dâhi misin ne boksun, nerdesin sabahtan beri?"

"Dairedeydim." dedim.

"Atma! Kimbilir ne dümenler çeviriyorsun? De hele..." dedi Orhan Kemal, —dümen— dediği hikâyeyi dinlemeye hazırlandı.

"Vallahî dairedeydim. Hem de saat sekizden beri."

"Belki on kere telefon ettim, —burda yok— dediler." dedi Nurettin suçlayan bir sesle.

"Odacıların şavalaklığı." dedim, "Katları, boş servisleri teftiş ediyordum. Çoğu benim orda olduğumu bilmiyor."

Federico Garcia Lorca'yı Doğumunun
(5 Haziran, 1899) 79. Yılında Anıyoruz

Elveda

Ölürsem

açık bırakın balkonu

Çocuk portakal yiyor

(Balkonumdan görüyorum onu)

Orakçı ekin biçiyor

(Balkonumdan işitiyorum.)

Ölürsem

açık bırakın balkonu!

Lorca

"Bu nöbetçilik ayağı da ne oluyor?" dedi Orhan Kemal.

"Sorma. Sivil savunmacılar öyle bir numara icat ettiler. Bu bayram da piyango bize çarptı."

"Ne yapıyorsun orda?" dedi Orhan Kemal.

"Hiç, akşama kadar oturuyorum, dolaşıyorum, Genel Müdürlükten gelecek telefonu bekliyorum."

"Amma da saçma iş ha!" dedi Nurettin Akan.

"Osman, kahve yap bize!" dedi Orhan Kemal.

Osman, bana göz etti, "Son kahveyi beye verdim." dedi.

Mustafa kikirdedi. Ne verdin, ne verdin?"

"Topal bacağıma başlatma." dedi Osman.

Orhan Kemal, kahkahayla güldü. "Çay yap öyleyse, demli olsun!"

Kısa, kalın biri önümüzde durdu, bakışlarıyla hepimizi taradı, "Bayramınız mübarek olsun." dedi.

Dişleri fırlak, armut kafalı biri ellerimizi sıkarken ve "Bayram bayram olsun." derken saygıyla eğildi. Yanında duran koca burunlu (ucu mosmordu, süngerleşmiş gibiydi) ve kırk yıldan beri İstanbul'da oturmasına karşın dilindeki bir tek sözcüğü bile düzeltmeyen Lâz Ali kaptan, "Bayram bayram olsun daa." dedi.

Orhan Kemal, Nurettin, ben elini sıktık, Mustafa'yla Osman öptüler. "Nice bayramlara Ali kaptan." dediler. Mustafa, beni dürttü. "Ali kaptan Osman'ın ana si sana selam edey." Ali kaptan, işitmemiş gibi davranan ve boş çay bardaklarını toplayıp askıya yığan Osman'a baktı, "Anasının .....na koyayım onun." dedi.

"Mübarek günde anama sövme Ali dayı, bak karışmam, bozulurum ha!" dedi, Ali kaptanın önünde durdu, elini apış arasına soktu, "Yumurtanın herbiri ayva gibi anam avradım olsun." dedi. Kahkahadan kırılıyorduk. Ali kaptan hoşnutlukla başını salladı. "Ula hepinuz yemişsiniz daa!" dedi, yürüdü.

Çokları lâcivert giysileri sırtlarına geçirmişlerdi. Mendil ceplerinden ipekli mendillerin dilleri sarkıyordu. Hazırıcılardan yeni alınmış kabarık ve içleri kâğıtlı kasketlerle, daracık gömleklerini gülünçleştiren krvatları, giysilerine uymayan sarı, siyah ayakkabıları ve pırl pırl altın dişleriyle, geziniyorlar, bayramlaşıyorlar, kümeleşiyorlar, birbirilerine cigara sunuyorlardı.

Tente takılmış ve süslenmiş atlı arabalar, sevinçle bağrışıp çağrıışan çocukları taşıyorlardı.

Kel Süleyman, radyosunu sonuna kadar açmıştı.

Mustafa, "Orhan Kemal, masayı hazırlatayım mı?" dedi.

"Daha erken. Hem vakti kerahat gelmedi hem de ziyaretçiler."

"Kimleri bekliyorsun?" dedim.

"Yaşar (Kemal) gelir bakarsın, Allah Edip (Cansever) gelir. Klivbruk arap Talât düşer."

"Edibin geleceğini sanmıyorum." dedim.

"Ben de sanmıyorum da, o böyle bayramlardan mayramlardan hoşlanmaz, canı sıkılır... —bir arayayım— der."

Topal Mustafa, şalvarlı, ceketli, bilezikli, beşibirlikli iki kadınla boy boy altı çocuğu arkasına takmış yürüyen köylü dayıya— gülümsedi. "Size yeni öğrendiğim bir hikâyeyi anlatayım." dedi. "Çobanla ağacın fıstık kızı işi uydurmuşlar, vaziyeti idare ediyorlar-mış. Ağa, bakışmalardan, gülüşmelerden huylanmış, —bunlar bir halt karıştırıyorlar ya, dur bakalım— demiş, çaktırmadan kollamaya başlamış. Çobana her zaman bir hizmetkâr, yahut da kız, öğle yemeğini götürüyormuş. Tarlada iş olduğundan hizmetkârları tarlaya sürmüşler. Ağa, —Kızım, sana zahmet olacak, şu garibin yemeğini götürüver, sevaptır— demiş. Kız isteksiz isteksiz, —Eh, mademki istiyorsun, peki.— karşılığını vermiş. —İyi ama kızım, kocaman ovada nasıl bulacaksın?— Kız ağzından kaçır-mış. —Çınar ağacının altında olacak.— Kız, daha yola çıkmadan atına atladığı gibi gitmiş, çınar ağacını bulmuş, üstüne çıkmış, dalların arasına gizlenmiş..."

"Eeee, hikâye şireleniyor." dedi Orhan Kemal, ellerini birbirine sürttü, gözlerini bana dikti, "Sil lan ağzının suyunu!"

"Lâfa tabanca sıkma Orhan Kemal." dedi Mustafa.

"Heyecanı çoğaltıyoruz oğlum. Bu bir taktiktir ve gerçek böyledir."

"... Uzatmayalım, seninkiler sarılıp sarmaşmışlar, oturup bir güzel karınlarını doyurmuşlar, uzanmışlar gölgeye, Çoban, —hadi bugün ben boğa olayım sen de inek— demiş. Kız, şalvarını sıyır-mış, inekleşmiş, çoban da sidik kokladık-tan sonra harekete geçen boğalar gibi arkasını uzun uzun koklamaya, böğürmeye başlamış. Bu arada başını kaldırıp gözleri ağaca tüneyen ağasına ilişince kızı bıraktığı gibi tabana kuvvet kaçmış, ikiyüz metre ötede durup kız ne yapıyor diye bakmış. Kız, sanmış ki çoban kendisini iyice tahrik etmek için böyle davranıyor. Yerden bir avuç ot sökmüş, çobana göstererek —gel benim kara boğam, gel aslanım.— demeye, cilveli sesler çıkarmaya koyulmuş. Ağa tutamamış kendini, inmiş ağaçtan, kıza, yaradana sığınıp iki okkalı tokat çekmiş ve bağır-mış. —Kaymak gibi ..... mı bırakıp kaçan, bir avuç ota gelir mi imanını bellediğim kahpesi.—"

Bayıldık gülmekten. Orhan Kemal'in gözleri çizgileşmişti. Nurettin'in yanaklarından şapır şapır yaşlar

döşülüyordu. Ben iki kat olmuşum ve gülmemin varlığımıdaki depremlerini durduramıyordum, karnım ağrımaya başlamıştı. Mustafa, hikâyesinin sonunu; bu aşırı ilgiyi sürekli kılmak amacıyla birkaç kez daha tekrarlardı, arkasından —yoğurtlama— fıkrasına geçti. Orhan Kemal, o kusursuz ve renkli anlatımıyla —Agop der idi de ben inanmazdım— sergiledi. Yeniden güldük. Gazici Mehmet'le terzi Ömer, iki dirhem bir çekirdek durdular önümüzde, saygıyla eğildiler, "Beylere bakar mısın?" dedi. "Belediye baksın onlara." dedi Osman, sövdü, gazici Mehmet koşunca, içeriye kaçtı. İçimde, kaynağı belirsiz bir sıkıntı vardı. Her bayramda aynı sıkıntıyı duyar ama tanımını yapamazdım bir türlü. Gene yapamadım, "Çok sıkılıyorum." dedim.

"Sıkı can iyidir yeğenim, kolay çıkmaz." dedi Orhan Kemal.

Müşteriler, Mustafa'nın lokantasına doluşmaya başlayınca uyardı Mustafa. "Köşe masayı kaparlarsa kaldıramam ha?"

"Ustaya söyle öyleyse, köfteleri atsin ızgaraya. Hadi kalkalım!" dedi. Orhan Kemal, elini omuzuma koydu. "Fırla, evdekilere burda olduğumuzu bildir."

Bir koşuda gidip geldim. Uzun masa donatılıyordu. Orhan Kemal karşımdaydı. Büyük yeni rakıyı su bardaklarına eşitliğe dikkat ederek koydu. Benden başka hepsi sulandırdı. Peynir, salata, cacık, piyaz tabakları masanın üstünü örttü. Köfteler uyumlu seslerle cızırdıyor, yükselen ve ortahğı kaphyan mavi dumanlı kokuları, iştahımızı kabartıyordu. Uzun süre içeceğimizden —altlık— yapmadan başlamak istemiyorduk. İlk porsiyon gelir gelmez bardakları kaldırdık, tokuşturduk. "Nice bayramlara." dedi Mustafa. "Sağlığımıza." dedi Orhan Kemal. Ben, "En kötü günümüz böyle olsun." dedim.

"Olsun." dedi Nurettin.

"Yaşar gelse de..." dedi Orhan Kemal.

"Belki Fikret Otyam da gelir." dedim.

"Bugün gelmezse yarın düşer sırtında fotoğraf makinesiyle, -teypiyle." dedi Orhan Kemal.

"Yalnız ikisi birden gelmesin, dövüşürler." dedim.

"Gelsinler de dövüşsünler, barıştırsın onları." dedi Orhan Kemal.

Nurettin Akan, Orhan Kemal'e baktı. "Sen ne diyorsun bu bayramlara?"

Orhan Kemal, bir yudum aldı rakıdan. «Bayram, hayatımızın renklenmesine, hareket kazanmasına, dinamikleşmesine denir.» dedi, "Bayram, bir bakıma ayrı ayrı zevkleri bir yana bırakıp, meydana gelen umumî bir zevki paylaşmaktır. Farklılıklarımızı, kibirlerimizi, gururlarımızı o gün için unutup bir kalıptan çıkmış gibi bir potada erimektir. Tamam mı Buyruk?"

"Tamam üstad, bundan daha iyi tarif edilemezdi." dedim.

"Çok güzel anlattın! Hadi, Orhan beyin şerefine." dedi Mustafa.

İçtik.

"Darginların barışması, sevgilerin tazelenmesi, mezarlıkların ziyaret edilmesi, bunlar güzel bir gelecektir." dedi terzi Ömer.

"Bayramların bu yapıcı tarafları inkâr edilemez." dedi Orhan Kemal. "Bir sene içinde aileler arası münasebetlerde, eş dost münasebetlerinde, iktisadi şartların, sosyal şartların, dedim dedilerin yarattığı çatlaklar gideriliyor. Bayramlar, bu münasebetlerin yenilenmesine, sağlamlaşmasına vesile oluyor."

"Doğrudur." dedi Mustafa.

"Bayram, parası olana bayramdır, olmayana cehennem azabı verir." dedi gazici Mehmet.

Bu tanımlar Nurettin Akan'ı doyurmamıştı. "Ben başka bir şey söylemek istiyorum." dedi, "Dini bayramların iktisadi kökeni..."

Orhan Kemal, "O başka bir husus." dedi, bıyıklarını sıvazladı. Taaa Klan devrine kadar uzanır kökleri. İnsanın kurban edilmesini önlemek de vardır içinde, ahlâka dayanan kanunlarla; dağılık, bozuk toplum düzeninde tek başına yaşamaya mahkûm edilmiş, düşmanlaştırılmış, yabancılaştırılmış insana yeni bir ruh vermeye, derleyip toparlamaya dayanır. Ahlâkî perspektiften bakınca netice bu. Bir de idarecilerin iktisadi çıkar kaynaklarının donmaması, ekonomilerinin devamlı hareketliliği var. Büyük toprak, bağ-bahçe sahipleri, sürü sahipleri, saltanatlarını müemmen kılmak maksadıyla iç sirkülasyonu aksatmamak mecburiyetindedirler. Şimdiki gibi istihsal organize edilmediğinden, ihracat imkânı da kısıtlı olduğundan, mallarını mahallî piyasada tüketmek çareleri ararlar ve irili-ufaklı bir sürü bayram icat ederler. Anlatırdım mi?"

"Teşekkür ederim." dedi Nurettin, "Öğrenmek istediğim buydu."

"Çok yerinde konuştun Orhan bey." dedi terzi Ömer, "Bayram yaklaştı mı işten başımızı kaşıyacak zaman bulamıyorum."

"Bütün dinler, bayramların kutlanmasını teşvik eder." dedi Orhan Kemal.

"Bayram geçince o olağanüstü durum da sona erer ve insanlar günlük hayatları içinde birbirilerini boğazlamaya devam ederler." dedim.

"Yaşsa Buyruk! Aynen böyle." dedi Orhan Kemal "Ama bunun sebepleri var."

"Var elbet." dedim, "Hem de binlerce. Sınıflı toplumlarda bayramlar, o anlattığın yanlar olmasına rağmen bir göstermeliktir. İnanılmıyan bir şeyle, bir yalanla avunmaktır."

"Demek ki, sınıflı toplum meselesi halledilirse, bayram kavramı hüviyet değiştirecek, insanların hayatına egemen olan bir hüviyet kazanacaktır."

"Şu anda yaşadığımız bayram havası kaybolmadan devam edemez mi?" dedi gazcı Mehmet.

"Biz de onu anlatmaya çalışıyoruz ya." dedi Orhan Kemal, "Hadi, furalım."

Yudumladık rakılarımızı.

"Artık o eski bayramlar yok." dedi terzi Ömer, "Bayram gelmeden evvel, millet, evini terkedip kaçıyor, ziyaretçilere kapılarını açmamak için."

"Toplumsal bir değişme bu." dedi Orhan Kemal, "Geleneklere karşı çıkma."

"Kim kaçıyor?" dedim, "Herhalde bizim gibi yok-sullar, orta halliler değil."

"Zenginler kaçıyor." dedi Orhan Kemal, "Bu bayramdan istifade edip kendi imkânlarına göre ve kendilerine benzeyenlere, kendi anlayışlarına uygun bayramları kutlamak için."

"Hakikaten öyle." dedi Mustafa, ocağa seslendi. "Köfteleri yakmadan getir!"

"Benim bir tanıdığım var, her bayramı Fransa'da geçirir." dedi gazcı Mehmet.

Nurettin Akan, "Bence bu, Türkiye'de bireyselleşme sürecinin başladığını gösterir."

"Tabii," dedi Orhan Kemal, "Güzel yakaladın ama, idare edenler bu yolda. Aslında bütün toplum ferdileşme vetiresini yaşamadan, toplumsallaşma merhalesine ulaşamaz. Ulaşsa bile büyük zorluklarla karşılaşır yeni temelleri atarken ve aynı şeyleri orda yaratmaya çalışır."

"Bu konuyu tartışalım Orhan Kemal." dedi Nurettin.

"Önce boğazımızı bir ıslayalım da ondan sonra." dedi Orhan Kemal.

Aslında ben bu konuşmanın sürmesini istemiyordum. Çünkü masamızda bulunanlar ürküyorlar ve sıkılıyorlardı. Daha harcıâlem, daha anlaşılır şeylere değinmeliydik. Nitekim masanın altından Orhan Kemal'in ayağını dürttüm. Başımı eğdi. "Fikret gelmeli de, poz poz resimlerimizi çekmeli." dedim.

"İyi resim çekiyor namussuz!" dedi Orhan Kemal, "Ama değişik yerlerde çektirelim." dedim.

"Nerelerde meselâ?" dedi Orhan Kemal.

"Küçükpazarın o karışık sokaklarında, Haliç köprüsünün üstünde."

"Ben Eyüp iskelesinden vapur kalkarken bir resim çektirmek istiyorum." dedi Orhan Kemal, "Vapurun köpürttüğü sulara bakarken."

"Sen düşünceli adam pozundasın tabii." dedim, "Çok romantik değil mi?"

"Ormantik mormantik, İnsan gerçekçi olduğu kadar da romantiktir. Bir de Beyazıt'taki dilencilere para verirken." dedi Orhan Kemal.

"Beyazıt Kulesinin en üstünde düşme korkusunu duyarken çekilmeli." dedim.

"Ben dükkânın önünde bastonuma dayanmış olarak kel Süleyman'a söverken çektirmek istiyorum." dedi Mustafa.

"Prova yaparken çektirmek istiyorum." dedi terzi Ömer.

"Peki kimlerle resim çektirmek istiyorsun?" dedi Orhan Kemal'e.

"İşçilerle, çöpçülerle, meyhanecilerle, kahvecilerle ve maçta."

"Ben bakırcılar çarşısındaki bakırcılarla birlikte." dedim.

"Sen?" dedi Nurettin'e, Orhan Kemal. Nurettin, "Ben resim çektirmek istemiyorum." dedi.

"Niye?"

"Belge bırakmak, yaşadığımı bildirmek ters geliyor bana." dedi Nurettin.

"Bu duygu boş bir duygu değil, nasıl meydana geldi?" dedi Orhan Kemal.

"Resim çektirmekte Narsis bir yan var, buna katlanamıyorum."

"Haa, bu çok mühim bir konu. İçelim de uzun uzadıya konuşalım." dedi Orhan Kemal, bardağını kaldırdı.

"Selamınaleyküm, millet!"

Sese başlarımızı çevirdik. Talât Kılıç, gülümsüyordu.

Hemşerilerim ve Ben

*Ressamları yoktu da memleketimin,
Korkuyla giderlerdi fotoğrafçıya.
Ellide estetik uzmanları geldi.
Önce birini çektirdiler yüzlerinin,
Sonra ikincisini, genç kalmak için.*

*Sevgileri plaj argosu gibiydi.
Ağızlarında hergün değişik sakız.
Soludukları havayı bile kirleten.
Aşklarının ölçütüyse ayna önünde
Yatıp yatmamaktı, saçı önemliydi.*

*Yollarda yürünmezdi döllerinden,
Dolap beşirleri denli uyumlu.
Büro masası üretimindeki artış,
Özel oto, traş losyonu, kadın donu.
Birşey olup da yapamamanın hincıyla
Güzelliği boyadılar giysilerinden.*

*Bense tank kalsın diye gençliğimden
Tuttum, ak perçemli bir kızı sevdim.*

Ali Cengizkan

deneme

Kuşakları Ardından Koşturan Öncü Geyik

(2)

Veysel Öngören

Ülkemizde şiir, yirminci yüzyılın başında köklü bir dönüşüme uğramıştır. Divan şiirini ve halk şiirini bugünkü şiire dönüştürme olayı. Bu da, 1946 ve 1950'de kendi içinde gelişmeler gösterdi. Bunlar, her şeyden önce, ozanın içinde bulunduğu toplumsal kuşatımın değişmesi nedeni ile olmuştur.

Bilindiği gibi 19. yy. Tanzimat Fermanı, Osmanlı İmparatorluğu'nun hayat güdümünü belirleyen kimi esasları kaldırıp yerine başkalarını koydu. Bu yöneliş, etrafında yapılan tartışmalar ne olursa olsun, kendi işlevi ile kimi yeniliklere yolaçmıştır. İçeriği şudur : İmparatorluk, *kendi dışındaki dünya* ile kaynaşmaya karar veriyor. Aslında bu, kendi konumunu yadsımaktan vazgeçişidir. Kapitalist çelişkinin güdümündeki tarihin içinde, onun sorunlarını yaşamasına karşın, çelişkiye kapalı durmakla kendini aldatıyordu. Kapitalist toplumun kimi üst yapı özelliklerini almakla da olsa, kapitalizmin çelişmesine kendini açmış oluyor. Başka deyimle, bu çelişkiyi içinden yaşamaya istekleniyor. İçerik, imparatorluğun toplumsal kuşatımını başka bir kuşatıma dönüştürdü. Bu dönüşüm, imparatorluk, ya da batı üstüne ve ikisi arası ilişkiler üstüne öne sürülmüş görüşleri, yapılan tartışmaları ve girişimleri de belirleyen ve şiir için onlardan daha önemli olarak, başka bir hayat tarzı oluşturan kapitalist çelişkinin Osmanlı kültürü üzerindeki işlevidir.

Dinsel devlet anlayışının, başlangıçta dinsel devlet anlayışını kullanmak isterken, git git ondan arınmaz hale gelen Osmanlı devlet anlayışının yanısıra, bir de *ulus* kavramı ile karşılaşınca, türlü seçeneklerin, denemelerin Cumhuriyet'e kadar sürdüğü bilinir. Osmanlı insanı, bu kavramlara aydınlık getirememiştir. Çünkü, ciddi bir uygarlık çatışması içindedir.

Ülke kapitalist hayat güdümüne açılınca, bu yaşanır, somut iki çelişki ile yürürlüğe giriyor. Birincisi, parlamenter devlet anlayışı ile dinsel devlet anlayışı arasında; ikincisi, İslam dünyası uygarlığı ile Batı uygarlığı arasında. Parlamenter devlet anlayışı burjuva sınıfının tekabülünü gerektirirken, Batı uygarlığı, burjuva hayat güdümünü gerektiriyordu.

Ama burjuva sınıfı ile bu sınıfın hayat güdümü, kapitalist alt yapının tekabülünü gerektirecektir. Uygarlık çatışması burada işe karışmakta ve geleneksel devlet anlayışları etkisini göstermekte. Uygarlıklar arası

çatışma üç seçenek doğuruyor. Bir, kapitalist alt yapı ve onun üst yapısı; iki, kapitalist alt yapı ve onun, dinsel devletin üst yapı kurumlarına bağlanması; üç, kapitalist alt yapı ve onun dinsel devletten arındırılmış Osmanlı devlet tipinin üst yapı kurumlarına bağlanması. Bu üç seçenek, kapitalist çelişkiye açıldığımızdan beri yaşadığımızı belirleyen etkenlerdir. Evre evre, çeşitli biçimlerde çatışarak gelmişlerdir. Ama, iki ana dönem, kendi içlerinde oluşan evrelere egemendir. Birincisi, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar olanı, islahat; ikincisi, Cumhuriyet'tir. Bunlar, ayrı toplumsal kuşatımlar yaratmıştır ve şiire etkili olmuşlardır.

İslahat dönemine bakalım. Taraplardan hiç birinin kendi tezini uygulama gücü olmadığından, toplumsal kuşatmayı belirleyen öğeler çok esnekler. Kapitalist çelişkinin tanımına inilemediğinden dolayı da yüzeyseldir. Ama kapitalist çelişki bir olgu olarak kendi işlevini yürütmektedir. Bu durum, Osmanlı aydınını hem gerçekten somutlamakta, hem gerçeğe itmektedir.

Soyutlamaktadır, çünkü: bir yandan Batı uygarlığının *geçerliliği*, öte yandan, kendi kişiliğinde de yaşamakta olduğu İslam uygarlığının *hayat güdümü* ile karşı karşıyadır. Geçerli olana yöneldiği zaman kendini boş, *içeriksiz buluyor*. İçerikli olan kendisinininkine yöneldiği zaman, *geçersiz* olduğunu duyuyor. İki uygarlık da Osmanlı insanını hem çekiyor, hem dışlıyor.

İtmektedir, çünkü: İslami bakışın ufku evrensel-dir. Osmanlılığın ufku da evrensel-dir. İslami bakış, evrenselliği Tanrı'ya indirgemekle doğaüstü bir yerde tutmaktadır. Osmanlılık, evrenselliği devlet kavramına indirgemekle o da soyut bir düzeye çekmektedir. İslam, ilkece çözümlü, yani bir şeyin bilindiği bir dünyada yaşadığımızı varsayar. *Çözümlemiş dünya* kavramına bağlıdır. Osmanlı, devlet egemenliğinin her türlü soruna bir çözüm olduğu kanısındadır. İkisi de, ilkece toplumsal gerçekliği dışlamışlardır. Ama kapitalist çelişkinin burjuva kanadı için, öbür kanat için olduğu gibi, toplumsal gerçeklik baş sorundur. Eğer o, tarihinin belli bir döneminde, kapitalizmin son ve ebedi bir işlerlik olduğunu savunmuşsa, inandığından değil, göksel kavramları yeryüzündeki çıkarına kullanma kur-nazlığındandır. Burjuva, hiç bir zaman çözümlenmesi gereken bir dünya ile karşı karşıya olduğunu unutmaz. Ama burjuva, her türlü çözüme kendi bireyini temel aldığı için, ufku, evrenselliğe kapalıdır. Bu nedenle, burjuva ulusçuluğu, bir bütünü bireysel çıkara

uyarlı işletmekle sınırlıdır. Evrensel Osmanlı feodalının birey anlayışı, kişiliğinin kusursuzluğu ve kişisel egemenliğinin sınırsızlığı üstüne kurulmuştur. Feodal bireycilik, kişiliği değerlerde soyutlama yoluyla evrenselleştirir. Osmanlı insanının dünyada bir kez daha kendini geçerli kılmak için, kendi evrensel bakışına yeryüzünde bir içerik aramakta olduğu söylenebilir. Buradan gelen Osmanlı, ne burjuva birey anlayışını, ne de burjuva ulusçuluğunu fark edebilirdi. Bu yüzden, kapitalist çelişkinin ülkesindeki işlevinden öğrendiği yalnızca şu olmuştur: kendini, yersel bir gerçeklikle tanımlama zoru. Bu zoru duyuş, evrensel bir temele oturduğu için, etkinlik, bireyden dışarı doğru yayılmaktadır ki, dışından bireye yönelik etkinliği içeren burjuva bireyciliğine ters düşer. Bu ters düşüş, onun batıyı yerli yerine koymasını engelleyen etkenlerden biridir.

Kendi uygarlığına güveni sarsılan Osmanlı'nın batıyeters düşen bu bakış açısı yüzünden, onu kavrayamadığı halde kavradığını sanmasından dolayı, 80 yılı aşan İslahat döneminin ilk iki çeyreği şiire kapalıdır. Edebiyat-ı Cedide'nin Cenab'ı kanadı, ona sakulmuş olmasına karşın, şiiri yeniden başlatamadı. Yeni hayat, yeni bir şiiri gerektiriyordu. Hayatın şiire verdiği çıkış noktası, Yahya Kemal'e kadar bulunamamıştır. Bunun, İslahat'ın üçüncü çeyreğinde olması rastlantı değil. Şiirin ortaya çıkışı, hayat güdümünün yöntemleşmeye olanak veren bir kararlılığa çıktığını gösterir. Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, İttihat ve Terakki, Hürriyet ve İhtilaf, Harbiye ve Dar-ül Fünun üçüncü çeyrektedir. Cumhuriyet'in kurucusu kuşak da bu çeyreğin içindedir. Nazım Hikmet de bu çeyreğin içinde, İslahat'ın son kuşağındandır.

Çok zor varılan bu verimlilik, toplumsal kuşatımın içeriklendiğini anlatır. Bu içeriği, soyutlaşan Osmanlı insanının, kendini dışlamakta olan uygarlığına, dışardan bakma olanağı edinmesinde aramalıdır. Batı uygarlığı da onu dışladıkça, ona da dışardan bakma olanağı bulacaktır. Bu olanaklar birikecektir; çünkü, her iki uygarlıkta aynı zamanda onu çekmekte, bırakmaktadır. Hayat yoğurur. Git git, Osmanlı insanı, somut bir konum üstünde elde edilen bakışı farkeder olmuştur.

Yahya Kemal'in, İslam kültürünü de, Batı kültürünü de önemsemediği bilinir. Osmanlı kültürüyle ilgilenmektedir. Osmanlı kültürünün, İslam dünyası uygarlığını kendine özgü bir içeriği vardır. Osmanlı kültürüne bakış, Yahya Kemal'in Nazım'la ortak noktalarından biridir. Deney, somut bir dayanak olmadan şiirin yazılamayacağını öğretmiştir. Hayattan kaynaklanmadan, insanın zihinsel çıkarsamalarının, ya da bu gibi şeylerin çağırıldığı duygu tasarımlarının, dili işler kılmaya yetmediği anlaşılmalıdır. Hayatın sunduğu içerikle beslenmeyince, dilin sığılaştığı ve sığı dille derinlemesine bir bağıntı kurulamayacağı artık anlaşılmalıdır.

Yahya Kemal'i gelip bulan, güçlü şiirimizin batıyla ilişkisinden edindiği bir hiçtir. Yahya Kemal hem iki

şiirin, hem bu sonucun farkındadır. Yahya Kemal'in özelliği, çözümlenmiş bir dünyaya inanan ve anlama şiirde yinelemeden öte, hiç bir özellik vermeyen divan tekniği ile artık şiir yazılamayacağını görmüş olmasıdır. Gerçi şiir, her zaman ve her türlü ozanda, anlam için onu yinelemekten başka bir şey yapmaz. Şiir, anlamı bulucu değil, onu yineleyici bir iştir. Bütün sanatlar gibi. Yorumlama, yinelenen anlama olgular arasındaki ilişkiyi düzenleyiş biçimlerini içerir. Ama yinelenen anlamın ne olduğundan da öte, bu da, şiirsel olarak önemli değildir; bizzat gerçeklikten neyi anladığı önemlidir. Bu anlamın hayattan kopup kopmamış olduğunu içerir. Anlamın tekabül ettiği çözümlenmiş,

Anısız Yaşamıyor

—İşte akşam oluyor.

Güneşin batışı bir kara haber...

Demirin, kavganın ve ateşin ustası

sen deniz dalgaları gibi titrek

bir akarsu kadar umutlu

Karadeniz çocuğu...

Bugün.

neden bir dağ kadar esmer

bir silah gibi öfkeliyin?

Bir acı mı düştü ömrünün günlerine?

—Baksana,

bir maden işçisinin yüzü kadar

solgun gökyüzü. Üzgün.

Buğulu,

bir yiğit kardeşini kaybetmiş

devrimcinin gözleri gibi...

Günün bitiminde,

bir mahpusun yüreği kadar

sıkılıyor dünya.

Ben sıkılıyorum.

Kentin dışında bahar, kırlarda.

Ben ise dağlardayım.

Koparıp ısıyorum bir yoncayı,

sonra özlediğim

bir çiçeğe takılıyor gözlerim,

o'na benziyor kuracağımız dünya.

Birden dönüyorum yaşanılmış olan.

Kanamaya duruyor dudağımın kenarı.

Şimdi anısız kalasın dese ya biri,

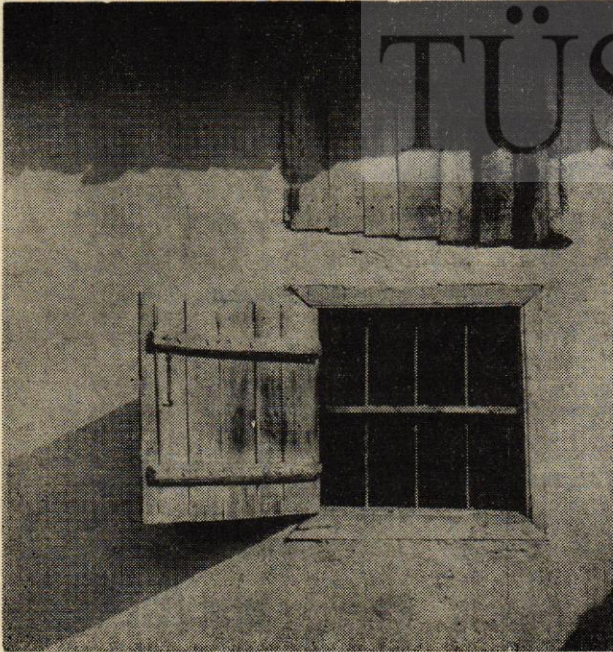
inanın çeker silahımı vururum.

Veysel Çolak

mutlak mıdır, yoksa çözümlenmemiş, değişebilir midir? Değişebilir bir alanla tekabül varsa, ozanın bu alanı mutlak, ya da değişebilir sayması, ya da saymaması bile anlamın şiirdeki yerini bağlamaz. Halk şiiri gibi. İslami çözüme inanan halk ozanın mısralarının hayatla tekabülü sıkı sıkıyadır. Divan şiirinde bu özellik yoktur. Hayatın divana girişi hayatın üst düzeyinde, yani çok dolaylıdır. Hayat, şiirin tekniği içinde tutulmamıştır. Çözümlemiş var sayılmaktadır. Yahya Kemal, içinde bulunduğu hayatın divan şiiri için olanak vermediğini görüyor. İçinde bulunduğu toplumsal kuşatımın imlediği, *çözümlemesi gereken* bir dünya önünde alınacak tavrıdır. İslahat'ın hayat güdümü içinde anlam, bir yineleme olmaktan çıkmış, bir arayışa giderek kurtarıcılığa dönüşmüştür. Oysa, dünyayı çözümlü sayan bir güdüde anlam, şiirin dışında da bir yinelemedir.

Yahya Kemal'in anlamdan hareket ettiği açıktır. Bu, batı kültürüne hiç önem vermeyen kendisinin, batı düşüncesi ile ilişkili olduğunu anlatır. Ama bu onda bir dışardan alış olarak durmuyor. Çünkü, anlam düşüncesini yaşamakta olduğu kapitalist çelişkinin işlevinden çıkarıyor. Ülkesinin her yerinde gördüğü pratiği tartışma, değerlendirme, pratiği anlam verme olgusudur ve bu da kapitalist çelişkinin işlevinden gelmektedir.

Yahya Kemal, şiirde yenilenecek olan anlamın hayatta tekabülü olması gerektiğini kavramış, ama anlatım konusunda belirti göstermemiştir. Başka deyimle, dünya üstüne alınmış tavırlardan birini seçmek için istek göstermemiştir. Anlam düşüncesini, anlamın şiiri var kılacağı yere kadar götürmüş, onunla yetinmiştir. Dolayısıyla mısrayı bir anlatım olanağı düzeyine çıkarmış, ama onu bir anlatım olanağı olarak kullanmamıştır. Onun gözünde mısramın ana özelliği, bir güzelleme olmasıdır.

Divan şiirinde, yapının yalnızca vezin ve kafiye ile sağlandığını düşünmek yanlıtır. Gazel'de bir anlam bağı vardır. Bunun gerçeklikle ilişkisini yukarda söyledik. Şiir tekniğindeki yerine gelince : bir, kendi dışında bir karşılık aramaz; iki, kendinden başka bir şeyi anlatmaya yönelik değildir. Birincisinden dolayı anlam, gazelde hep bir duygulanım olarak kalmıştır. İkincisi nedeni ile, salt imaj niteliğine bürünür. Yahya Kemal bu iki noktayı da dönüşüme uğratmıştır. Anlam kendi dışındaki karşılığın yöneltti. Şiirinde sözcük, salt kendini amaçlamaz. Ve şiirinde anlam, kendinden başka şeyi de anlatmaya yöneliktir: "Bir hatıra zevki var kederde", derken imaj salt kendini anlatmıyor.

Bu kadarla da kalmamış, şiir yapısında anlamı ön plana çıkarmıştır. Beyitler, birbiriyle sıkı anlam bağı olan bir bütünün parçalarına dönüşmüştür.

Demek ki, Yahya Kemal batıda gördüğü şiirinki-ne benzer bir şiir tekniği kurmuştur. Batı düşüncesi ile burada da ilişki içindedir. Ama şiirin öğelerini batıdan getirdiğini düşünmek yanlıtır. Çünkü bizim halk şiirimizin tekniği, yukardaki özellikleri taşır. Mısralar anlama bindirildiği gibi, anlam şiirin yapı taşıdır da. Türkçe, gerek koşmada, gerek gazelde bu denli işlenmemiş olsaydı, hiç kimse, başka bir yerde gördüğü bir şeyin benzerini dile emdiremezdi. Hayat güdümünün uğradığı dönüşüm, bu toplumsal kuşatım olmasa idi, öykünük bir istekle hiç kimse canlı, tek imaj elde edemez, dilin doğallığını bir işlerliliğe çekemezdi.

Divan şiiri ritme düşkündür. Edayı ritimden elde eder. Anlamı buna içertir. Halk şiiri edayı anlamdan elde eder. Ritmi edaya içertir. Yahya Kemal, Divan'ın Türkçeye kazandırdığı kıvraklık ile, halk şiirindeki anlamdan gelen edayı mısradaki birleştirmesini bilmiştir: "Tenha yolun ortasında rüzgâr". Yahya Kemal, Osmanlıca'nın Türkçeye kazandırdığı olanakları değerlendirmesini de bilmiştir. Bu da, Nazım'la ortak olan ikinci noktadır. Nedir ki, Yahya Kemal, Divan'ın "tahkiye" tekniğine bağlı kalmış, şiirin tahkiye ile harçlanmasını sürdürmüştür. Çünkü, belli bir şeyi söylemeyi amaçlamıyordu.

Yahya Kemal'in kurduğu bu teknik, Nazım'ın dışında, bugüne kadar şiirimize egemen olan tarzdır.

Ama bu tarz, kendi içinde ciddi bir gelişme göstermiştir. Bu gelişmeyi gerekli ve olanaklı kılan, Cumhuriyetin ozana getirmiş olduğu toplumsal kuşatımın işlevidir. Cumhuriyet, Tanzimat Fermanı'nın içeriğini dönüşüme uğratmıştır. Ülkeyi kapitalist çelişkinin içine almak, diye belirlediğimiz Ferman'ın içeriğini, kapitalist çelişkiye sahiplik ederek, onunla güçlenmek gibi bir amaç doğrultusunda değiştirmiştir. Nedir ki, Cumhuriyet'in temel adamı bu amaçtan bağımsızdır. İçeriği şudur: sınırları belirlenmiş bir yurt üzerinde örgütlenme ve buna uyumlu hayat güdümünü edinme. Devlette bağlılık biçimlerinde farklılıklar gösterebilen eyaletlerden kurulu, toprak egemenliğini yaymayı ilke edinen, kendine özgü merkezîyetçilik ve adem-i merkezîyetçilik kuralları üstüne kurulmuş devlet anlayışından; gözü içeri dönük, varlığının temel birimini, sınır-

landırılmış toprak ve kaynak iyileştirmelerinde arayan devlet anlayışına geçmiştir. Bu ilk adım, Nazım'ın şiirine baüarken önemlidir. Cumhuriyet'in resmi tutumu, ikinci adımda buna içerik olarak, üst yapı kurumları ile birlikte kapitalist üretim biçimini seçmiştir.

Göçebe bir anlayıştan yerleşik bir anlayışa geçişin doğurduğu büyük alt-üst oluş, bir başka alt-üstlük nedenini de içinde taşıyor. Toplumun üstüne kapanmış, üretime katılmaksızın onu denetiminde tutan ve aslan payını alan devlet örgütlenişi yerine, halkın kendi yönetimini belirlemesini ilkece şart koşan siyasa.

Girişimleri ve başarı derecesi ne olursa olsun, yalnızca bir olgu olarak alındığında da Cumhuriyet'in maddesel bir işlevi vardır : kişi-üretim ilişkisi, kişi - devlet ilişkisi, kişiler arası ilişkiler ve bunları belirleyecek olan üretim girişimlerinin, yeni toplumsal kurumların kişiyle karşılıklı uyumlaşma zoru ve bundan doğan etkileşme. Bu, değişik bir hayat güdümü, değişik bir insan ve değişik bir dili oluşturmuştur.

Cumhuriyetin toplumsal kuşatımının birikimi, şiiri bir yirmi yıl bocalatmıştır. Toplumsal kuşatımını kendine özgü bir yöne doğrultan Nazım Hikmet de bu yıllarda şiir yazmıştır. Onu sonra konuşacağız. Yirmi yıl sonradır ki, 940 kuşağı ve 950 kuşağı diye adlandırdığımız iki şiir kuşağı görüldü.

Cumhuriyet dönemi, bizim için aynı zamanda toplumsallaşma sürecidir. İlk kez, ülkesinin olanakları ile sınırlandırılmış Türkiye insanı, organik bir yapının içine kit git gömülmeye ve buradan bir ortak tip oluşturmaya başlamıştır. Önemli olan nokta budur. Bu insan, Osmanlı evrenselliğinden kopup, burjuva ulusçuluğuna doğru gitmektedir. Demek ki bu, *uluslaşma* sürecidir de. Bilindiği gibi Cumhuriyet, Batı Avrupa tipi bir toplumun kuşatım öğelerini geliştirme yolunu izlemiştir. Toplumsal kuşatımın edindiği içerik, insanımıza bir tanım getirmek ve toplumsal hayat güdümümüzü, toplumsal kurumlarla bu insan arasındaki ilişkinin gözümünden çıkacak verilere göre anlamak biçiminde, düşünceye yansımıştır.

940 ozanlarının, safdil bir biçimde burjuva hümanizminin insancıl savlarına inandıkları ve evrenselleştirdikleri görülür. Bunda birinci etki, insanoglunun kültür birikimine eleştirisiz bir güven ve saygı ile Cumhuriyet'in ülkeye sağladığı yararlar olmuştur. Temel güdü, ülke kaygısıdır. Gene bu kaygıdır ki, 940 ozanlarının dikkatini ülke üstünde tutmuştur. Öte yandan, Cumhuriyet'in kendi payına başarılı oluşu bir pekinlik duygusu yaratmaktadır.

Öğretilere güven duygusu yaygındır. Osmanlı evrenselliği bir başka biçimde ortaya çıkmış; bilim, sanat yapıtlarına, düşünceye hazır bir genel geçerlilik tanınmıştır. Batıya ulaşma gerekliliğine inanışın bilinçaltı hayranlıktan kaynaklanması yüzünden, bütün savlara karşın, düşüncede eleştirinin gözardı edildiği özellikle söylenmelidir. Batı, halâ yerli yerine konamamıştır. Sanki uzun yıllar sonra geri dönmüş, sıcak, şımartıcı ata evidir. Bu, zengin bir çeviri yolu açtı. Bir

bu, bir de zengin toplum yapısı, şiire zengin bir içerik sunmuştur. Kimi doğru, kimi yanlış, kimi yararlı, kimi zararlı bir çok şey. O günlerin nesnellik anlayışı, bu türlü çokluğu bir arada barındırabiliyordu.

Cumhuriyet insanının ilk vardığı aşama, bir cins 18 yy. aydınlanma düşünüşüdür. Bu, aklın kesintisiz ilerlemekte olduğuna ve aklın ürünlerinin bu kesintisizlik içinde her zaman geçerliliğini koruduğuna, tarihin buna dayalı olduğuna inanma biçiminde söylenebilir. Buradan ülkeye ve insana bakan 940 ozanlarının, insanı yeterince somut yakalayamayacakları anlaşılır. Onun için, şiirlerinin içeriği kimi yerde soyut izlenimler bırakır. Bu soyutluk dilden geliyormuş izlenimini de verir. Çünkü ilk kez derli toplu, kişilikli bir Türkçe'nin yazı dilinde yaygınlaşması bu kuşağın işidir. Bu dil, aynı zamanda olabildiği kadar sadedir. Kendilerinden önceki edebiyatta rastlanmayan bir içeriği yaşamakta olduklarının farkında olan bu kuşak, bu içeriği söyleyebilmek için, günlük dile sonuna kadar kapılarını açmış-

Biz Biliriz Acının Bedelini

*Ben ne yazdımsa
öksüz çocukları için yazdım
kurşunlanmış babaların.
Kalabalık ve ak bulutları için
gökyüzünün.*

*Ben ne söyledimse sana,
Yan ve arka sokaklar için
güneşe uzanan sokaklar için söyledim.
Haklı tüfekler için
eski tüfekler, yeni tüfekler için
sevgiye açılan kucaklar için söyledim.
Düzenin tükenmeyen açlığı için
başkaldıran gölgeler için söyledim...*

*Ben ne yazdımsa,
en sert darbeleri yiyenler için
acının bedelini bilenler için yazdım.
Ben ne söyledimse sana,
Beyazlığı çok fazla geceler için
çiçeğini dileyen toprağın için
acıyla
kavgayla
kanla tatlanmış
sert yaşamı halkım için söyledim.
Bağrı yanık/ bağlı delik deşik
Halkım için...*

Fatma Oran

tır. Eşyayı ve olguları dolaysız sözcüklerle karşıladılar. Dilin kurallarını yorumsuz biçimde uyguladılar. Karşılarındaki insan bir tanımı gerektiriyordu ve onlar bunun karşılığını, Batı burjuva hümanizminin değerlerinde aramışlardır. Soyutluk ne dilden, ne de şiirdeki insandan değil, ona bindirilmiş değerlerden gelmektedir.

Orhan Veli, insanı günlük yaşamının her davranışında yakalamak ve bunu da, hümanist bir çerçevede değerlendirmek eğilimindedir. Mısradaki, bir davranıştan öbürüne, bir olgudan başka bir olguya geçme olanakları aramış, bulmuştur da, 940 kuşağının, «tema» işlemini bıraktığı görülür. Bu, şiiri değiştiren bir özellikleridir. İnsanı durumu içinde yakalamak istegindedir-

ler. Şiirde insana bir bütünlük anlayışı getirmişlerdir. Şiirleri bu anlamıyla bir insan şiiridir. Kendi toplumsal kuşatımlarının işlevi de bu noktadadır. Durumu ileride bu belirlenmiş insanı çizmek demek, şiirde yinelenen anlama karşı bağımsız olmamak demektir. Bu mısraya bakışı da değiştirdi. Mısra yalnızca bir güzelleme değil, aynı zamanda bir anlatım olanağı olarak da görüldü. Böylece mısra, kendi dışında anlatacağı şeye karşı bağımsız değildi. Ama mısranın bağımsız olması da şiir için vazgeçilmez bir birimdir.

Ortaya şiirsel bir güçlük çıkmıştı. Şiiri, anlatılmak istenenle yitirmek tehlikesi vardı. Şiirsellik nasıl kurulacaktı? Yahya Kemal ve Ahmed Haşim kendi duygulanımlarını söylemişlerdir. Bunda alabildiğine özgürlük vardır. Yahya Kemal, kendi dışında bir alana uzandığı zaman, bunu bildiğince seçmiş ve istediği yerinden sokulmuştur. İkisi de, arka planda tema sınıflamalarını elde tutmuşlardır. Ama oluşmakta olan bir insana bakıyorsanız ve o insanı durumu içinde çizmek istediğinde iseniz, bunun, anlatımı sıkı sıkı bağlayıcı bir yanı vardır. Bunun çözümü gerekiyordu.

“Şiirin edası anlamındadır”, sözü Orhan Veli’ye aittir. Güçlüğü çözmek için, dikkatini, imajla anlam arasındaki ilişkide toplamıştır. Türkçenin şiirsel birikimi burada kendini göstermektedir. Orhan Veli’nin, şiirlerinde görünür hale getirdiği şudur: ötedenberi şiir, sözcüğün günlük dildeki, ya da herhangi bir alandaki anlamından, önce oynatılmasına, sonra da aynı biçim oynatılmış sözcüklerle bir bağıntı içinde yeniden anlamlandırılmasına dayanmaktadır.

Orhan Veli, bunun ne derece bilincinde idi? Bu, ayrı bir konu. Ama bunun karşının bilincinde olduğunu hep biliyoruz. Bu işlemi gözden kaçıran, Orhan Veli’nin “şairanelik” dediği şeydir ki, o, bütün gücünü kullanarak bu sululuğu yenmiştir. Yukardaki gerçeği şiirinde apaçık hale getirmiştir.

Bu nokta aydınlanınca, şiir yapısını kurmanın da aynı işlemde elde edilebileceğini görmek zor değildir. Böylece, bir cins vezin durumunda olan koşma, gazel vb. yapı birimleri gemenliklerini yitirdi.

Bu noktaya nasıl varıldı? Şiirin tekniğinde bir işçilik ögesinin anal bir öge olması, nasıl bir gerçeği karşılıyordu? Türkçenin de şiirimizin de aydınlığa çıkarılmasında duraklardan biri, bu sorunun yanıtıdır. Türkiye, toplumsallaştıkça, kendi olanaklarına döndükçe dil olarak yalnız Türkçe kalıyordu. Buna sarılmak zorunludur. Bu arada Osmanlıca dışarı çıkarılmakla kalınmamış, onun Türkçeye kazandırdığı işlerlik, anlatım O kadar ki, Batı dillerinin nasıl kullanıldığına eğilmek bir gereklilik bilinirken, Osmanlıca’nın incelenmesi bile öcü olmuştur. Yahya Kemal’in ve Nazım Hikmet’in bizi aşan yanları budur. Onlar, bu olanağı özümlemesini bilmişlerdir. Bizim için, işlenmemiş bir dil! Şu anlamda ki, değişik içerikler karşısında, dilin değişik işlerlik olanakları bilinmiyor. Bu kertede kurtarıcı olan, halk şiirinin dile kazandırdığı işlerliktir. Kuşkusuz, için-

Ölümlle Başlayan

akşamı lime lime eden gariplik
gel sen
gel

ilk yazların şenliğine bulaşarak
yoksul giysilerinin fotoğraflarıyla
gel sen
ölümlerin sessiz çöküntüsüyle
hüzünlerin başladığı diyara

şimdi bir çiy tanesidir içtiğim su
belki Bursa’da emir sultan mezarlığında
ya da adı sanı belirsiz bir yörük mezarlığında
hayata bakışdır bir tomurcuğun
ölülerin hayatı emzirdiği o yerlerde

topraktır şimdi avuçlayan
bir zamanlar hisşimla seğirten dal gövdemi
göktür gözlerimin karışıp gittiği mavilik
denizdir düşlerim gibi çalkalanan
şimdi, yağmuru beklerken

susuşum ince bir yele takılı
usul usul savrulur inileyen dallarda
acıların acısı acım
ulaşır orman köylerine
ağıtı söylenir
türküsi çıkarılır

akşamı lime lime eden gariplik
bırak yakamı
bırak
işte ayrışıyor kaslarımda birikmiş maddeler
karışıp hayatın yeni bir damarına
filiz filiz sürecekler
onun için
ölüm
bir başka yaşamın başlangıcıdır derler

Hüseyin Yurttaş

de bulunulan durum bir daralmalıdır. Yazılı dilin tek dayanağı, dilin grameri ve sözlüğüdür. Melih Cevdet' zenginlikleri hiç farkında olmayarak feda edilmiştir. in sonraları söyleyeceği gibi, bir yazı dili kurmakla karşı karşıyayız. Dil var, yazı dili yok. Yazılı kültürün dili yok. Ömer Seyfettin, Türkçe gramere dayalı yazı dilimizi sanatsal planda kuran adamımızdır. Ömer Seyfettin'e dayanılmıştır. Ama bu, dilin verdiği ilk olanaktır. İşlenmemiş durumudur, doğal olanıdır. Bugün de sanat dilinin, grameri çok yakından izlediği, açılıp yanlışla düşmeden bağıntılar kurma olanağına varılmadığı söylenmelidir. Aynı şekilde, dilin semantiğinin işlerlik kazanamadığı, yani semantiğin önce duyarlıktan soyutlanıp sonra, istenilen herhangi bir biçimiyle yeniden duyarlığa sunulmadığı eklenmelidir. Bu iki nokta çözümlenmeden dilin geliştirilip, zenginleştirildiği söylenemeyecek.

940 kuşağı, gerek dilbilim, gerek sanatsal olarak Türkçeye kazandırılan olanakları, gramerin doğrudan baskısı ve semantiğin düz kuşatımı içinde değerlendirmek gibi bir işi üslendi. 940 kuşağını zorlayan içerik ise kendini başarılı ve doğru bir yolda hisseden Cumhuriyet insanının, kendini, durumu içinde tanımlama isteğiydi. Bu insan, güven duyduğu ve kıvandığı durumu içinde tanımlanmak istiyordu. Bu insanın kendinde bulunduğu eksiklik, bilgi, araştırma, bulgulama yetersizliğidir. Başkaca kuşkusu yoktur.

Bu içerikle bu dil karşı karşıya gelince, ortaya şu çıkıyor: kendinden ödün vermeye eğilimli olmayan, buyurucu bir tavır ve olanakları, kurallarını gözden kaçırmaya elverişli olmayan bir dil. Dil, bu tavrı karşılamak istediği zaman, tümce kurma kurallarıyla sıkıştırılmış *sözcüğün hareket yeteneğini* öne sürmüştür. Dil, sahip olduğu tek zenginliğini, konuşma dilinin tek mil olanaklarını, bu içeriğin üstüne sözcük aracılığı ile yönlendirmiştir. Ozan, artık köyde-kentte, anadan-babadan edinilmiş tek deneyimi gözden çıkaramaz. Orhan Veli, Turgut Uyar, Metin Eloğlu'nda yaşayıp konuşularak incelenmiş Türkçe'nin yatkinlikleri temelde yatmaktadır. Cahit Külebi'nin "bir mendil kiraz gibi" imajları, Behçet Necatigil'in rahatlıkla dili kırabilmesi, yaşanılarak edinilmiş yatkinliğinin işidir. Garipçilerde hafiflik gibi alınan, yaşanan dilin içtenliğidir. Onlarda kolaylık gibi alınmak istenen en zor olandı.

Yaşamdaki incelikler yatkinlikler bir yazı diline çıkarılmak istedikçe gramerin doğrudan baskısına uğramaktadır. Yaşanan dil, grameri inceltir, ya da değişikliğe uğratabilir, ama onun anlatım olanaklarını çok az geliştirir. Çünkü, insanın, yaşamında buna gereksinimi yoktur. Dil, her yazıya dökülüşte, üslubun her titizlenişinde *sözcüğün hareket yeteneğini* kendisine çıkış noktası olarak bulmuştur.

940 kuşağı, *sözcüğün* anlatımdaki bu birleşmesi, bir de anlamın dönüşümlere uğratılmaması yüzünden "tahkiye" ye bağlı kalmak zorundaydı. Öyle de oldu. Tahkiye tekniği, bugün de, Türkçenin anlatım olanakları-

ni son derece engelleyen bir olgudur. 970 kuşağının çıkış noktalarından biri de, bu tahkiye meselesi olacaktır.

Orhan Veli'nin, inandıkları insan anlayışından ve Türkiye insanını gerektiği yerden yakalayıp yakalayamadıkları konusunda kuşkuya düşünce, bir bozukluk olduğunu sezdiğine dair belirtiler var. Son şiirlerinde, şiirin yapısıyla didiği, onu değişikliğe uğratma *gareği* içinde olduğu gözlenebilir. Orhan Veli, git git insanı durum içinde kavramaktan öteye geçip, onu hayat güdümü içinde kavramaya yöneliktir. Rahatsız olduğu, aşamacı yapısının, bu rahatsızlığın nedenlerini araştırdığı görülmektedir. Bu, ona zengin bir içerik kapısı açmaktadır. Fakat "sözcük" üzerine kurulu tekniğin sağladığı yapının bu içeriği anlatamayacağı görülmektedir. Ölümü, el attığı şiirin yapılama sorusunda, nereye varacağını görmemizi engelledi. Ama, tahkiyenin bir engel olduğunu görmüş olması çok kuşkuludur. Edip Cansever'in bir mısrası için, "böyle bir mısradan bir şey anlamıyorum" diye yazdığı bilinir. Edip Cansever'in o mısrasına bakıldığı zaman, tahkiye önemsenmediği görülecektir.

Bir Gömütü Anıyorum Görmediğim

— Sevgi Sosyal için —

Bir gömütü anıyorum görmediğim

Erken açılan

Sevgi gömülür mü toprağa

Gönüllerde kitaplarda yaşıyorsa

Kim gömebilir toprağa

İsyanım taşıyor gözlerimden

Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu'na

Masamın üzerinde Merâl Mehtap

Sevim Türkân Kâzime Ayda

«Kızıldere içinde aynalı çarşı»

Ana ben gidiyorum ölüme karşı

Uğursuz 72 baharı

Sıcak bir oda/ranzasız

Sessiz bir deniz/kaygısız

Ve okuyarak yaşamak / eylemi

İsyanım taşıyor gözlerimden

Bir gömütü anıyorum

Erken açılan

Yitiriyorum bir şeylere saygımı

Bir gömüt açıyorum kendime

Kimsenin görmediği

Kibare Altay

Antonio Machado
Suç Granada'da İşlendi
Çeviren : Egemen Berköz

I
Suç

Tüfekler arasında yürürken
uzun bir yolda, hâlâ
yıldızlı, soğuk, sabah
kırlarına çıkarken görüldü.
Gün doğarken
öldürdüler Federico'yu.
Yüziüne cellatlar mangası
cesaret edemedi bakmağa.
Yumdular hepsi gözlerini;
fısıldadılar: Tanrı bile kurtaramaz seni!
Düştü Federico, ölü
—alnında kan, barsaklarında kurşun—
...Granada'da işlendi suç
bilin —zavallı Granada—, onun Granada'sında...

II

Ozan ve Ölüm

Yürürken görüldü onunla, yalnız,
tırpanından korkmadan.
—Gün mızrak boyu yükselmiş; çekiçler
örsü dövmede— örs, demircilerin
örsü. Konuşuyordu Federico
okşuyordu sözleriyle ölümü. O dinliyordu.
«Çınladı ya şürimde, yoldaş,
dün kemikli ellerinin vuruşu,
dondurdun ya türkümü, trajedyamı
parçaladın ya gümüş tırpanınla,
ben de etin türküsünü söyleyeceğim, işte,
sende olmayan, olmayan gözlerinin türküsünü,
rüzgârın karıştırdığı saçlarının,
öpüldüğün dudaklarının türküsünü, sana...
Bugün de dün gibi, çingenem, ölümüm benim,
ne iyiyim seninle başbaşa
bu Granada havasında, Granada'mda!»

TÜSTAV

III

Yürürken görüldü...

Taş ve düştün
bir mezar hazırlayın ozana
dostlar, Alhambra'da,
bir çeşme olsun yanbaşımda, ağlasın
suyu, seslensin sonsuza:
Granada'da işendi suç, onun Granada'sında!

A. Machado : İspanyol şair, doğumu 26 Temmuz 1875 Sevilla,
ölümü 1939 Collioure (Fransa). İspanya İç Sa-
vaşı sırasında Cumhuriyetçilerin safında çar-
pıştı.

seçmeler

Faşizmin Amansız Düşmanı : Georgi Dimitroff

Hazırlayan : Sargut Şolçün

18 Haziran 1978, büyük Bulgar devrimcisi G. Dimitroff'un 96. doğum yıldönümüdür. Dimitroff'un 67 yıllık yaşamını belirleyen, ezilen ve sömürülen insanların mutlu geleceği için tüm dünyada verilen mücadeleye olan katkısıdır. O'nun bilimsel sosyalizme yaratıcı yaklaşımı, devrimci strateji ve taktiğin gelişmesi uğruna harcadığı çabalar ve nihayet, 20. yüzyılda insanlığın en büyük düşmanı olan emperyalizme ve faşizme karşı yigittçe direnişi, sosyalizm yolunda bağımsızlık ve demokrasi mücadelesi veren dünya halklarına bugün bile eşsiz bir örnektir. Dimitroff'un yıllarca önce yazdıkları, bugün faşizme karşı ölüm-kalım savaşı verenler için vazgeçilmez bir el kitabıdır. Kendisini ortadan kaldırmak isteyen Hitler faşizmini yarguladığı ve mahkûm ettiği Leipzig duruşması, antifaşist mücadelenin bir simgesi olmuştur. Bulgar halkı, insanlığa böyle bir yılmaz savaşçı armağan ettiği için, O'nunla haklı olarak övünmektedir.

Uğraş alanı ne olursa olsun, bugün her antifaşistin, her demokratın Dimitroff'un yaşamını ve yaptıklarını yakından tanıması gerektiğine inandığımız ve sanatın antifaşist mücadelede özel bir yeri olduğunu savunduğumuz için, O'na sayfalarımız arasında yer vermeyi zorunlu görüyoruz.

*

Bayan Rosy Fleischmann'a Mektup

Berlin - Moabit, 16 Ağustos 1933

Tutuklu kaldığım süreden, olanaklar ölçüsünde yararlanmaya çalışıyorum ve aylardır daha çok Alman tarihini yakından incelemekle meşgulüm. Bu inceleme çok ilginç ve çok şey öğretiyor; bu arada Alman halkının geçmişi ile bugün Almanya'da tüm dünyayı saran olaylar arasındaki ilişki açıkça görülüyor; ve bu inceleme birçok noktada olayların ve onların geçici karakterinin, geçmişe bir dönüş olarak doğru biçimde görülmesine yarıyor.

Kişisel olarak doğaldır ki, zor durumdayım. Çok zaman kendimi kanatları olan, fakat onları kullanamayan bağlı bir kuş gibi duyuyorum. Aklıma sık sık Byron'un niçteli dizeleri geliyor :

"Şeytanın dileyebileceğinden de daha çaresizim :

Daha büyük bir kazanç değil beni lânetlemek

Oltadaki balığı karaya çekmekten,

Kasaptan kaçamamış kuzuyu mezbahaya götürmekten.

Ama öyle gösterişli ziyafetlere göre değilim
Ve daha pek özlemedim kızarmayı!"

.....

Ve kendimi özellikle Goethe'nin şu seçkin sözleriyle avutuyorum :

"Malını yitirmekle, bir şeyini yitirmiş olursun;
Onurunu yitirmek, çok şey yitirmek demektir;
Ama cesaretini yitirsen, her şeyini yitirirsin!"

Evet. İşte böyle. Cesaret, cesaret ve her zaman cesaret! Ve tüm güçle ileri — her şeye karşı!

*

Dimitroff'un Mahkemede Yaptığı İlk Konuşma İle İlgili Olarak Tuttuğu Notlardan :

18 Haziran 1882'de Sofya yakınlığında Rademir'de dünyaya gelişi. Fen Lisesinin dördüncü sınıfından ayrılma ve 1904'e kadar dizgici olarak çalışma, Bulgaristan işçi sınıfının oğlu. Devrimci işçi hareketinin safalarında büyüdü ve eğitildi (onbeş yaşından beri bu hareketin içindeyim) ... Reichstag yangını ile, ne dolayı ve ne de dolaysız, hiç bir ilgim yok. Reichstag'ı kundaklayan (.) van der Lubbe'yi ilk kez bu salonda görüyorum. 28 Şubat, sabah erkenden, Münih'ten Berlin'e gelen trende, Reichstag yangınına gazetelerde okudu-

Ayışığının Yüzü

Ayışığında gölge

Gecelerin sinsi yalnızlığına gebe

Ayışığında evler

Oynamasını hiç bilmeyen eller

Ayışığında sevgiler

Gözlerin derdiği güller

Ayışığında sevgiler

Yürecikte pır pır eden diller

Ayışığında maviler

Denize denize diyen gemiler

Ayışığında insan

Gecelerin somurtkan yalnızlığını bozan

Gültekin Emre

gumda, hemen buna neden olanların ya alçak tahrikçiler, ya da ruhsal ve siyasal bakımdan deli kimseler olduğunu... düşündüm. Şimdi daha çok inanıyorum ki, Reichstag'ı kundaklama işi, bu antikomünist girişim, tahrik ve deliliğin oluşturduğu ikili işbirliği ile ortaya çıkmıştır... (25 Eylül 1933).

Nürnberg Duruşması İle İlgili Olarak Fransız Gazetecilerine Söylediklerinden :

Nürnberg Duruşması'nın dünya demokrasisi için büyük önemi vardır. Schacht, von Papen ve Fritzsche'nin gerekçesiz beraatları büyük bir boşluk yarattıysa da, hüküm, genelde olumlu olarak değerlendirilebilir... Yarının Hitler'lerinin ve Göringlerinin yazgısı daha iyiolmayacaktır. Onlar, Hitler faşistleri kadar da —1932'den 1945'e kadar— ayakta kalamayacaklar ve çok daha önce Nürnberg'lerine kacıacaklardır. Yeryüzünde peygamber yoktur. Ben de Leipzig duruşması sırasında kendimi peygamber olarak görmedim. Ama Göring 1933'de Almanya'nın sınırsız egemeni olarak duruşma

salonunda kılıcını başımın üzerinde salladığında, kesinlikle inanam ki, tiksinti veren Hitler Almanyası, Hitler ve Göring'le birlikte ergeç yıkılacaktır. Ve işte bu sarsılmaz inanç, uğradığım bütün eziyetlere dayanabilmede benim için en büyük moral güç oldu...Onlar demokrasiyi yıkamadılar. Tersine, demokrasi, savaştan çıkarılan derslerin sonucu halk demokrasisi olarak gelişti... Bu, düşünmek için aklı, duymak için kulakları ve görmek için gözleri olan herkes için eksiksiz bir derstir. Nürnberg Mahkemesi'nin kararı benim için doğal olarak moral açıdan büyük bir onarımdır. Almanya'da bana darağacı hazırlayan cellatlar, bugün kendi rezil ve canice yaşamlarını, dünyanın kurduğu darağacında bizzat bitirmekteler. ... (1946).

Septemvrijsche Birliği'nden Bir Grupla Yaptığı Söyleşiden :

G. Dimitroff—... Oniki yaşımı bitirdiğimde ve ikinci sınıftayken, babam hastalandı, çalışmak zorunda kaldım. Sizin yaşınızdayken bizim basımevinde çalışıyordum ve birkaç yıl sonra okula geri dönebileceğimi umuyordum. Ama bunu başaramadım... Basımevinde, geceli - gündüzlü günde on - oniki saat çalışıp, yorgun - argın eve geldiğimde tek başıma birşeyler öğrenme çabasındaydım. Plansız, programsız, bir yönlendirici olmadan okuyordum; bana ne okumam gerektiğini söyleyecek kimse yoktu. Çoğu kez bütün gece okuyordum. Yıllarca böyle çalıştım. Doğaldır ki, bu çabalar olmasaydı, şimdi bildiklerimi bilemeyecektir. Diplomamı üniversitede değil, doğrudan yaşamın içinde kazandım. Ama sizlerden herbirinizin yüksek öğrenim görmesi dileğimdir. (Yine de) sizler, bir şey öğrenirken ve de yaşamda sürekli olarak kendi gücünüze, yineliyorum, kendi gücünüze güvenmek zorundasınız. Derslerini bilmek ve ödevlerini yapabilmek için, kopya çeken ve başkasının yardımını arayan öğrenciler vardır; ama kendileri bir şey öğrenmek için hiç bir çaba harcamazlar. Septemvrijsche üyeleri, öğrenmeleri gerekenleri kopya çekmeden, başkalarından hazır biçimde almadan, yöneticinin ve öğretmenin yardımıyla kendi başlarına öğrenmek zorundadırlar... Hiç bir şeyden korkmamalısınız. Korkaklar ne bilgi edinmede ve ne de kişisel ve toplumsal yaşamlarında başarılı olamazlar... Bir ülkünüz olması gerekir. Ülküsüz yaşanmaz. Tanrıya inananlar vardır. Cennete gidebilmek için ölümü beklerler. Böyle yolunu şaşırılmış insanlar vardır, ama bir ülkeye sahiptirler. Gerekli olan, sağlıklı bir ülküdür, halkımızın bağrından gelen bir ülkü... Berlin'deki Moabit Tutukevi'ne girdiğimde —ki burası, Almanya'daki siyasal tutukevlerinin en kötülerinden dir—, beni bir hücreye soktular. Üzerine üç kez kilit vurulan bu hücre, en ağır suçları işlemiş kimselere ayrılmıştı. Hücrenin kapısında şu sözler yazılıydı: «Bu işi geçen, tüm umutlarını bir yana bıraksın». İçimden güldüm ve dedim ki, «bunun benimle ilgisi olmaz». Neden? Kesinlikle inanıyordum ki, başıma ne gelirse gelsin, beni öldürseler bile, uğruna savaştığım ülkü yenilemez. Kazanan halk olacaktır. Sizler haklı davaya inanmalı, kendi gücünüze ve kendi halkınızın gü-

Kahrın Türküleri

*En buruk şaraptır
İçilir eski bir limanda
Bir akşamüstü göğüne
Asılıp kalan güzle
İçilir şiirli kuytularda*

*Mavi ve turuncu emzirilmiş
Bir denize uzayan
Gömgök hüznlerle
Boyuna söz edilir
Balıktan ve şürden*

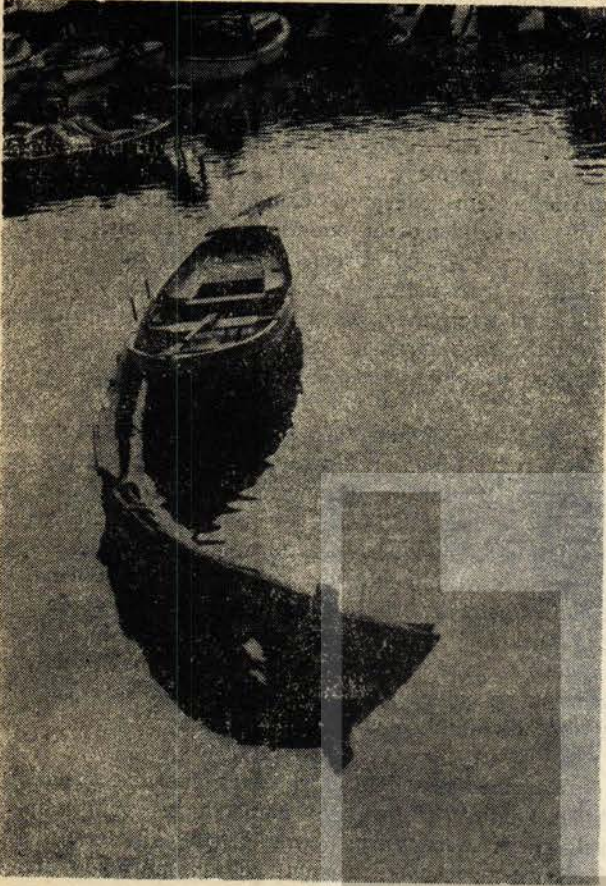
*Ordadır güpegündüz
Sevilir sular da
Ve yurdunun sevdasıyla
Bir dönemi kazıyan
Belküreğidir orda*

*En buruk şaraptır
İçilir şiirli kuytularda
Ve durmadan çoğalan
Geyikli bir halıdır
Odaların duvarlarında*

*Başucunda binlerce çınarla
Dürülür acının katmeri
Ve bir dağ köyünde
Dövülür çağla yeşiliyle
Kahrın türküleri*

Koray Küçükemiroğlu

cüne güvenmeli ve bu inancı içinizde taşımamız. Ancak böylece, yolunuza çıkan tüm zorlukların üstesinden gelebilirsiniz... Ve aynı zamanda nefret etmeyi bilmelisiniz, halkın düşmanlarına, faşizme, gericiliğe, emperyalizme karşı sınırsız bir nefretle dolu olmalısınız. Bir insan kayıtsız yaşayamaz, hiçbir şeye katılmadan bir kenarda duramaz; o, halkın düşmanlarına karşı verilen mücadeleye katılmalıdır...

*

... Faşizmin bu gerçek yüzünü özellikle vurgulamak gerekir, toplumsal demagoji maskesi faşizme, bir dizi ülkede bunalım yüzürden yolunu şaşırmış küçük burjuva kitleleri ve hatta proletaryanın en geri katmanlarından belli kesimleri peşine takma olanağı vermiştir. Bu kesimler, onun gerçek sınıf karakterini, onun gerçek doğasını kavramış olsalardı, faşizmin arkasından asla gitmeyeceklerdi.

Faşizm ve faşist diktatörlük çeşitli ülkelerde farklı gelişme biçimleri göstermektedir; bu biçimler, söz konusu ülkede tarihsel, toplumsal ve ekonomik ilişkilere, ulusal ayrıcalıklara ve o ülkenin uluslararası durumuna uygun olarak ortaya çıkarlar. Belli ülkelerde ve öncelikle faşizmin geniş bir kitle tabanına sahip olmadığı ve bizzat faşist burjuva kampta tek tek gruplar arasındaki mücadelenin oldukça güçlü olduğu ülkelerde, faşizm, parlamentoyu dağıtmaya hemen cesaret edemez; diğer burjuva partileri ve hatta sosyal demokrasie belli bir legalite sağlar...

Faşizmin kitleler üzerindeki etkisinin kaynağı nedir? Faşizm, kitlelerin yaşamsal önemdeki gereksinimleri ve istemleri üzerine demogojik biçimde spekülasyon yapabildiği için, kitleleri kazanma başarısını gösterir. Faşizm kitlelerde derin kök salmış önyargıları tahrik etmekle kalmaz, onların en iyi duygularını istismar eder, adalet duygularından ve hatta zaman zaman devrimci geleneklerinden yararlanmaya bakar. Neden Alman faşistleri —büyük burjuvazinin bu işbirlikçileri ve sosyalizmin can düşmanları— kitlelerin önünde «sosyalist» rolü oynuyorlar ve İktidara gelişlerini «devrim» olarak açıklıyorlar? Çünkü onlar, devrime olan inancı, Almanya'nın geniş emekçi yığınlarının gönlülerinde yaşayan sosyalizme duyulan sevgiyi kullanmaya çalışmaktalar...

Faşizm kitleleri sınır tanımaz biçimde sömürmek ister, ama akıllı bir anti-kapitalist demagoji ile onlara yaklaşıp; emekçilerin soyguncu burjuvaziye, bankalara, tröstlere ve para babalarına olan derin nefretini kullanır ve politik olarak olgunlaşmamış kitleler için o anın en çekici sloganlarını atar: Almanya'da «Toplumun yararı bireyin yararından öndedir», İtalya'da «Bizim devletimiz kapitalist bir devlet değil, aksine kolektif bir devlettir», Japonya'da «Sömürünün olmadığı bir Japonya», Amerika Birleşik Devletleri'nde «Zenginlik bölüşülmelidir» vb. ...

*

Antifaşist halk cephesinin yaratılması için, emekçi köylülerin ve şehir küçük burjuvazisinin ana kitlelerinin çok sayıda yandaş oldukları örgüt ve partilere doğru yaklaşım büyük önem taşır... Bu parti ve örgütlerin toplumsal yapısı bir birlik göstermez...

*

Kızıldere Türküsü

*Bolivya'da mıydık/ Çamlıbel'de mi
uçan atlar mıydı altımızdaki*

*Çakmağımız yıldız/ bir sigara sar
şu gönlümü düze indiremedim
Geceydi*

*uzardı boynumuz/ gölgelerimiz
eskimolarlaydık, zencilerleydik
altı ay sürerdi karanlık türküsü
mavzer elde
beklerdik*

*Şafak çağrısıydık/ kanlı güllerdik
Türkiyelerceydik — köylülerleydik
tüfekler çaktıkça
dağlar ışırdı*

Abdullah Şanal

Birleşik cephenin kurulması için verilen mücadele, bir başka çok önemli sorunu ortaya çıkarır; bu, sosyal-demokrat hükümetlerin ve sosyalistlerin de katılması-

"bugün, yarın
her kuşağın
gereksinimi..."

la yapılan koalisyon hükümetlerinin iktidarda oldukları ülkelerdeki birleşik cephe sorunudur... Buna karşın biz sosyal - demokrat bir hükümetin ya da sosyal-demokrat partinin burjuva partileriyle katıldığı bir koalisyonun olmasını, belli sorunlarda sosyal-demokratlarla birleşik cephe kurma yolunda aşılabilir bir engel olarak görmeyiz... doğaldır ki, sosyal-demokrat partilerin temsilcilerinin hükümette bulunduğu ülkelerde, sosyal-demokrat önderler, proleter birleşik cepheye karşı en güçlü direnişi gösterirler. Bu, tamamen anlaşılır bir konudur; onlar burjuvaziye, huzursuz işçi kitlelerini zaptetmeyi ve onları komünizmin etkisinden korumayı başkalarından daha iyi ve akıllıca ancak kendilerinin yapabileceklerini göstermek isterler...

... Faşizm bütün bunları çok akıllıca kullandı ve birkaç ülkede, özellikle Almanya'da gençliğin geniş kesimlerini, işçi sınıfına düşman bir yola soktu. Faşizmin, gençliği yalnızca militarist bir romantizmle ele geçirmedigi anımsanmalıdır. Bazılarının askeri eğitim içinde karnı doyurulmakta ve giydirilmekte, bazılarında iş bulunmaktadır. Hatta faşizm gençlik için sözde kültür kurumları açar ve böylece onları, kendisinin emekçi gençlik kitlelerine ekmek ve elbise vermek, onları okutmak ve onlara iş bulmak konularında gerçekten içten ve güçlü olduğuna inandırmak ister...

Devrimci gençliğin en iyi savaşçıları vahşice ortadan kaldıran faşizm, aynı zamanda her yolu kullanarak çürük demagojisini geniş gençlik kitlelerinin eğitimlerine uydurmak ve onun gelişen mücadele etkinliğini, kendi gerici amaçları için kullanmak ister; böylece onu batmakta olan kapitalizme destek haline getirme amacını güder...

... Gözönüne alınması gereken bir başka nokta, bizim kitlelerce anlaşılır bir dili konuşmayı öğrenemediğimiz sürece, onların kararlarımızı benimsemelerinin olanaksız olduğudur. Bizler her zaman yalın, somut ve kitlelere ters düşmeyen, onlarca kavranabilen örneklerle söz söylemeyi hiç bilmiyoruz. Hâlâ kendimizi ezberlenmiş ve soyut formüllerden kurtaramıyoruz. Bu, gerçekten böyle; bakım bildirilerimize, gazetelerimize, kararlarımıza ve tezlerimize. Onların çoğu kez böyle ağır bir dille kaleme alındığını, işçiler bir yana, partimizin yöneticileri tarafından bile zor anlaşıldığını göreceksiniz.

Yoldaşlar, eğer bu bildirimleri dağıtan ve okuyan işçilerin, özellikle faşist ülkelerde hayatlarını ortaya koydukları düşünülürse, verilen kurbanların boşa gitmemesi için, kitlelere, onların anlayacağı bir dil kullanmanın zorunluluğu daha açık görülecektir.

Bu durum, bizim sözlü ajitasyon ve propaganda çalışmalarımız için de geçerlidir. Bu noktada, açıkça belirtmek gerekirse, faşistler birçok yoldaşımızdan çoğu kez daha becerikli ve esnek davranmaktadırlar...

(Ocak 1948).

DOLAR ÜSTÜNE SÖYLENMIŞTİR

Fahri Erdinç

Düşüyorsun
bu düşünüş kaçılmaz
ölümünden de beter
sıfıra dek inmiş değil belki değerini
ama artık ancak
kendi mezartasını satın almaya yeter.

Hey gidi «paralar padişahı»
bütün paraları satın alır diye adın var
ve bir tek girdiğin yerden
on kere artarak çıkmak hünerin
esir petrolün her damlasında yerin
muzdan portakala her meyvasında eloğlunun
ve uranyumunda imparatorluğun var.

İmparatorluğunda
bütün yasaların üstünde harpciliğin çıkarı
harp ki kanlı bir ticaret Volstriyrt borsasında
ve «benden sonra tufan»dan ibaret gerekçesi
sensin hatta kilise mihrabından konuşan
ve tanrıya da sunulan rüşvetlerin akçası.
İşte burdan gelir senin «sağlam para»lığın
ödeyemeyeceğin değer yok sana göre

— adam satın almak dahil namusuyla beraber —
saldırıyor sen ödersin örneğin

dünyanın dört yanında
sen ödersin nice Guevara'lara kıyan kursunu
sen ödersin darbeyi albaylar Yunanistanında
sen ödersin bütün karşı - devrimlerin her kuruluşunu
ve sen ödersin bunca yabancı toprakta

— Türkiyemdekiler dahil —
sosyalizme karşı en ölümcül üsleri
ve hâlâ sömürge saydığın limanlarda
ve muz çürüğü kokan genelevlerde
sen ödersin kaçak beyaz zehiri
ve tombul baldırlarla çıplak göğüsleri.

Adın dolar
kendin silahsın dikâlâ
hem daha yeni doğmuş Vietnamlı bebeğin
ilk memeyi bekleyen gül ağzına dayalı silah
silâhsın elinde emperyalizmin
B - 52'lerden yedinci filodan, napalmdan sonra
ya da hepsinin başında gelen
silahsın çağımızda
ulusal kurtuluşların canevine dayalı
ve nerde boğuluyorsa bağımsızlık
nerde sıkılıyorsa hürriyeti haykıran gırtlak
ve nerde çalınıyorsa yetim hakkı
sensin boğan sıkın çalan zalimin eli.

Hastasm yine ey «paralar padişahı»
kemiriyor seni yarattığın bunalım.
kangrenden kanserden beter bu yara
Noks kalesindeki altın stokların
indi 24 milyardan 10 milyara
bozuldu elli yıllık altınla denge
ve düştü altın karşılığın
yüzde yirmibeşten on'a
yatırdılar seni işte kaçmıca kere
kurtarmak için yeni bir operasyona.

Ama nafile
kurtuluşu yok bu bunalımın
döner sermayesi oldukça sen dünyada
alıkların başkesen jandarmalığın
artık hiçbir operasyonla bu yara dikiş tutmaz
döndürdüler hazin bir paçavraya seni
paçavra nakış tutmaz

Fakir Baykurt'un Yayla Romanı Üzerine Bir Deneme

Mehmet Yaşar Bilen

Fakir Baykurt, yapıtlarındaki özünün yansımasıyla: kırsal kesimin insanlarını ve sorunlarını işleyen «köy edebiyatının» yazarı olarak tanınır, değerlendirilir. Edebiyat açısından gerçekçiliğin tarihinde köy edebiyatının toplumsal konum içinde bir yeri vardır. Ama köy edebiyatı ya da köy yazarı gibi bir deyim yoktur. Burjuva toplumlarında aslı olan sınıflar; kapitalistler ve proleterlerdir. Gerçi eski üretim biçiminin kalıntıları olan, aslı olmayan sınıf diye nitelendirdiğimiz köylüler vardır. Ama hiç bir yazar sürekli olarak; yansıttığı toplumsal konum içeriğinde salt köylü insanıyla ya da onun sorunlarıyla yetinmemiştir.

Örneğin, Fakir Baykurt: toplumsal konumun bütünlüğünü yansıtırken, yalnızca insanın ve «onun» sorunlarının ayrıntılarıyla kalmamıştır. Yapıtlarında; köylüler, var-sıllar, kasaba eşnafları, araçlar, bürokratlar, memurlar, aydınlar, öğrenciler, gerçek değerlerin araştırılması, yoz düşünce ve sanatın saçmalamaları, yöneticilerin bencilliği vb. hepsi vardır. Baykurt, kırsal kesimdeki köylüyü yansıtırken, toplumsal konumun diğer ayrıntılarıyla «onları» somutlaştırıp bütünleştirmiştir. Sanatında bu düşüncenin işlevini üstlenmiş bir yazara salt «köy romancısı» demek gerçekçiliğe ters düşer. Tolstoy'da, Gorki'de, C. Aytmatof'da

yapıtlarında köylüleri işlemiştir. Ama hiçbir kitapta «onlar» için «köy edebiyatçısı» veya «köy yazarı» denildiği görülmemiştir. Tolstoy'a «gerçekçi», Gorki'ye «toplumcu gerçekçi» yazar denilmiştir.

Yapıtlarının temelinde ilerici bir dünya görüşü yatan Fakir Baykurt'u, toplumcu gerçekçi bir yazar olarak değerlendirmemiz gerekir. Gerçi, Hilmi Yavuz, Baykurt'u gerçekçilikten de öte, «doğalcı» bir yazar olarak değerlendirirse de: Baykurt, dünya görüşüyle genelde (doğalcılığı ve gerçekçiliği) de aşan toplumcu gerçekçi bir yazardır. Sanat anlayışı, yapıtlarındaki özü ve üslubuyla vurguladığı işlev bunu açıkça kanıtlar. Baykurt, bütün yapıtlarında «toplumcu gerçekçilik»i içeren; tarihsel gelişmenin belirleyici toplumsal sorunlarını ortaya koyarak ve yeni, toplumcu ilişkilerin doğuşunun ve gelişmesinin kaçınılmazlığını göstererek, insanın, toplumsal gelişimdeki engelleri aşma ve akılcı bir alt-yapıya dayanan adaletli bir toplum yaratma gücünde olduğunu vurgular.

Yayla yapıtı da bu doğrultuda toplumcu gerçekçi bir roman. Morsay Yaylasındaki köylülerin hayatını, gelenek-göreneklerini, zor koşullar altındaki hayat mücadelelerini somut gözlemlerle yansıtırken; bu toplumsal çevrede «onları» kaynaşmaya çalışan bürokratları, aydınları, öğrencileri, yozlaşmış kasaba memurlarını

ve insanlarını da gerçekçi bir özle sergiler.

Yayla, köy, kasaba üçlemine oluşturan bir yerde cereyan eden olayların kahramanı Çakır'dır. «Onun» etrafında bürokratlar; üniversite hocaları, doçentler, öğrenciler. Ve romanın temel örgüsünü oluşturan sorunların ortaya çıkışını sağlayan Çakır'ın torunu Gülcan kız.

Çakır, geçirdiği toplumsal ve bireysel deneyimlerle pratik bilinci yüksek düzeyde olan bir kişi. Çevresinde, toplumunda gözlemlediği çelişkileri somut olarak örnekleriyle vurgulayabiliyor. Nesnel koşulların yarattığı aksayan, çürüten, çarpık yönleri; özel bilinci içeren teorik bir dünya görüşüyle (yani kendinin farkındalığının— bir sınıf bilinciyle) değil, sağduyusuyla yorumlayan, yargılayan, değerlendiren bir köylü. Bu açıdan bakıldığında, eğitim görmüş, iyi okumuş entelektüel bir kişi değildir Çakır. Hayata olan tavrıyla, hayatın kendi önüne çıkardığı karmaşık durumlardan pratik olarak sıyrılıp çıkmak gerektiğinde kafasını işletiş şekliyle entelektüeldir. Baykurt, Çakır'ı bu yönüyle yansıtırken, kitlelerin kendinin farkındalığına (sınıf bilinci) ulaşmasının tarihsel bir sürece bağlı olduğunu vurgulamıştır. Burjuva toplumunda, kırsal kesimdeki insanın nesnel durumunun doğru anlaşılması noktasından hareket edip, önce düzenin getirdiği yanlışlıkların

üstesinden gelineceğini, toplumsal gerçekçi açıda bilinçli bir şekilde yansıtmıştır. Bu olumlu yönüyle, tarihsel süreci, romanın örgensel yapısıyla bütünleştirip gerçekçi bir biçimde bağdaştırmıştır. Toplumsal çevrenin, nesnel koşulların içerdiği süreci, sosyal oluşumun akışı içinde yansıtır. Bu nedenledir ki: abartılardan kaçınıp, Çakır'a bilgiç denecek düzeyde kuramsal bilgiler yüklememiştir. Tipinin öznel ve nesnel yanlarını yansıtırken—onu—yaşadığı çevrenin, toplumun somut bütünlüğüyle toplumsal gerçekçiliğin pratiği içinde vermiştir. (Bu yargı romanda yer alan diğer kişiler için de geçerlidir). Baykurt'un bu olumlu yönü, Anadolu halkını, köylüsünü pratikte çok iyi tanımasından ileri gelmektedir.

Çakır, aydınlarla içindedir romanda. Bürokratlar, orman şefleri, Morsay Yaylasına kazıya gelen Profesör Asım Hoca, doçentler, öğrenciler... Sürekli bir dialog içindedir kentsoylu aydınlarla. Hocayla her konuda konuşur, öğrencilerle tartışır. Tartışmalarda, sorunlara karşı kafasını işletişinde çevresinden öylesine pratik somut örnekler verir ki, Asım Hoca'nın teorik bilgisi havada kahr. Şaşırtır onu ve çevresindekilerini. Kentsoylu aydınlarımızın kuramla yüklü bilgilerinin, öğrencilerin eylemlerinin halktan ne denli uzak ve zayıf ilişkiler içinde olduğunu görürüz, bu diyaloglarda. Baykurt'un, özdeki eleştirel tavrı, vurgulamak istediği düşünce bu olsa gerek. Nitekim Çakır, tartışmalarda bu gerçeği açıkça vurgular: «Kendileri diyor, boykotumuz halk için. Eee, halk da biziz, haberimiz yok... Halkı yoksulluktan kurtarmanın yolunu göstermeli değil mi? Halk bilmiyor nere gidecek, ne yapacak? Bari öğrenciler aydınlatmalı halkın önünü... Esas halkın kendisi gözünü açacak. Bütün yalanlara doydum karım. Sadece bilim adamlarıyla halkın kendine kaldı umudum. (S.48—126)

Bir bilim adamı olan Asım Hoca'nın aşağıdaki yargısında ilginçtir. Kentsoylu aydınının halk karşısındaki özeleştirisidir bir yerde: «Bizim her yanımız bilgi olsa kaç para? Ha şu kaya, ha biz. Biz dağa bakarız, dağ bize...» (S. 51) Çakır'ın geleneksel

soyluluğu, sevecenliği, değer yargısı değişmez yine. Konukseverliğin, insancılığın, içten inanmışlığın geleneksel özellikleri taşıyan özverisiyle bağlıdır onlara.

Morsay Yaylasında, kazıyla başlayan olguların yavaş yavaş gelişimi, Çakır'ın torunu Gülcan'ın hastalığıyla gerçek sorunu dramatize eden olaya dönüşür. Romanın gerilimi bu hastalık olayında doruk noktasına ulaşır. Bu gerilim içinde hem nesnel koşulların, hem de kişilerin gerçek kimliğini açığa vurur.

Kişi, devlet ilişkilerinin; çürüten, aksak yönlerini yansıtırken, toplum-

sal sorunu da somut gerçekçi bir perspektifle verir. «Varsıllara dayalı, vergici devlet! Büyük memur beyler de onunla! padişahlar günündeki gibi kentler, başkentler imar ediliyordu. Yoktu köylerin ufacak arki, yolu, arabası, doktoru, iğne vuracak sıhhiyesi...» (S. 154)

Bürokrasinin katı kuralları içinde, korkak, nemegereği Asım Hoca, burjuva düzenin tipik bir bürokratıdır. Çakır'ın akıl almaz özverisine karşın, o, ikiyüzlüdür. Nitekim kasabaya götürülmesi gereken ağır hasta Gülcan için devletin jipini esirger ondan. Yalnızca Asım Hoca değil, orman şefi de vermez aracımı. Ne den-

Yitiğe Çağrı

*göçmen kuşların peşine takılıp
gidiyor gözlerim*

*çimenlere uzanmışım da, çiğlere-şebnelere bulanmış gibiyim
karıncalar doluşuyor üzerime*

*bir, bir daha...doluşup, çekeliyorlar gövdemi toprağa
işte bir çiğdem fıskırması bile göğsümden!*

—sahi, karıncalar, işçi mi gerçekten onlar?

*yoksa, aç gözlü birikimciler ve avantacılar mı?—
ne zaman, nasıl*

*durmadan çoğalıyor çocuklar
bir uçurtma kuyruğunda terazilenip*

*usulca süzülüyor yere gözlerim
bakıyorum, olacak iş değil*

*çocukların boyu aşmış beni
ne zaman, nasıl*

*ve yambaşımda silah sesleri
çığlıklar içinde fidan yaprakları*

*utaniyorum avuçlarıma takılıp kalmış
metafizik yıldız parçacıklarından*

*ve mekanik ışık sızmalarından
aman...*

*çocuklar durmadan çoğalmalı
büyümeli durmadan*

*kalkıp, toprağıma basıyorum
«Çocuklar!...»*

*güneş düşüyor gözlerime güneşlerden
göğsümdeki çiğdem nar çiçeklerine dönüşüyor*

koşuyorum

i. Mert Başat

li şirin görünse de yozlaşmış bürokrasinin, çürüyen, aksayan düzenden yana olduğunu bu olay açıkça kanıtlar.

Baykurt, en çok tuttuğu karakterleri, yani halktan gelme köylü karakterleri, temiz ahlak nitelikleriyle, ruh güzelliği, geleneksel sorumluluk ve sevecenlikle donatır. Yönetici sınıfı ve bürokrasiyi temsil edenleri: katı, ikiyüzlü, hep kendini düşünen, düzenin yozlaştırdığı kişiler olarak yansıtır. Bunlar arasına devrimci aydınları ve eylemci öğrencileri de sokar. Olayların akışı içinde bu tiplerin etkinliğini ve özelliklerini vurgularken, onları toplumcu gerçekçi perspektifin eleştirel tavrıyla verir. Olayların sergilenişinde, gerçekçi içerikte vurgulanmak istenen sorunlar yansıkça, toplumsal çelişkiler ve gerilim giderek artar romanda. Kişilerin gerçek kimliği, nesnel koşullar paralellğinde; bu çelişkiler ve gerilim içinde öznel ve nesnel yanlarıyla dışa vurur. Gerçekliği ortaya koyma amacını güderek iç monoloğa da baş vurur Baykurt. Kendini düşünen katı, ikiyüzlü bürokrat Asım Hoca ve köylü Çakır, yer yer içe dönük (iç monologla) öznel ve nesnel yönlerinin, giderek düzenin eleştirisini de yaparlar. Bu arada Çakır'a el uzatan, köylüden yana olan, Gülcan'ın hastalığında olağanüstü çaba harcayan devrimci öğrenci ve aydınların da gerçek kimliği ortaya çıkar. Ve Çakır'ın değer yargıları alt - üst olur.

Köylülerin, dünya görüşü ve hayat üzerine yanılsamaları, yanlış kavrayışları, kendi çevrelerindeki süreçlere set çekmelerinin, kendi kişisel dünyalarına kapanmalarının sonucudur. Baykurt, bu olguyu ustaca işlemiştir. Burjuva düzenin gereğidir bu. Çünkü burjuva toplumun kendisine aşılacağı görüşlerden, alışkanlıklardan ve yanılsamalardan kendisini kurtarmadıkça, gerçek özgürlüğüne ve sınıfının değer yargısına varamaz insan. Kırsal kesime, köylülerin bu kapalı dünyasına nasıl girmeli. Onlara bilinç ve uyarı kavramlarını hangi yollarla verebilmeli ve köylülerin dünya görüşünü değiştirebilmeli?...

Eylemleriyle köylünün yanında yer alan öğrencilerin tavrında bu gerçekçi bilinçli bir şekilde yansıtır

Baykurt. Halkla somutlaşmayan, ama koşullar yaratıldığında, pratikte halkla bütünleşen ve kendini kabul ettirebilen güvence dolu, halk için mücadele ettiklerini kanıtlayan cesur, yiğit öğrenciler. Romanın en olumlu ve başarılı yanı da bu. Gerçek aydınların, pratikte halkla bütünleşen eylemleriyle, köylülerin değer yargılarını (dünya görüşünü) değiştiren öğrencilerin, halkın belleğinde, bilincinde haklılık kazanması. Tavrılarını köylüden yana koyan öğrenciler; jipi, Asım Hoca vermese de eylemlerini somutlaştırarak zorla alırlar. Gülcan'ı kasabaya, hastaneye yetiştirirler. Nevarki, ölür Gülcan. Ama yeni düşünce, yeni bir dünya görüşü doğar bu olaydan sonra: «Kimse gelmesin hükümetten, devletten, âmir, memur ve de aydın takımdan... Sögeceğim yüzlerine, Lâkin öğrenciler gözüme girdiler; helâl olsun... Bunları hemen devletin başına geçirmeli ki, gör Türkiye ne oluyor. Yapılacak işi bunlar biliyor.» (S. 239 - 245)

Baykurt, nesnel koşulların yanılsamalarını nicel olarak kavrayan; bilinç, uyarı ve pratikteki eylemle gelecekte niteliksel bir bilince (sınıf bilincine) sahip olabilecek halkımızın durumunu açıkça sergiler. Artık, köylü eski köylü değildir. «Yalana karnı tok, umudunu kendisine, halkına, bilim adamlarına, öğrencilere» bağlamış; düşünce yapısında nicel değişimler olan bir köylüdür. Türkiye'deki kırsal kesimin genel olarak düşünce yapısını ele alırsak, belki abartılmış bir yarıya varırız. Ama tarihsel süreç içindeki ekonomik ve sosyal oluşumların değişimi ve çelişki-

leri elbetki kırsal kesime yansıyacak, sağduyuya da dayansa nicel bir bilinçlenme oluşturacaktı. Kapalı toplum birimi olan köyün kentle ilişkisi, yurt dışında olan işçilerin ve bilim adamlarının, aydınların, öğrencilerin etkisi; bu nicel bilinçlenmeyi hızlandıran başlıca etkenlerdir. Yazar, bu ekonomik ve sosyal oluşumların nicel değişikliklerini ve çelişkilerini gerçekçi bir gözlemlerle yansıtmıştır.

Bu gözlemlerde toplumsal güçlerin bir türevi olarak seçilen «kahraman Çakır'ın» etkinliği büyüktür romanda. Kahramanın tipik karakteri kendi bir ürünü olduğu çevrenin başlıca belirleyici yanlarını kendinde yoğaltır ve birleştirir. Öyle ki, çevreye özgü çizgiler, bu yolda, kendisinde ve kendi kişiliği doğrultusunda bir açıklığa kavuşur. Çakır, kırsal kesimin simgesi olan tipik bir köylüdür. Yaşadığı çevrenin belirleyici yanlarını, çizgilerini yoğun olarak kişiliğinde taşır. Örneğin: sevgisi, konukseverliği, sorumluluğu, sağduyusu gibi... Köylü duyarlılığını taşıyan çarpıcı nitelikler bunlar. Bununla birlikte Baykurt, kahramanın bireysel özelliklerini nesnel (toplumsal) çevresiyle bağdaştırmışsa da, Çakır'ın özel yanlarını derinlemesine, ayrıntılarıyla yansıtmaya pek yönelmemiştir. Çakır'ın bireysel serüvenleri, kişisel dramlarından çok, dıştaki toplumsal yaşantısı ve olaylar daha ağır basar. Yalınkat bir araç tipi olmadığı gibi, Baykurt'un, «Kır Abbası» kadar bireysel özelliklerini üzerinde toplayan bir kahraman da değildir Çakır.

Romanda yapay bir şematizmin olduğu söylene de, burada şu gerçekçi belirtmemiz gerekir: Bütün yazarlarda kendilerine en yakın yaşantı dünyasını içerden, bu dünyanın geçmişini ve geleceğini (eğer bu dünyanın geleceğinin şimdiki zamanından değişik olacağı yolunda birtakım belirtiler varsa) dışardan yansıtmaya eğilimi vardır. Baykurt, bu düşüncenin perspektifiyle yansıtır Çakır'ı.

Üstelik kişi-devlet ilişkilerini irdeleyen dramalize edilen olay, salt bir hastalık sorunu değildir. Somut toplumcu perspektifiyle kırsal kesimin geleneksel özelliklerini ve değişimini, yozlaşmış çürüyen bir düzenin bürokratların, aydınlarını, öğrencilerini eleştirel bir tavrıyla yansıtır.

Siz de Düşünün Neydi O ?

Aylardan EKİMDİ
günü aklımda değil
Sorduğum neydi?
Düşleri toplamıştım
sol yanıma
Soyduğum neydi?
Ve düşünmüştüm
ki uzun uzun
Bulduğum neydi?

Öğuzhan Akay

Yunan Sözcüğü Üzerine

Antik dünya ve özellikle «Yunan» üzerine birçok tartışmalar süregelmiştir günümüze dek. Bunun bir yönüne de ben değinmek istiyorum, gözüme çarpan bir yanlışlığı düzeltmek üzere.

Kendilerini «HELLEN», ülkelerini ise «HELLAS» diye adlandıran ulusun dilimizdeki karşılığı «YUNAN»dır. Yurtlarını ise «YUNANİSTAN» diye adlandırmışlardır, yıllar boyu. Bu sözcük, yani «YUNAN» sözcüğü kânimca ve büyük de bir olasılıkla, «İON» sözcüğünden gelmez. İon sözcüğü «İEN», «İENNE» ya da «İAN» gibi bir ekle, bugün kullandığımız Yunan sözcüğüne dönüşmüş olabilir. Nitekim Fransızcada, Yunan denizi anlamına kullanılan «MER İONİENNE» diye bir karşılık vardır. Bizim Yunan dediğimize batılılar, örneğin Almanlar «GRIECHISCH», İn-

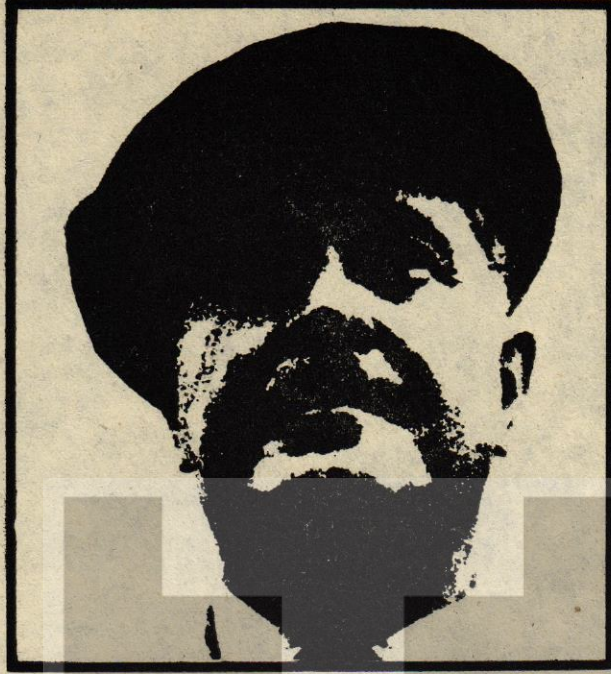
gilizler «GREEK», İtalyanlar «GRECO», Fransızlar da «GREC» demişlerdir. Tüm bunlar arasında en doğru, en yakın deyim, Osmanlılar döneminde ortaya çıkan «YUNAN» sözcüğü gibi görünecektir ilk bakışta, İon sözcüğü ile olan ilişkisinden dolayı. Ama Filoloji alanında yapılan son araştırmaların, İon'ların bir Yunan halkı olmadığını ortaya koyduğunu düşünürsek, bu Yunan deyiminin de yanlış olacağını görürüz.

O halde en doğru sözcük nedir? Bence en doğru yaklaşım, sözcüklerin aslını kullanmaktır. O ulus kendini nasıl adlandırmış, öncelikle bu göz önüne alınmalıdır. Buna dayanarak, bugün «Yunan» dediğimize, kendi deyimleri ile «HELLEN», «Yunanistan» dediğimize ise «HELLAS» demek en doğrusu olacaktır sanırım. Nitekim bu konuyu yazmaya hazırlanırken rah-

metli Balıkcı'nın da aşağı yukarı benimle aynı görüşte olduğunu öğrendim. Yani o da Yunan sözcüğünün İon ile ilişkili olduğu düşüncesinde. Bunu belirtmek için kendisine göre bir açıklamasını yapıyor bu sözcüğün. Ve şöyle diyor. «Anadolu'nun Sesi» adlı yapıtında: «Yunanistan» sözcüğü Pers dilindedir. Çünkü Persler Yunanistan'a saldırırken önce «Yauna» dedikleri İonlara rasgeldiler. «Yauna» sözcüğünden Yaunistan ya da Yunanistan sözcüğü uydurdular ki bu doğru değildir. Orası Hellenistandır, ve yazımızda Hellenistan olan orayı buradan sonra asıl adıyla anacağız.

Oysa en doğru olarak yapılacak iş, aslına gidip, Yunan ve Yunanistan deyimlerini o sözcüklerle olduğu gibi karşılamak olacaktır.

Bülent Erdemoğlu

Nazım Hikmet

YAŞAM ÖYKÜSÜ

*Ben bir insan,
ben, Türk şairi Nazım Hikmet ben,
tepeden tırnağa iman,
tepeden tırnağa kavga, hasret, ve ümitten ibaret ben.*

1902'de doğdum / doğduğum şehre dönmedim bir da-
ha / geriye dönmeyi sevmem / üç yaşında Halep'de pa-
şa torunluğu ettim / on dokuzumda Moskova Komünist
Üniversite öğrenciliği / kırk dokuzumda yine Moskova'-
da Tseka—Parti konukluğu / ve on dördümden beri şa-
irlik ederim /

kimi insan otların kimi insan balıkların çeşidini bi-
lir / ben ayrılıkların / kimi insan ezbere sayar yıldızla-
rın adını / ben hasretlerin / hapislerde de yattım bü-
yük otellerde de / açlık çektim açlık grevi de içinde;
ve tatmadığım yemek yok gibidir /

otuzumda asılmamı istediler / kırk sekizimde Barış
madalyasının bana verilmesini / verdiler de / otuzaltım-
da yarım yılda geçtim dört metre kare betonu / elli do-
kuzumda on sekiz saatta uçtum Prag'dan Havana'ya /

Lenin'i görmedim nöbet tuttum tabutunun başında
924'de / 961'de ziyaret ettim anıtkabri kitaplarıdır / par-

timden koparmağa yeltendiler beni / sökmedi / yıkılan
putların altında da ezilmedim /

951'de bir denizde genç bir arkadaşla yürüdüm üs-
tüne ölümün / 52'de çatlak bir yürekle dört ay sırtüstü
bekledim ölümü /

Sevdiğim kadımları deli gibi kıskandım / şu kadarcık
haset etmedim Şarlo'ya bile / aldattım kadınlarımı / ko-
nuşmadım arkasından dostlarımla /

/İçtim ama akşamcı olmadım / hep alınımın teriyle
çıkardım ekmeğim paramı ne mutlu bana / başkasının he-
sabına utandım yalan söyledim / yalan söyledim başka-
sını üzmemek için / ama durup dururken de yalan söyle-
medim /

bindim tirene uçağa otomobile / çoğunluk binemiyor
/ operaya gittim / çoğunluk gidemiyor adını bile duyma-
mış operanın / çoğunluğun gittiği kimi yerlere de ben

götmedim 21'den beri / camiye kiliseye tapınağa havra-
ya büyücüye / ama kahve fahna baktırdığım oldu / ya-
zılarım otuz kırk dilde basılır / Türkiye'mde Türkçemde
yasak /

kansere yakalanmadım daha / yakalanmam da şart
değil / başbakan filan olacağım yok / meraklısı da de-
ğilim bu için / bir de harbe girmedim / sığınaklara da
inmedim gece yarılari / yollara da düşmedim pike ya-
pan uçakların altında / ama sevdalandım altmışıma ya-
kın sözün kısası yoldaşlar / bugün-Berlin'de / keder-
den gebermekte olsam da / insanca yaşadım diyebil-
rim / ve daha ne kadar yaşarım / başımdan neler geçer
daha / kimbilir /

*

Fevkalâde memnunum dünyaya geldiğime, / topra-
ğını, aydınlığını, kavgasını ve ekmeğini seviyorum.
/ Kutrunun ölçüsünü santimine kadar bilmeme rağmen
/ ve meçhulüm değilken güneşin yanında oyuncaklığı /
dünya, inanılmayacak kadar büyüktür benim için. /

*

İtilaf kuvvetlerinin işgalindeki İstanbul'dan Kuvayı
Milliyenin Anadolu'suna iki türlü geçiliyordu, Ya Pendik
üzerinden karadan, ya da Karadeniz yoluyla.

İnebolu'ya yetmiş beş saatta vardık. ( ) İnebolu
gördüğüm ilk Anadolu kasabası. Anadolu köylü kadını
da ilk önce burda gördüm. ( ) Bütün yol boyunca, ayak-
ları çıplak olmayan bir tek köylü kadın görmedim.

Ankara şehri bozkırdı. ( ) Büyük Millet Meclisi, İs-
tasyon, camilerin kimisi ve Taşhan gibi yapıları bir yana
bırakırsan, Ankara'da evler tahtayla kerpiç karışığı ve
çoğu badanalı.

*

—Burdan Batum'a sık sık vapur var mı?

Kahveci yüzüme bir tuhaf baktı.

—Olur arasıra. ( ) Batum'a mı yolculuk?

—Kars'a, Batum—Tiflis üstünden.

Planımız şöyleydi : Kars'a o zaman iki yolla gidili-
yor Trabzon'dan. Biri, karayolu. Öbürü : Denizden, Ba-
tum'a, oradan Tiflis'e, oradan Kars'a. Biz Batum'da ka-
lacağız daha ileri gitmeden.

*

Batum'da, parkta dolaşıyorum. Karnım aç. ( ) Ba-
vulu da sattım geçen hafta. ( ) Suphiler Trabzon'a ge-

lince hapis mi edildiler bilmiyorum? Hapis edildilerse sezmişlerdir. Ama, edilmedilerse? Sürmene açıklarında arkalarından hızla yaklaşan motoru görünce ne düşündüler? Cephane almak için Batum'a gittiğini mi? Yoksa arkadaki motor, kar karanlığından fırlayıp ansızın mı belirdi bordalarında?

Göğsümde 15 yara var! /Deldiler göğsümü 15 yerinden. / Sandılar ki vurmaz artık kalbim kederinden! / Kalbim yine çarpıyor, / Kalbim yine çarpacak !!! /

Moskova'ya bahar yağmurları yağıyor. ( ) Sİ—YA—U, «bu akşam Anuşka gelecek, çay içmeğe» dedi. «Para var mı öte—beri almağa?» dedim. Onda az birşey varmış, ama iki pasta almağa bile yetmez. Bende metelik yok. Kapıcı kadından borç istedim.

Ekim Büyük Devriminin dünya ve Rus resmine etkileri üstüne bir yazı hazırlıyorum. Üniversite kitaplığında. ( ) Gözüme, solumdaki boş masada, Pravda gazetesinin koleksiyonları ilişti. Aldım ciltleri, 1922 Yılı. ( ) Şubat Ankara'dan dönen Frunze yoldaşın demeci : Ukrayna ile Türkiye arasında anlaşma yapıldı. Büyük Millet Meclisi Sovyet Rusyayla dostlukta yana... ( ) 'Türk halkı Rus, Ukrayna ve öteki Sovyet Cumhuriyetlerine karşı büyük bir dostluk besliyor.»

İstanbul'da Köprü'nün üstündeyiz. Hava kapalı. Yağmur yağdı yağacak. Moskova'dan ( ) döndük. Gazetemizin ilk sayısını satıyoruz. ( ) Gözüm, elimdeki gazetenin başlığı üstündeki satıra ilişti : «Bütün dünya işçileri, birleşiniz!» Canımı birdenbire, fena halde yakmışlar gibi, avazım çıktığı kadar haykırdım, kendi feryadına kendim de şaşarak :

— Bütün dünya işçileri birleşiniz! Bütün dünya işçileri... gazete.. imdat ister gibi bağıryorum, birleşiniz! Gazete, gazete!..

Bu gece değilse / yarın / gece / gireceğim kodese / İçimde yaprak kııldamıyor... / Deliksiz uyku gibi rahat / geniş / içim.../

Sabah saat sekizde kapılar açılıyor. Dokuza kadar yıkanmak, çay, dolaşmak. Dokuzda biraz okumak, saat onda resme oturuyorum. Öğle yemeği fasılası müstesna, resme çalışıyorum. Akşam saat sekizde kapılar kapanıyor.

Bir tanem! / Son mektubunda: / «Başım sızlıyor / yüreğim sersem!» / diyorsun. / «Seni asarlarsa / seni kaybedersem;» / diyorsun; / «yaşayamam!» / Yaşarsın karıcığım, / kara bir duman gibi dağılır hatıram rüzgârda; / yaşarsın, kalbimin kızıl saçlı bacısı / en fazla bir yıl sürer / yirminci asırlarda / ölüm acısı. / Ölüm / bir ipten sallanan bir ölü. / Bu ölüme bir türlü / razı olmuyor gönlüm. / Fakat / emin ol ki sevgili; / zavallı bir çingenenin / kıllı, siyah bir örümceğe benzeyen eli / geçirecekse eğer / ipi boğazıma, / mavi gözlerinde korkuyu görmek için / boşuna bakacaklar Nazım'a! /

Karıcığım,

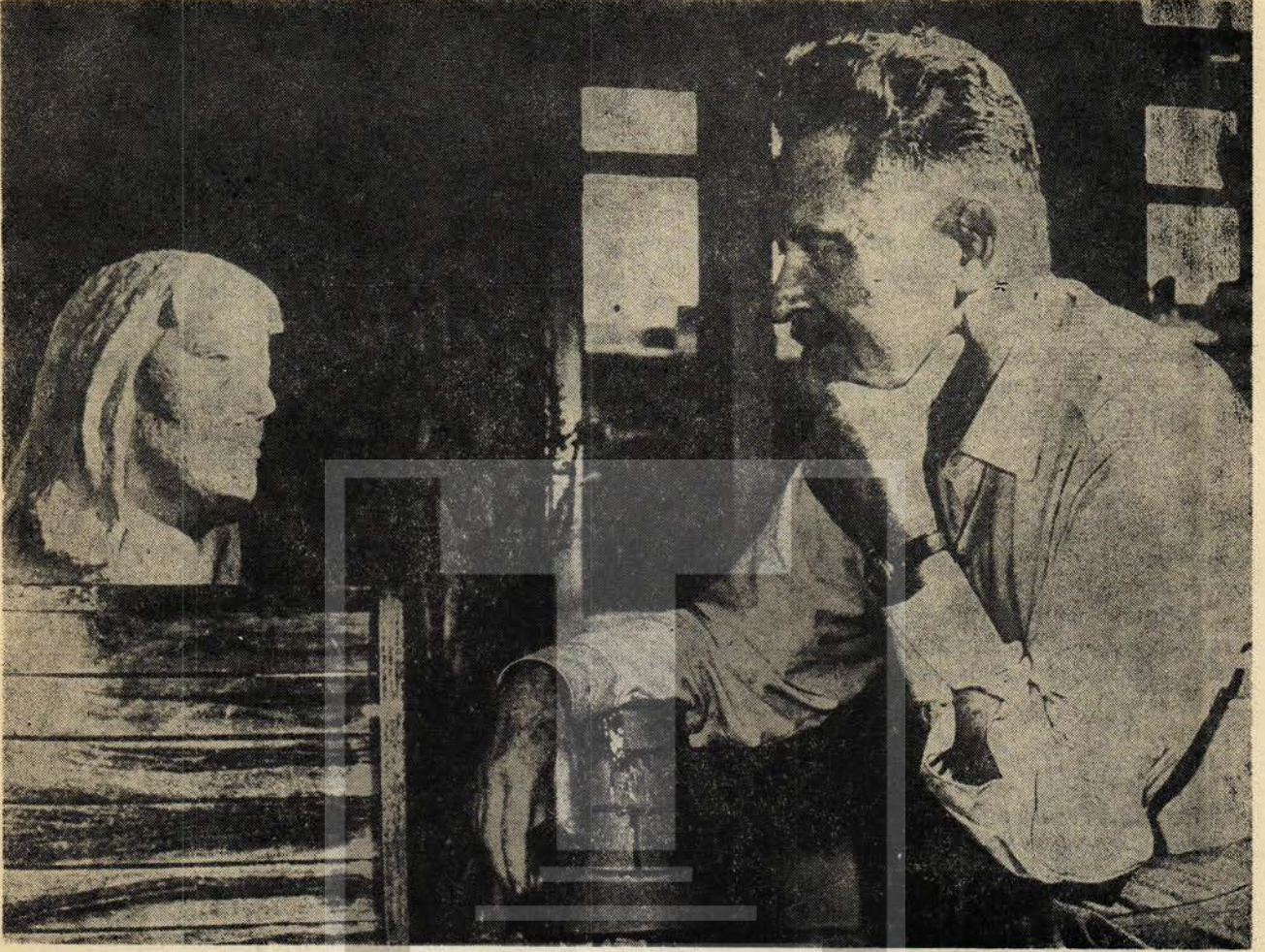
Nihayet iş bitti. Temyiz tasdik etti. On beş seneye mahkûmuz. Aldırma. Ben gayet kuvvetliyim. Mesele herhangi bir mahkûmiyet değil, Nazım Hikmet'in imhasıdır.

Bugün pazar. / Bugün beni ilk defa güneşe çıkardılar. / Ve ben ömrümden ilk defa gökyüzünün bu kadar benden uzak / bu kadar mavi / bu kadar geniş olduğuna şaşarak / kııldanmadan durdum. / Sonra saygıyla toprağa oturdum. / dayadım sırtımı duvara / Bu anda ne düşmek dalgalara, / bu anda ne kavga, ne hürriyet, ne karım. / Toprak, güneş ve ben... / Bahtiyarım... :

Derken Alman faşizmi Sovyetler Birliğine saldırdı. Başgardiyen haber verdi saldırıyı. İçim şöyle bir cız etti. Sonra: «Yirminci yüzyılın tarihini yazmalı» dedim kendi kendime. Hitler'in saldırısından başlamalı, geriye doğru gitmeli, İngiliz Boyer harbine kadar, sonra ilerlemeli ve hapisten çıktıktan sonra da, ölene kadar, her yıl bir kitap çıkarmalı. Faşizmin yenileceğinden, hapisten çıkacağımdan emindim demek.

İçerde gülü bahçeyi düşünmek fena / dağları deryaları düşünmek iyi / durup dinlenmeden okumayı yazmayı / bir de dokumacılığı tavsiye ederim sana / bir de ayna dökmeyi. / Yani içerde on yıl on beş yıl / daha da fazlası hatta / geçirilmez değil / geçirilir / kararmanın yeter ki / sol memenin altındaki cevahir /

( ) Meselâ Hitler benim babam olsaydı, onun ölümünden duyacağım —haydi saadet değil de ıstırap diye-

lim—, elbette ki dişimin ağrısından duyduğum maddî ıstıraptan çok daha, ama pek çok daha hafif olurdu. Zaten mesele, küçük ağrıda, büyük ağrıda değil. Maddî, fiziki ıstırapta, manevî sosyal ıstırapta değil. Mesele şu, «Beşeriyet-i muzdaribe.» terkiibiyle gayet güzel ifade edilen mücerret nesnenin, gayet konkre, ferd ve sınıf ıstıraplarından basit bir cemi amelisiyle değil elbette, bir diyalektik terkiiple meydana geldiğini anlamakta. Bu bir şair ve romancı için çok önemli bir nokta.

( ) beni, ( ) bugün piyasadaki öteki şairlerden ayrılan şeyler, sırasıyla değil, gelişigüzel şunlardır: Evvelâ konkre—insan sanatkar olarak, insanlar arasındaki bütün münasebetler —istihsal münasebetlerinden fikrî münasebetlere kadar—, geçmişleri, halleri ve gelecekleriyle, benim için muamma değildir. Bu münasebetler hakkında doğruluğunu bütün bir tarih boyunca ispat etmiş gayet aydınlık, açık kanaatların, fikirlerin adamıyım. İnsanların ne hâli, ne geleceği hakkında ümitsiz değilim. Fakat hayalperest de değilim. Realist—diyalektik—materyalist bir iyimser insanım. Hayatımı ve sanatımı yaratıcı, geniş halk yığınlarının hayatına ve yaratıcılığına bağlamışım. Bunda samimiyim, palavracı değilim. Gerçek olarak kabul etmediğim şeye, gerçekliğini hatta ispat etmemiş olan şeye inanmam ve inanmadığım şeye

sanatımı alet etmem. Böylece, insanları seviyorum, bütün zaafı ve kepezeliklerine rağmen onlara güveniyorum, tarihi onlar yapmışlardır ve onlar yapacaklardır. İşte sanatım aydınlıksa, ümitliyse, palavracı değilse, bundan dolaydır.

( ) sanat çabalarımda, her şeyden önce yazdığımın belirli bir özü olmasına dikkat ediyorum. Bu somut özü alıyorum ve uygun bir biçim içinde bunu belirtmek istiyorum. ( ) Ayrı ayrı ifade biçimleri arıyorum ve bunlara uygun dili bulmaya çalışıyorum.

( ) Öztürkçe cereyanında şoven ve kısır taraflar yok değil, var. Bununla beraber, türkçeye bazı yeni ve tutacak kelimeler de getiriyor ve getirecek. Bunlar hangileridir? Bunlar: 1) Bütün Anadolu'da, yalnız bir vilayette değil, kullanıldığı halde İstanbul şivesinde ve yazı dilinde kullanılmamış olanlardır: İyimser, kötümser gibi. 2) Manası kolayca anlaşılabilir istilahlara. Mamafî, dediğim gibi, şimdilik bütün bu yenilikler yine münevver arasında dönüp dolaştığı için, mahdut, sınırlı kalmak zorundadır.

( ) Birgün benim güzel türkçem de dünyada verimleri aranan bir dil olacak, o zaman da Nazım Hikmet'in halkına ve dünya halkına hiç olmazsa şiirde getirmek istediği imkânlar anlaşılacak.

Şiirlerimi beğenmeyen bir insanla ahbaplık edebilirim, fakat sosyal kanaatımı ( ) beğenmeyen bir insanla ahbaplık edemem.

( ) Sonra, şu son on yıldan bu yana / benim, fakir milletime ikram edebildiğim / bir tek elmam var elimde, doktor, / bir kırmızı elma: / kalbim... /

( ) Yarısı burdaysa kalbimin / yarısı Çin'dedir, doktor, / Sarı Nehre doğru akan / ordunun içindedir. / Sonra, her şafak vakti, doktor, / her şafak vakti kalbim / Yunanistan'da kurşuna diziliyor. /

*

Nisan ayının sekizinde açlık grevine yatacağım, ( ) bunu, ( ) bir hak aramanın son imkânı olarak yapacağım. Ve o hak tecelli edene kadar grevimde devam edeceğim.

*

Karşı yaka memleket, / sesleniyorum Varna'dan, / işitiyor musun, / Memet, Memet. / Karadeniz akıyor durmadan, /

Yağmurun altında yürüyordu bahar incecik yeşil ayaklarıyla / Moskova asfaltında / Karşımda oturursun göremezsin beni ve uzaklarda tüten bir kedere gülümersin. /

*

«Nazım Hikmet vatan hainliğine devam ediyor hâlâ. / Amerikan emperyalizminin yarı sömürgesiyiz.» dedi Hikmet. / «Nazım Hikmet vatan hainliğine devam ediyor hâlâ.» / Bir Ankara gazetesinde çıktı bunlar, üç sütun üstüne, / kapkara haykıran puntolarla, /

Evet, vatan hainiyim, siz vatanperversiniz, siz yurtseversiniz. / Ben yurt hainiyim, ben vatan hainiyim. / Ve vatan çiftliklerinizse, / kasalarınızın ve çek defterlerinizin içindekilerse vatan, / vatan, şose boylarında gbermekse aşıktan, / vatan, soğukta it gibi titremek ve

DÜZELTME

Mayıs sayımızda, Hasan Hüseyin'in yaşam öyküsü adlı yazıda, üç satırın düşmesi sonucu, bazı karışıklıklar ortaya çıkmıştır. Düzeltir, özür dileriz.

Sayfa 26, sütun 1'de, 19. satırdan sonra :
ciddiyetle "İbrahim Hakkı Efendi Rüya Tâbirnâmesi"

Sayfa 26, sütun 2'de, 7. satırdan sonra :
ava gidiyordum. Bankaya sürekli gelen "Ülkü Der-

Sayfa 27, sütun 1'de, 33. satırdan sonra :
mıştı. Oburlukla okuyordum. "Yurt ve Dünya" dergi-

satırları eklenecek ve karışmış olan satırlar buna göre düzene sokularak okunacak.

TÜRKİYE YAZILARI

sıtmadan kıvrınmaksa / yazın, fabrikalarımızda al kanımızı içmekse vatan, / vatan, tırnaklarıysa ağalarınızın, / vatan, mızraklı ilmühalse, vatan, polis copuysa, / ödeneklerinizse, maaşlarımızsa vatan, / vatan, Amerika üsleri, Amerikan bombası, Amerikan donanması / topuysa, / vatan, kurtulmamaksa kokmuş karanlığından, / ben vatan hainiyim. / Yazın üç sütun üstüne kapkara haykıran puntolarla: / Nazım Hikmet vatan hainliğine devam ediyor hâlâ. /

*

Memleketimi seviyorum: / Çınarlarında kolan vurdum, hapisanelerinde yattım. / Hiçbir şey gideremez iç sıkıntımı / memleketimin şarkıları ve tütününü gibi. /

*

Bir vapur geçer Varna önünden, / uy Karadeniz'in gümüş telleri, / bir vapur geçer Boğaz'a doğru. / Nazım usulacak okşar vapuru, / yanar elleri... /

Memleketim, memleketim, memleketim, / ne kaske-tim kaldı senin ora işi, / ne yollarını taşımış ayakkabım, / son mintanım da sırtımda paralandı çoktan, / Şile bezindendi. / Sen şimdi yalnız saçımın akında, / infarktında yüreğimin, / alnımın çizgilerindedin memleketim, / memleketim, / memleketim... /

*

Yoldaşlar, nasip olmazsa görmek o günü, / Ölürsem kurtuluştan önce yani, / alıp götürün / Anadolu'da bir köy mezarlığına gömün beni. / Hasan beyin vurduğu / ırgat Osman yatsın bir yanımda / ve çavdarın dibinde toprağa çocuklayıp / kırkı çıkmadan ölen şehit Ayşe öbür yanımda. / Yoldaşlar, ölürsem o günden önce yani, / Öylece gibi de görünüyor, / Anadolu'da bir köy mezarlığına gömün beni. / Ve de uyarına gelirse, / tepemde bir çınar olursa / taş maş da istemez hani. /

(Bu derleme, G. Emre, A. Cengizkan, A. Telli ve Ahmet Say'ın katıldığı bir grup çalışmayla, Ahmet Say'ın sorumluluğunda, Nazım Hikmet'e ilişkin tüm yapıtlar taranarak hazırlanmıştır.)

KESİT

KİTAPLAR

Güvercin Kasapları

Güvercin Kasapları, Tahsin Saraç'ın dördüncü şiir kitabı. Tahsin Saraç yazınımıza katıldığında, şiirlerinde Doğu'dan gelen, güçlü, erkekçe bir sesle dikkati çekmişti. Aynı söyleyiş ve toplumsal çizgisini sürdürdüğü ürünlerden oluşan bu kitap, üç bölüme ayrılmış.

Birinci bölümde 'Kavgalar İçin' yazılan şiirler var. Güvercin Kasapları, Karşiyakamın Üç Güllü ve Otuzüç Menekşe gibi daha önce dergimizde yayınlanıp yankı uyandıran şiirleri bu bölümde yer almış. Bu şiirlerde saptamalar yanında, bir direnç duygusu ve kavga aşkı birlikte veriliyor. "Ölümdür kimileyin kavganın tek ödülü" ve "İnanç bir deliçay ki yeşertir birgün çölü" dizeleriyle 'Halkım, Muştular Sana' şiirinde görül- düğü gibi.

İkinci bölümde Tahsin Saraç'ın sevi şiirlerini buluyoruz. Bu şiirlerde şairin haksız karşı yükselttiği erkeğe, tok sesin, dışisine karşı nasıl insancıl, duygusal boyutlar kazandığını görüyoruz. 'Dudakların, Gülşenliği' adlı şiir, şairin deyiş özelliklerini de toplamayı açısından ilginç: "Bir bahar kaçkını yeşil/Tomurcuklar seni bende... Sarı sıcak güneşler ısıyor / Aykırı güzel o dişlerinde... Dudakların, gülşenliği / Öpüşmeye giriştiğinde.. Taş uyanır, yatak kişner/Ateş harmanı dişiliğinde... Soğuk bir Kars gecesinde gürül gürül / Yanan bir soba gibisin içimde..."

Üçüncü bölümde yer alan çocuklar için yazılmış şiirlerde de aynı öz-

zellikleri saptamak olası: "Çiçekleri ezme yavrum / Çiçek bir yüreğe benzer / Çiçek ezen insan ezer... Gel bir çiçek ol sen yavrum / Kendi ülkenin renginde / Şu yeryüzü demetinde..." Çocuklara seslenirken de şairin doğruluğa ve kavgaya olan inancını, ulusaldan evrensele yayılma isteğini belgeliyor bu ürünler.

Tahsin Saraç, tüm şiirlerinde somutla soyutu ustaca kaynaştırarak birlikte veriyor. Doğruluk ve kavga inancımızı pekiştiriyor, Muştan kalıp tüm dünyaya, ulusaldan evrensele, kısacası insancıla ulaşıyor.

Güvercin Kasapları

Tahsin Saraç, Şiirler

Cem Yayınevi, 1978, İstanbul

64 sayfa, 15 TL.

Yunus GÜLER

Geceye Karşı Söylenmiştir

Kemal Özer'in yedinci şiir kitabı, *Geceye Karşı Söylenmiştir*. Şiirler, Tutanak, Gül Üstüne Çeşitlemeler ve Haliç adlı üç bölümde toplanmış.

Tutanak bölümünde, şairin gündelden hareketle evrensele ulaşmayı amaçlayan, Olimpiyat yarışmalarından tutun da 1 Mayıs gösterilerinden, Şili Halkıyla Dayanışma Gece-si'nden, Struga Şiir Akşamları'ndan kaynaklanan şiirler yer almaktadır. Bulgaristan'da Fahri Erduç'le görüşmesinden esinlenen şiirin sonunda şöyle diyor şair: "gördüm, en acımasız yazgı ozanı geriletememiştir." Kemal Özer'in yüksek sesle söylenen şiirlerinde de aynı direnç okunuyor.

İkinci bölümde yer alan şiirlerde, Bulgaristan şiir akşamlarından, devrim sonrası günlerinden, gül devrinden izlenimler görüyoruz. Kemal Özer'in günceldeki evrenselli en çarpıcı biçimde yansıtma becerisini de gördüğümüz bir örnek: "Gül ko-

nuşmaz bilirdim/tanımadığı bireyle/ sokağa çıkmaz / karışmaz arasına yayaların... Aradığı yolu sorsa / bir yolcu / göstermez / döndürüp de boynunu... Öyle durur bilirdim / yalnız kendi rengiyle / ve kokusuyla dolu / sapının üzerinde... Bulgaristanı görmeden önce." Ve sonuç olarak da ekliyor: "Ne demişti bir şiirinde Nâzım usta: / "Ekmek, gül ve hürriyet günleri"... Bildiğimiz gibi insan yaşamında / ekmek ve hürriyetin yerini / gülün de biliyoruz artık... Bulgaristan'ı gördükten sonra."

Üçüncü bölümde ise, şairin gençlerde yitirdiğimiz Altan Yalçın'ın Haliç için hazırladığı belgesel filmde kullanılmak üzere yazdığı şiir bütünü yer almaktadır. Şiirde, emekçilerin gelecek günleri yaratacaklarına olan inanç, anamalcı düzenin tüm kokuşmuşluğunun, çirkeflerinin ortasında yeşeren bir filiz gibi insana işlemekte. Bu bölüm, ayrıca sanatların bütünleşmesi yolunda bir adım olduğu için de kutlanmalı ve aynı yolda şairin ardıllarının çıkması beklenmelidir.

Geceye Karşı Söylenmiştir

Kemal Özer, Şiirler

Cem Yayınevi, 1978, İstanbul

80 sayfa, 15 TL.

Yunus GÜLER

Batıyla İlgili Bir Derleme

Prof. Dr. Gürsel Aytaç'ın son kitabı «Çağdaş Alman Edebiyatı», 1974'te yine Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi yayınlarından çıkan «Yeni Alman Edebiyatı Tarihi»ni tamamlar nitelikte. İlk kitapta Alman Edebiyatını 16. yüzyıldan başlayarak 19. yüzyıl sonlarına kadarki gelişimi içinde ele alan yazar, «Edebi ekollerin doğuşunu, özelliklerini, bu ekollere giren yazar ve şairlerin yaşam öykülerini özellikle onların yaratıcılıklarına

etki eden yanlarıyla» vermeye çalıştığını bildiriyor. Böylece kitabın, Batı kültürünün gelişmesine önemli katkıları olan Alman dilinin edebiyat alanındaki ürünlerinin doğuşunda, daha çok sonuçlarla ilgilendiğini öğreniyoruz. Gözümüzün önüne dört-yüz yıllık bir tarih kesiti geliyor. Luther'den kat kat üstün olan Erasmus'un hümanizminden Aydınlanma'nın kurtuluş savaşçıları Eichendorf ve Fouqué'ye «Genç Almanya»nın önde gelen ozanı Heine ve Alman proletaryasının ilk ozanlarından Herwegh'ten «Dokumacılar»ın yazarı Hauptmann'a; bir başka deyişle, «Hümanizm»den «Naturalizm»in sonuna kadar uzanan bir derleme.

Aynı görünümde olan ikinci kitap ise Rilke'yi, Thomas Mann'ı, Kafka'yı, Brecht'i, Heinrich Böll'ü, Anna Seghers'i, Christa Wolf'u ve diğerlerini içeriyor. Türkiye'deki okurun ilgi alanı açısından ikinci kitaptaki «Savaş Sonrası Edebiyat» bölümü önemli. Son yıllarda Almanca'dan yapılan çeviriler, 1945 sonrası Alman edebiyatının ülkemizde de (biraz da olsa) tanınmasını sağlayacak nitelikte. Ayrıca bu yapıtlarda işlenen konunun güncelliği de unutulmamalı. İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra kapitalist Almanya'da —başta Amerikalılar olmak üzere işgal ordularının demokrasi düşmanı, baskıcı politikalarının sonucu—, ilerici bir edebiyat etkinliği büyük ölçüde engellenmiştir. Hatta yer yer savaş öven, eski kahramanlıklardan söz eden ya da tüm toplumsal çelişkileri cinsel alanda yoğunlaştırmak isteyen, burjuva dünyasını göklere çıkaran yapıtlar, yerli ve yabancı egemen güçler tarafından özel destek gördü. 1950'lerde «Ekonomik Mucize» öne sürülerek artan antidemokratik baskılar (sözkonusu Adenauer'in başbakanlık yaptığı devirdir), öncelikle aydınlar arasında toplumsal muhalefetin doğmasına neden oldu. Böylece yukarıda sözü edilen gerici edebiyatın karşısına, antifaşist, demokrasiden yana ve Nazi geçmişiyle sonuna kadar hesaplaşmak isteyen, eleştiren bir edebiyat çıktı. İşte 1945 den bugüne Alman edebiyatının belirleyici niteliği budur; ve Türkiye'deki

okurun da ilgisini çeken, onun için güncel olan, faşizmin iktidar olduğu yılların irdelenmesidir. Giderek bu bölümde savaş sonrası Batı Alman toplumunun sorunlarını ön plana çıkaran yazarlara da rastlıyoruz. Bu iki özelliğin birleşmesiyle ki, savaş sonrası edebiyat ürünleri (bu yapıtlar yoğunlukla bireysel karamsarlığın ürünleri dahi olsa) Federal Almanya sınırları dışında da geniş bir okur kitlesi bulmuştur.

«Yeni Nesnelcilik» bölümünde ele aldığı Thomas Mann'a Prof. Aytaç hayli sayfa ayırmış. Lukacs'ın deyişle «Burjuvazinin son büyük yaza-

rı» T. Mann, Almanya'nın evrensel kültüre yaptığı en büyük katkılardan biri. Gerçi Münzer'i, Büchner'i, Hegel'i, Marx'ı, Engels'i, Brecht'i yetiştirmiş bir toplum için Mann biricik örnek değildir. Ne var ki, O, «burjuvaziyi, «burjuvanın tarihi»ni tanımak isteyenler için bugün hâlâ tükenmez bir kaynaktır. Yine de biz, Lukacs'ın yargısının «peşin» verilmiş olduğu karnesindeyiz. Tıpkı «burjuvaziyle doğan romanın, burjuvaziyle birlikte ortadan kalkacağına» inancı gibi. Bir Heinrich Böll, biçiminde T. Mann gibi yansız kalmamakla birlikte, bugün son tahlilde burjuvazinin en güçlü yazarlarından biridir.

kültür
hizmetinde

TÜSTAV

TÜRKİYE İŞ BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyetidir

Prof. Aytaç, nedenlerden çok sonuçlara eğilmesine karşın, yaptığı çalışmayla, bizde egemenliği sürmekte olan yarı-feodal kültürün aşılmasına katkıda bulunacaktır. Zaten amacını birinci kitabının önsözünde, «Kitabım, okurlarına Alman edebiyatı tarihi hakkında genel bilgi vermek amacını aşar da, onlarda bu edebiyatın her biri Batı kültürünün birer hazinesi sayılabilen yapıtlarını orijinalinden okumak, tanımak hevesini uyandırabilirse, asil ereğine ulaşmış olacaktır.» sözleriyle özetliyor.

Prof. Dr. Gürsel Aytaç

I — Yeni Alman Edebiyatı Tarihi

DTCF Yayınları, 223; 1974

II — Çağdaş Alman Edebiyatı

DTCF Yayınları, 278; 1978

SARGUT ŞÖLÇÜN

Terin Yaktığı Bir Yaradan

Türkiye Yazıları'nın Malatya temsilcisi, Ozan Veysel Çolak'ın şiirleri Cem Yayınevi'nce yayımlandı. Kitapta, Veysel Çolak'ın 1954 Rize doğumlu olduğu ve halen edebiyat öğretmeni olduğu kayıtlı. Çolak, ürünlerini Yeni Dergi, Yarına Doğru, Yeni a, Oluşum, Dönemeç, Türkiye Yazıları dergileri ile Politika ve Cumhuriyet gazetelerinde sergileyegelmiş.

Kitapta, otuz beş şiiri yer alıyor ozanın, (bunlardan «Özlemem» başlığını taşıyan, dergimizin 9. sayısında yer aldı).

Kavgaya, ateşin oğlu gibi sürüyor kalemini Çolak ve, kitleler...; «örsün ve çekicinin evet/ biz ateşin kendisiyiz» diyor, bütünleşiyor. Biraz edilgin de olsa, ama hep sevdalı bir tavırla bakıyor yaşama; o yaşam ki, kavgadadır özü ve sevdası kavgadadır; «bazan, hızlı bir yağmur/ bazan, öylesine dağlı bir gül ki hayat,/ domurmuş fıskırmadır.» Ve «kavgada güzelleşen yaşamak» .Ve «— artık bizden olmayan aşık sayılmaz».

«Sevgileri silahı andıran bir takım adamlar» dan Veysel Çolak'ın kitabını bir volkan ağzı sıcakını yü-

zümde duyarak ve arabanın yürüyüşünü göremesem de, motorunun güm-bürtülü sesini dinleyerek okudum. Bir de, ozanlığı bir kez daha sevdim; «Hayata kucak açıyor ozan, dayanılmaz bu sarılışa».

Veysel Çolak, Cem Yayınevi, Türk Sanatçıları Dizisi, İstanbul 1978, 128 sayfa, 20. — TL.

İ. Mert BAŞAT

Yüzlerce kez tanımlana gelmiştir şiir. Mehmed Kemal de, «Şiir, herkesin kullandığı sözün artı - değeridir». diye tanımlıyor son şiir kitabında. Bu tanımın özgünlüğü nerden geliyor? Şairin, dünyayı algılayışındaki materyalist öz'den tabii. Şiiri sosyo-ekonomik bir terimle somutlaştırıyor şair, burada.

türkiye yazıları

SANAT DİZİSİ 1

karasevdam anadolium fikret otyam

40 lira

İNCELEME DİZİSİ 1

yüzyılımızda kadın ve kadınlarımız

özgül erten

25 lira

Dağıtım:Ge-Da

Halk, yüzlerce yıldır yoğuruyor dili, ona kendi duyarlılığını veriyor; şair de öz'ün alıp kendi tezgâhında yeni bir biçim veriyor ona. Bir bakıma halkın yüzlerce yıl kendinden bir şeyler verdiği dili sahipleniyor şair. İşte bu yüzden de "herkesin kullandığı dilin artı - değeridir" artık, şiir. Sözelimi: "Tezene yiter, / Tel kopar, / Düzen tutmaz sazlar." (s. 23) dizeleri, okura hiç de yabancı olmayan halk türkülerinin ses düzenini anımsatır. Şair, bu sesdüzenine yeni bir duyarlılık veriyor.

Peki, Mehmed Kemal, bu herkesin kullandığı dile kendi tezgâhında yeni bir biçim verirken, ona kendisi de bir şeyler katmıyor mu? Elbette katıyor. Zaten başka türlü de olamaz. En azından şairler için olamaz dile bir şeyler katmamak. Nitekim *Söz Gibi* (1) bu açıdan ilginç bir örnek. Mehmed Kemal, Türkçenin ses güzelliğini, anlam zenginliğini, halk türkülerindeki kıvraklıkla kullanırken, güncel yaşamda şiirine ağırdığı olgularla da Türkçeye yeni boyutlar kazandırıyor. Şu dizeler bunun bir örneği: "*Ödenmedi faturaları, / Hesabı açıkta duruyor, / Kim kesecek makbuzunu, / Kim verecek ceremesini? / Atbaşı, / İtbaşı / Kuşbaşı, / Soğan başı, / Sesin geliyor hâlâ!..*" (s. 24) Şair, yaşananlardan deviniyor bu dizelerinde. Hemen bütün şiirlerin dirimselliği de, gerçek yaşamdan kaynaklanmaktan geliyor. Mehmed Kemal, yaşanan günlerin can alıcı noktasını yakalayıp, onu, genele sıçratmayı biliyor. Bunu da kuşkusuz ki dile egemen oluşuyla sağlamakta. Sözelimi şu dizelerde şair, uzaktan uzağa dövüşçü söz şairlerinin sesini duyumsatır; bunu yaparken de anti-faşist savaşımındaki kişileri anlatır: "*Bakarsın düz ovada / Bakarsın su başında / Bakarsın dağ doruğunda / Bakarsın direnişte / İşgalde, boykotta, genel grevde / Bakarsın bir meydanda coplanan / Bakarsın karakolda falakada / Ah, benim yiğit gönlüm / Dur dölek tanımayan / Uslanmayan gönlüm.*" (s. 89)

Söz Gibi'deki şiirler uzun bir zaman dilimine dağılmış. 1961'lerde yazılan var, 1977'de yazılan var. Gelgelelim gerek anlatım, gerekse duyar-

lık bakımından bir tutarlılık göstermektedir bütün ürünler. Ve hep yaşananlardır şiirlerin özü. Şu dizelerin içimizdeki kabuk bağlamakta olan yarayı nasıl kanıttığını duymamak olası mı? "*Bir sosyal demokrat-sam oysandığımda / Bir bozulmuş bağ-sam / Sanma çaresizliğimden / Yoksulluğumdan, yoksunluğumdan / Beni sosyal demokratlara muhtaç edenin / İki gözü kör olsun!..*" (s. 90.)

(1) *Söz Gibi*: (Şiirler): Mehmed Kemal / Derinlik Yayınları, İstanbul — 1977 /

Ahmet TELLİ

OLAYLAR HABERLER

Duyuru

2 Mayıs 1978 günü Resmi Gazete'de yayınlanan bir kararnameyle dergi ve kitaplarda kullanılan ebad kâğıda yeniden zam gelmiştir. Bu son zam ile, dergimizin maliyetindeki dayanılmaz artışı bir ölçüde karşılayabilmek için abone ederini de-

ğiştirmek zorunda kaldığımızı üzülerek belirtelim. Yüz lira olan yıllık abone ederi 1 Haziran tarihinden başlayarak 150, 50 lira olan altı aylık abone ederi ise 75 lira olacaktır. Dergimizin 15 liralık üst fiyatını değiştirmiyoruz. Bir hesapla, 12 sayının toplam ederi 180 liradır; ve ileride hazırlamayı tasarladığımız özel sayılarla bu toplam 200 lirayı aşacaktır. Okurlarımızın 150 liralık yıllık abone ederini fazla bulmayacağını umarak, bu arttırımı zorunlu gördüğümüzü iletiriz.

Aziz Nesin'in İmza Günü

Aziz Nesin, 1 Haziran Perşembe günü, Ankara'da Evrensel Kitabevinde okurları için kitaplarını imzalayacaktır. Duyururuz.

Orhan Kemal'i Anma Günü

2 Haziran 1978 Cuma günü, Ankara Sanat Sevenler Derneği'nde Orhan Kemal'in sanatçı kişiliği üzerine bir açık oturum yapılacaktır. Oturuma konuşmacı olarak, Fikret Öyam, Prof. Sevda Şener, Nurer Uğurlu, Ahmet Telli ve A. Say katılacaktır.

TEŞEKKÜRLER FEDERICO

Haşim Çatış

1.

Doldur Federico
Doldur atlarım
Granada'ya
Doldur Federico
Doldur şiirini
Bu yakıcı amansız içkini
Boşalmış bardağa!...

2.

Kimdedir Federico
Senden artan acılar
Senden artan kurşunlar
Kara gömlekler
Hain mangalar
Kimdedir?
Kimdir Federico şimdi
Kimdir bu apansız acemi
Bileğine ve aklına derin kökler saldığın
Fişek yemiş bir kuş gibi düşürüp önüne
Yüreğindeki en mahrem düşleri çaldığın
Kimdir o, gözlerine serin yağmurlar ısmarladığın?
Donmuş resimlerle ölü evlerinde yaşayan
Umursamaz bir tanrıymış ve Federico
Senin çekip önünden aldığın
Ve işbirlikçi çalgılar ve ihanet defterleri
Fırçalayıp denizlere fırlattığın!...

3.

Sürekli bir fısıltı olarak kaldı bana bıraktığın
Evet bunlar ve ben ve o körüklediğin şiir
Sürekli bir fısıltı yere batmış şehirlerden
Güneşin yıkadığı avlulardan
Ve teraslardan fıskıran otlardan yükselen o şiir
Ve böyle zamanlarda
Kurtuba'nın yolunu arayan
Yas içinde yüz atlıya dair
Çok eski Granada bahçelerine dair
Ateşin başında Endülü'sü anlatan gitarlara dair
Delikanlı sesler çıkagelir!...

4.

Bu bana bıraktığın
Gel - gitin harabettiği bir su yanadır
Ateşin gitarın çoğaldığıdır
Ve kor rengi bir gül uğruna buralarda
İntihar eden sevdaluların dolandığıdır
İspanya bahçelerinde kan rengi güllerin ağladığıdır!

5.

İşte bütün bunlar Federico
Senden bana kalan
Sürekli ve hiç tükenmeyen bir fısıltı
Gözlerine kan oturmuş bir şiir
O yakıcı amansız içkilerle senin
Doldurulmuş bir kadeh gibidir
Sevgiye kaldırıyorum ve kavgaya
Sonra kavgaya ve sevgiye
Bir taç oluyor elimde
Yaraşan başına takmak için atıldığım
Yüreklere yırtan bir ses oluyor sonunda
Bir yakarış oluyor sonunda
Dur gitme diyen
Ne güzelsin diyen
Aşkın
Şiirin
Kavganın
Ölümsüz soluğunda!...

CEYHUN BABA

H. Vasfi Uçkan

"Bir yerde hasta var demesinler kırk parça olur, yollara düşer Ceyhun bey. Hasta dağda mıdır köyde midir sormaz, gidilir mi gidilmez mi bakmaz, iki eli kızılkanğa olsa koşar yetişir. İlacını bulur buluşturur, iğnesini yapar, gönlünü alır; ilacıyla iğnesiyle birlikte tatlı diliyle hastasını iyi eder, ayağa kaldırır. Böyle böyle kaç bebeği, kaç çocuğu kurtarmış; kaç ananın-babamın yarasını sarmış, kaç ninenin dedenin hayır duasını almıştır. Onun yaptıklarını Turhal'lılara sormalı Turhal'lılardan öğrenmeli. Ona herkes baba der, baba bilir Turhal'da. Büyük - küçük ayırmaz, kin - kibir bilmez; iş bitiren, yol gösteren bir babadır Ceyhun bey. Diyelim birinin Ankara'lar da görülecek işi mi var pat kapısında, Ceyhun bey ne eder eder işini görür garibin. Birinin başı mı dertte, ona koşar derdine çare bulması için. Birinin kızı mı gelin olacak, oğlu mu sünet olacak... Birinin ekmeğiyle mi oynuyorlar, işinden mi atacaklar... Kimsenin incinmesini, üzülmesini istemez; kimsenin darda kalmasına dayanamaz..."

Derince'deki Turhal'lı komşumuzun doktor Ceyhun beyi, benim ozan olarak, yazar olarak tanıdığım, şiirlerinde sevginin hasını, Yunus'u, Pir Sultan Abdal'ı, Dadaloğlu'nu, Anadolu'mu ve halkımı bulduğum Ceyhun Atuf Kansu'ydu. Komşumuzun anlattığı bu yanını taa 1961 yıllarında öğrendiydim, ne bilirdim böylesi olduğunu? Görüp karşılaşmadım, tanışıp konuşmadıydim ki Kansu'yla. Ben denizlerde, o Turhal'da... İşte o günden sonra ne zaman bir şiirini, bir yazısını okusam -bugün bile- hep o komşumuzun sözlerini ve daha sonrakileri anımsarım, "O öyle bir adamdır ki bilemezsiniz; Turhal bir daha ne

öylesini görür, ne öylesiyle karşılaşır. İstese iki yılda han hamam dükkerdi, ama istemedi de, dikmedi de. İstese oralarından milletvekili olurdu; istemedi de, olmadı da. İstese oraları kul-kurban olur Ceyhun beye, oysa o Turhal'lılara kul-kurban, memleketine, gençlere kul-kurban; çocuklara hele o çocuklara... Hastalıklı, cılız, bakımsız, yokyoksul köy çocuklarına..." Ben bunları dinleye dinleye dost edindim Kansu'yu. Ve tanışmamız yıllar sonra Erdal Öz'ün Sergi Kitabevinde oldu.

Kansu'ya bakıyordum: Olan bitenden, görüp bildiklerinden yüzü acılı, öfkeli, dertli. Koluma girişinde, beni dinleyişinde, "Evet, hayır" deyişinde, sigara yakışında, asker oluşum nedeniyle olaylar karşısında gösterdiğim tepkiyi izleyişinde, gençliğe ve memleketin haline yanışında hiç bir özentisi, eğreti yanı yok. Turhal'lı komşumuzun anlattığı doktor Ceyhun bey, olsa olsa böyle olurdu, başka türlü değil. Şiiri değin kendiliğinden.

O günden sonra arada karşılaşmalarımız oldu; kısa bir süre sonra da apar-topar uzaklaşma zorunda kaldım Ankara'dan. Ama gün geldi, dönüp dolaşıp Ankara'ya yerleştim gene. Bu kez sivil olarak.

Daha geçen yıl; aylardan mayıs haziran, Ankara'ya yaz geldi geliyor. İlk tanıştığımız günlerin bin beteri, neredeyse o günlerdeki olayları mulla aratacak değin yoğun olaylar : Vurulanlar, öldürülenler ve Ankara'nın göbeğinde müstemleke askeri adımlarıyla dolaşan cebi tabanca, eli muştalı gençler. Gene cumartesi. Bu kez günün erken saatinde karşılaşıyoruz. Elimden tutup orduevinin yanındaki o ince e-

sinteli parkımsı yere götürüyor beni. Bir banka oturuyoruz, başka kimseler yok oturan. Arada bir-iki gelip geçen, birkaç araba, simitçiler vb. Meğer bazı cumartesileri, özellikle sabahları oraya gelir, saat on bire değin oturmuş. "Sabahları burası güzel olur" demişti, "Sen de gel, konuşuruz rahatlırsın".

O parkın öylesi rahatlatıcı olduğunu o günden sonra ben de sever oldum orasını. Bazı cumartesi sabahları birlikte olduk Kansu'yla, birlikte dertleştik. Bu yaz gene gidecektik; bir süre önce karşılaştığımızda "Var mısın Uçkan?" demişti.

Şimdi bahar ayağını sarkıtmak üzere Ankara'ya gene. Bađemler, erikler çiçek açtı. Ağacların dallarını suluboyayla boyanmış gibi bellibellsiz bir yeşillik sardı: İki - üç hafta sonra dallar daha az görünür olacak. Ve biliyorum Ankara'ya yaz gelecek. Bu yaz ben ancak geçen yıl karşılaştığımız gündeki gibi bir işim düşerse erken saatlerde Kızılay'a ineceğim. Belki o banka başkalari oturuyor olacak, belki bank boş olacak. Ama ben... Adam sen de bir başıma ne yaparım orda oturup da. Bakarsın müstemleke askeri adımlı birilerinden bir kurşun, bir bomba... Gence kocaya bakmıyorlar, tetiği çektiren de bombayı attran da başkalari çünkü. Kansu istediğince "YERYÜZÜNDEN BİR AĞAÇ, BİR OT, BİR ÇİÇEK EKİLMESİN İSTİYORUM; BİR ÇOCUK, BİR GENÇ, BİR ANNE EKİLMESİN İSTEDİĞİM GİBİ. YARATICI UYGARLIĞIN KURALI OLMALI BU : AKASYALARI KESMEYİNİZ, GENÇLERİ ÖLDÜRMEYİNİZ. ALTMIŞ YILIN EŞİĞİNDE BİR OZAN OLARAK İSTEDİĞİM BU DENLİ YALIN, BU DENLİ AÇIK." demiş olsun; akasyalar kesiliyor ve gençler, çocuklar öldürülüyor durmaksızın. Kimi topluca, kimi tek tek alanlarda, kuytularda, okullarda. Kansu'nun sevgi dolu yüreği, dünyanın tüm insanlarına; ezilen, yalnız bırakılan, bağımsızlık savaşı için çarpışan halklarına, halkına; ülkesine, dünyanın tüm çiçeklerine, kır çiçeklerine, ağaçlarına, denizlerine, börtüböcesine açık o sıcaık yüreği bu acılara dayana-yüreğini apansız susturdu onun.

BİR TAKVİMİN HAZIRLANIŞI

İsmet Bozel

TÜRKİYE YAZILARI'nın notu:

İki yıl kadar önce, "Nazım Hikmet - Devrim Tarihi Takvimi"nin içeriğini belirleyen gurup çalışmasına dergimiz kurucu ve yazarlarımızdan bazıları da katılmıştı. Genç yazar arkadaşımız İsmet Bozel, bu gurup çalışmasını yansıtan aşağıdaki yazıyı göndermiş bize. Ancak, Bozel, takvimin kuşku götürmeyen değerini vurgulamak isterken, hazırlayıcılar hakkında aşırı bir övgücülüğe de yönelmiş. Bu övgüleri içeren bölümleri yazıdan çıkardık. Grup çalışmasına katılan kişilerin adlarını da aynı nedenle belirtmiyoruz.

Bu vesileyle, okurlarımızdan ve yazar arkadaşlarımızdan gelen yazılarda "kişilere övgü"ye yer verilmeyeceğini anımsatmakta yarar görüyoruz.

"Önce bir çalışma yöntemi saptayalım dedi Z ağbi. Benimle birlikte beş kişiydik o toplantıda. Hepimiz Z ağbinin çalışma yöntemini uygun bulduk: Herkes ayrı çalışarak kaynak ve malzeme toplayacak, sonra bu malzemeler bir araya getirilerek genel bir değerlendirme yapılacaktı.

C ağbi, yabancı dildeki kaynaklara yöneldi. İki hafta içinde malzemeyi toplayabileceğini söyledi. Çetin bir iş. Yılın 365 günü var. Bu günlerin her biri için, takvimde belirtilecek bir tarihsel olayı bulup saptamayı C ağbi nasıl gerçekleştirecekti? (...) Sordum kendine. Batıda bu çeşit takvimler hazırlandığını, elinde bunlardan bazı örnekler bulunduğunu, işe yarar mal-

zemeyi seçerken bu takvimlerden de büyük ölçüde yararlanacağını söyledi.

(...) V ağbi ise, tarihimiz boyunca halk hareketlerini ve Kurtuluş Savaşı'nı taramayı üstlendi. Öyle ya, Nazım Hikmet'in adı verilen bir "Devrim Tarihi Takvimi"nde tarihsel geçmişimiz devrimci açıdan gereği gibi yer almalıydı. V ağbi kitap tarayarak yapacaktı bunu. (...)

Z ağbi, yakın geçmişimize yönelmişti. Yakın geçmişteki olaylar, işçi hareketleri, ölümler, vb...

(...) İki hafta değil, ama birbuçuk ay sonra malzeme bir araya getirildi. İ ağbey takvimin gecikeğinden kaygulanıyordu. "Yılbaşından öncesine yetiştirmeliyiz" deyip başka birşey demiyordu. Z ağbinin yanıtı hazır: "Geç olsun, temiz olsun!"

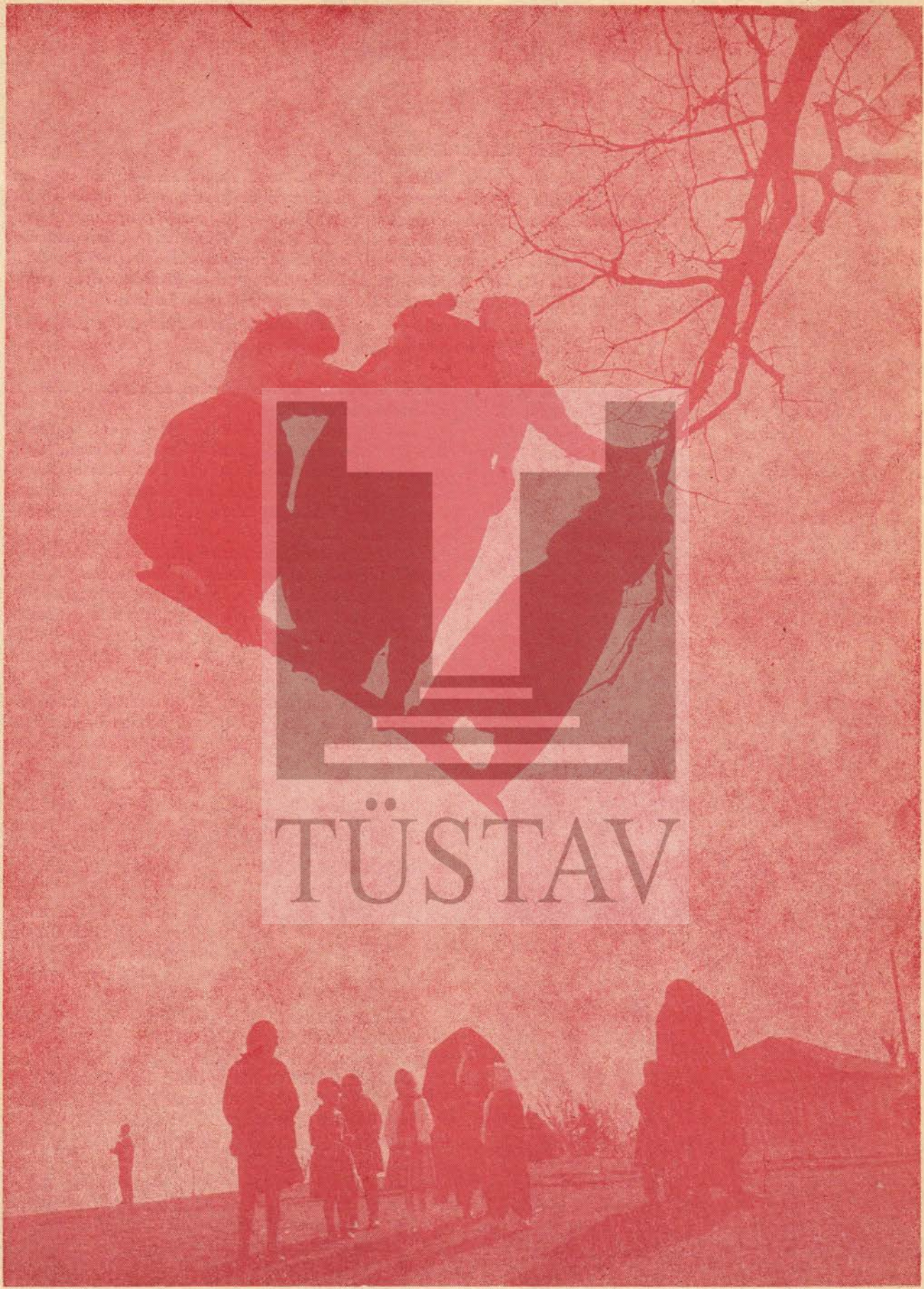
Değerlendirme çalışması iki gün sürdü. İkinci günün gecesini de eklemeliyiz buna. Sabaha değin sürdü çalışmalar. (...) Sabaha değin tartışma, kılı kırk yarma, inceleme, eleme ve bütün bunları titizlikle gerçekleştirebilmek için yine tartışma... (...) Diyelim ki 7 Haziran... 7 Haziran günü için hangi önemli olay belirtilecekti takvimde? Eldeki malzemeye göre dört ayrı olay var. Tartışılıyor, tartışılıyor ve bir türlü sonuca varılmıyordu. "Boş kalsın!" "7 Haziran günü de boş kalsın!"

Z ağbi, Türkiye özeline göz önünde tutulmasında diretiyordu. Bu yüzden tartışmalar sertleşmişti. C ağbi "uluslararası önem" in gözden kaçırılabilceğini ileri sürüyor, takvimin bu yönden eksik kalmaması gerektiğinde diretiyordu. (...)

(...) Sabahın saat beşi mi, altısı mı neydi, bu kez de "internasyonal" ile "üniversal" kavramlarının tartışmasına geçildi. Çalışmaların sonuna gelinmişti ya, bu son tartışma yüzünden bir "yeniden değerlendirme"ye başlanabilir, daha önce saptanmış bulunan günlerin her biri üzerinde yeniden tartışma başlayabilirdi.

(...) Sevincimiz işte buydu: Uluslararası olsun, evrensel olsun, Türkiye özeline olağanüstü değer verilmesi olsun, ortaya çıkan takvim, son damlasına değin Türkiye'nin malıydı. Bizim insanlarımızın kavrayışından ve süzgecinden geçmişti. (...) Uykulu gözlerdeki parlılda bu sevinci okuyordum ben. (...)

TÜSTAV